

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI**

**TAŞRA VE DİN: ANADOLU TAŞRASINDA DİNİ
OTORİTENİN ETKİLERİ VE DEĞİŞİMİ-DEVELİ'Lİ
AHMET İSLAMOĞLU ÖRNEĞİ**

**Hazırlayan
Rukiye EKEN**

**Danışman
Prof. Dr. Celaleddin ÇELİK**

Yüksek Lisans Tezi

**Kasım 2019
KAYSERİ**

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI**

**TAŞRA VE DİN: ANADOLU TAŞRASINDA DİNİ
OTORİTENİN ETKİLERİ VE DEĞİŞİMİ-DEVELİ'Lİ
AHMET İSLAMOĞLU ÖRNEĞİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

**Hazırlayan
Rukiye EKEN**

**Danışman
Prof. Dr. Celaleddin ÇELİK**

**Kasım 2019
KAYSERİ**

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Rukiye EKEN

T.C.
ERCİYES ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Başlığı: TAŞRA VE DİN: ANADOLU TAŞRASINDA DİNİ OTORİTENİN ETKİLERİ VE DEĞİŞİMİ-DEVELİ'Lİ AHMET İSLAMOĞLU ÖRNEĞİ

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Giriş, b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan toplam ... sayfalık kısmına ilişkin .../.../2019 tarihinde **Turnitin** intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı: % ... dır.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Giriş dahil
- 1- Ana Bölümler dahil
- 2- Sonuç dahil
- 3- Alıntılar dahil/hariç
- 4- Kapak hariç
- 5- Önsöz ve Teşekkür hariç
- 6- İçindekiler hariç
- 7- Kaynakça hariç
- 8- Özet hariç
- 9- Yedi (7) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edileceği muhtemel durumlarda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. .../.../2019

Adı Soyadı : Rukiye EKEN
 Öğrenci No : 4030231420
 Anabilim Dalı: Felsefe ve Din Bilimleri
 Bilim Dalı : Din Sosyolojisi
 Program Adı : Yüksek Lisans

Danışman: Adı/İmza
 Prof. Dr. Celaleddin ÇELİK

Öğrenci Adı/İmza
 Rukiye EKEN

YÖNERGEYE UYGUNLUK

“Taşra ve Din: Anadolu Taşrasında Dini Otoritenin Etkileri ve Değişimi-Develi’li Ahmet İslamoğlu Örneği” adlı Yüksek Lisans tezi, Erciyes Üniversitesi Lisansüstü Tez Önerisi ve Tez Yazma Yönergesine uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan
Rukiye EKEN

Danışman
Prof. Dr. Celaleddin ÇELİK

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Başkanı
Prof. Dr. Abdulvahap TAŞTAN

KABUL VE ONAY SAYFASI

Prof. Dr. Celaleddin ÇELİK danışmanlığında Rukiye EKEN tarafından hazırlanan **“Taşra ve Din: Anadolu Taşrasında Dini Otoritenin Etkileri ve Değişimi-Develi’li Ahmet İslamoğlu Örneği”** adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

...../...../.....

JÜRİ:

Danışman : Prof. Dr. Celaleddin ÇELİK

Üye : Prof. Dr. Abdulvahap TAŞTAN

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Ümit Harun AKKAYA

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 18.11.2019 ve 47 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Enstitü Müdürü
Prof. Dr. Kenan GÜLLÜ

ÖN SÖZ

Din, bütün dönemlerde olduğu gibi hayatın her alanında yaşanmaya, anlaşılmaya ve anlamlandırılmaya devam etmektedir. Bu durum taşradaki dini hayat içinde geçerlidir. Taşradaki kişilerde birbirini tanıma, örnek alma, önemseme, otoriteye bağlılık, topluluk içinde kalma arzusu kente nazaran daha fazla görülmektedir. Bu duruma sahip taşrada; görevde aktif olma yönü, farklı hitabet tarzı, insanlara karşı sıra dışı davranışları ve düşüncelerini aktarma şekli farklı olan dini otoritelerle karşılaşılabilir. Bu tür dini otoritelerin karizmatik yönleri ile insanları içsel dünyaları içinde etkilediği ve dönüştürdüğü de görülebilmektedir. Bu dönüşümü yaşayan kişilerin karizmatik otoriteye duydukları his, sorgulamayan bir bağlılığa dönüşebilmektedir.

Taşrada dini otorite olarak kabul edilen kişinin bilgi, hikmet, zihni feraset, icat zenginliği gibi özelliklere tamamı ile sahip olduğu düşünülür. Bunları halkın gözünde ispat eden kişi onlar için olağanüstü bir nüfuza sahip olur. Bu karizmatik ve dini otoriteye sahip kişinin Allah ile samimi hâl içinde olduğuna inanılır. Bu durum dini otoritenin etkinlik gücünü artırır. Ahmet İslamoğlu'nun aktif olduğu dönemde bilgisi ve davranışlarındaki dikkat çekici tutumu sebebiyle Develi halkı tarafından karizmatik otorite olarak kabul edildiğini görmüş olduk. Nitekim Ahmet İslamoğlu'na ait bazı öne çıkan özellikler sebebiyle bir etkinlik gücünün var olduğu ve toplum tarafından bu gücün kabul edilme aşamaları çalışmamızda ortaya konmuştur.

Taşradaki insanları etkileyen başka bir yapı da habitustur. Habitus, sosyal dünyadaki belli bir pozisyonda uzun süre bulunmanın sonucunda elde edilir. Ahmet İslamoğlu'nun Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı olarak imamlık yapması ve vaizlik belgesine sahip olması sebebiyle din adamı pozisyonunda halkla irtibat içerisinde olduğu görülmüştür. Bunun yanında kendi karizmasının da etkisiyle aktif görev yaptığı dönemde, bu pozisyon sebebiyle birçok insanı etkilemiştir ve değiştirmiştir. Böylece kendisinin yapılandıran ve toplum tarafından yapılandırılan yönü burada ortaya çıkarılmıştır.

Taşrada yaşayanlar dini hükümleri kaynaklarından araştırıp öğrenmek yerine eğer kolay olanı seçip; bir otoritenin etkisi altına girmeyi tercih ederlerse bu durum, taşradaki din anlayışında gelenekselliğin sürmesine yol açmaktadır. Araştırmamızın konusu olan Develi halkının böyle bir gelenekselliğe sahip olup olmadığı ortaya konmuştur. Dinin taşralı görünümünde kentsel yaşama göre farklılaşma ve yenilik daha az görülmektedir. Develi'nin de bu yeniliğe açık ya da kapalı olup olmadığı karşılaştırma yapılmıştır.

Araştırmamız iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, “taşra ve din, dini otorite” konularıyla ilgili literatür çalışmaları kapsamında tezin kavramsal ve metodolojik çerçevesi oluşmuş, ikinci bölümde ise araştırmamızın uygulama kısmı oluşmuştur. Birinci bölümde din, taşra, dini otorite, karizmatik otorite, habitus gibi konularla ilgili literatür çalışması yapılmış ve daha sonra mülakat ve gözlemler sonucu elde edilen veriler kuramsal çerçeve açısından yorumlanmıştır.

Bu çalışma sadece benim emeğim değil birçok kişinin teşvik, öneri ve emekleriyle oluşmuştur. Öncelikle sosyolojiyi sevmemin nedeni olan değerli hocam ve tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Celaleddin Çelik'e teşekkür ederim. Her yönden ilim hayatının başında olan benim için, ayakta durmaya çalışan bir bebeğe yürümeyi öğretir gibi her şeyi izah etmesi, yönlendirmesi, bilgi ve birikimini paylaşması ve her zaman diliminde bana zaman ayırması nedeniyle kendisine müteşekkirim.

Çalışmamın mülakat kısmına bizzat katılması, bilgi birikimiyle destek vermesi ve en önemlisi değer ve moral vermesi nedeniyle Sayın Doç. Dr. Ali Kuşat'a ve bizden esirgemedikleri destekleri sebebiyle Sayın Prof. Dr. Abdulvahap Taştan'a minnettarlığımı belirtmek isterim. Çalışmaya son şeklini verirken yardımını esirgemeyen Sayın Dr. Öğr. Üyesi Ümit Harun Akkaya'ya teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca mülakata katılan Develi halkına, hocalarımıza, yorulduğumda bana güç veren arkadaşlarıma ve Şengül Kahyaoğlu'na çok teşekkür ederim.

Son olarak bu dünyada ayakta kalma sebebim ve her an destekçim olan annem ve babama, kardeşim Mustafa ile Abdulkadir'e ve yeğenlerim Ahmed Hüseyin ve Mehmed Salih'in annesi Züleyha'ya destekleri için şükranlarımı sunarım.

Rukiye EKEN

Eylül 2019, KAYSERİ-DEVELİ

TAŞRA VE DİN: ANADOLU TAŞRASINDA DİNİ OTORİTENİN ETKİLERİ VE DEĞİŞİMİ-DEVELİ'Lİ AHMET İSLAMOĞLU ÖRNEĞİ

Rukiye EKEN

**Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi, Kasım 2019
Danışman: Prof. Dr. Celaleddin ÇELİK**

ÖZET

Bu çalışmada bir Anadolu kasabası olan Develi'de dinin yaşanma şekilleri, dini otoritenin etkisi ve değişimi incelenmiştir. Develi'de yaşayan Ahmet İslamoğlu'nun Develi halkı tarafından dini otorite olarak algılanma şekillerini incelemek için belirlenmiş katılımcılarla mülakat çalışması yapılmıştır.

Modern şehir yaşamına nazaran taşrada; klasik otoriteye ve bir öndere bağlılığın sıkı olduğu görülür. Bunun yanında yapılanma, tabakalaşma, hayatla ve dünyayla kurulan ilişki, öteki ve kendisiyle kurduğu ilişkinin de daha yoğun olduğu bilinmektedir. İnanç ve duyguların böylesine yoğun yaşandığı taşrada ilim, hikmet ve zihni ferasete sahip bir kişinin dini önder olarak kabul edildiği de görülebilmektedir. Çalışmamızın konusu olan Ahmet İslamoğlu'nun yaşadığı Develi'de, askerlik yaptığı kasabada ve görev yaptığı mekanlarda oldukça derin bir nüfuza sahip olduğu görülmüştür. Ahmet İslamoğlu'nun Allah'la irtibatını samimiyet içerisinde yaşadığına inanma ve onun anlattıklarını dinin kendisi olarak görme eğilimi dikkat çekmiştir.

Develi halkının, Kur'an ve sünnette dini bir hükmü aramak yerine kolay olanı seçip, bir otoritenin etkisi altına girmeyi tercih ettiklerinde, bu durum dinin doğru yaşanmasını tehlikeye düşürebilmektedir. Çünkü hükümlerin kişisel algıdan dolayı bazen yanlış yorumlanabilmesi de mümkün olabilmektedir. Tek bir kişiye dini otorite sorumluluğunun yüklenmesi gibi ağır bir yükü bir dönem Ahmet İslamoğlu'nun taşıması da manidardır.

Bir dini otoriteye bağlılığın özelde Develi, genelde bütün Anadolu kasabalarında yani taşrada ne şekilde olduğu da bu çalışmanın yardımıyla ortaya konmuştur. Araştırmada Ahmet İslamoğlu'nun görüşlerini hiç eksiksiz tatbik edenlerin dini eğitim almamış kişiler olduğu anlaşılmıştır. Dini yüksek eğitim almış kişilerin Ahmet İslamoğlu'na saygı duymakla birlikte bazı koymuş olduğu hüküm ve yasakları uygulamadığı ya da bir

dönem toplumsal heyecanın etkisiyle uygulasalar bile daha sonra dini hükümlerle uyumsuz olduğunu gördükleri için bundan vazgeçtikleri, gözlemlenmiştir.

Develi'de Ahmet İslamoğlu'nun vaaz ve sohbetlerinde bulunan kişilerin yanısıra onu hiç dinlemeyenlerinde ona saygı duyuyor olmaları, taşrada bir düşünce ve davranışın tüm toplumu kapsadığını göstermesi açısından anlamlı bulunmuştur. Araştırmada, taşrada yaşayan insanların bir dini otoriteye bağlılığının, etkilenme şekillerinin ve yaşadıkları değişimin din sosyolojisi bakımından incelemesi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Taşra, Din, Karizmatik otorite, Dini otorite

**COUNTRYSIDE AND RELIGION: THE INFLUENCES OF RELIGIOUS
AUTHORITY IN ANATOLIAN TOWN AND HIS CHANGE : THE EXAMPLE
OF AHMET ISLAMOGLU FROM DEVELI**

Rukiye EKEN

**Erciyes University, Institute of Social Sciences
Master's Thesis, November 2019
Supervisor: Prof. Dr. Celaleddin ÇELİK**

ABSTRACT

In the thesis, the life forms of religion, the influence and change of religious authority in Develi, an Anatolian town, were studied. Determined participants were interviewed in order to examine the ways that Ahmet Islamoglu, who lived in Develi, was perceived as religious authority by the people in Develi.

The adherence to classical authority and a leader appears to be strict in the countryside compared to modern city life. In addition to this, it is known that structuring, stratification, the relationship established with life and the world, and the relationship with the others and himself/herself are more intense. It can also be seen that a person, who has knowledge, wisdom and mind, is considered as religious leader in the countryside where beliefs and emotions are so intense. The extraordinary influence of Ahmet Islamoglu, who is the subject of the thesis, was observed in Develi, where he lived, the town where he served in the military and the places where he served. The tendency to believe that Ahmet Islamoglu lived his faith to Allah sincerely and to consider his sermons as religion itself, was attracted attention.

In case the people in Develi prefer to be under the influence of a religious authority by choosing easy way instead of seeking a religious provision in the Qur'an and Sunnah, this situation can jeopardize righteousness of religion. Because of the fact that it is possible to misinterpret the religious provisions occasionally due to personal perception. It is also meaningful for Ahmet Islamoglu to bear such a heavy burden on a single person some period as the responsibility of religious authority.

The devotion to a religious authority happens in which way, particularly in Develi and generally in all Anatolian provinces, was revealed with the help of this thesis. It was understood in the study that the persons, who apply completely the views of Islamoglu, do not have religious education. It was observed that the persons with higher religious education respected Islamoglu, but they did not apply some the provisions and

prohibitions imposed by Ahmet Islamoglu or if even applied the provisions and prohibitions under the influence of social excitement, then abandoned them because of the fact that these persons evaluated them as incompatible with religious provisions.

The fact that persons participated in Ahmet Islamoglu's sermons and conservations in Develi, as well as persons who never participated in, respect Islamoglu, was found to be significant in terms of showing that a thought and behaviour in the countryside encompasses the whole society. In the thesis, the commitment to a religious authority of the people live in the countryside, the way they are affected and the changes they experience, was examined in terms of sociology of religion.

Key Words: Countryside, Religion, Charismatic Authority, Religious Authority

İÇİNDEKİLER

TAŞRA VE DİN: ANADOLU TAŞRASINDA DİNİ OTORİTENİN ETKİLERİ VE DEĞİŞİMİ-DEVELİ'Lİ AHMET İSLAMOĞLU ÖRNEĞİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
YÖNERGEYE UYGUNLUK.....	iii
KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iv
ÖN SÖZ.....	v
ÖZET.....	vii
ABSTRACT	ix
İÇİNDEKİLER	xi
GİRİŞ	1
1. Konu ve Problem	1
2. Amaç ve Önem.....	3
3. Literatür Değerlendirmesi	5

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. TAŞRA VE DİN	7
1.1.1. Dinin Özsel ve İşlevsel Tanımları	7
1.1.2. Taşra ve Taşrada Dini Yaşantı	8
1.2. OTORİTE.....	17
1.2.1. Otoritenin Tanımı	17
1.2.2. Weber'e Göre Otorite Çeşitleri	18
1.2.3.Dini Otorite	24
1.3. DİNDARLIK	27
1.3.1. Kent Dindarlığı.....	30
1.3.2. Taşra Dindarlığı.....	32
1.3.3. Kayseri'de Dini Hayat	32

İKİNCİ BÖLÜM

BİR DİNİ OTORİTE OLARAK AHMET İSLAMOĞLU

2.1. YÖNTEM.....	35
2.1.1. Araştırmanın Problemi	35

2.1.2. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları	36
2.1.3. Araştırma Evreni ve Örneklem.....	36
2.1.4. Verilerin Toplanması	37
2.1.5. Araştırma Alanının Genel Özellikleri.....	38
2.1.5.1. Tarihsel Arka Planı İçinde Develi	38
2.1.5.2. Develi'de Manevi Kültürel Miras.....	38
2.1.5.3. Ahmet İslamoğlu	39
2.2. Ahmet İslamoğlu Hakkındaki Kanaatler	40
2.2.1. Tanınma Durumu.....	40
2.2.2. Sohbetlere Katılma Durumu	41
2.2.3. Çevredeki Ahmet Hoca Algısı.....	42
2.3. Ahmet İslamoğlu'nun Katılımcılar Üzerindeki Etkileri	43
2.3.1. Ahmet İslamoğlu'nun Bireysel Dini Hayat Üzerindeki Etkileri	43
2.3.2. Ahmet İslamoğlu'nun İnsanlar Üzerindeki Davranışsal Etkileri	44
2.3.3. Ahmet İslamoğlu'nun Yaklaşımlarında Fark Edilen Değişmeler	47
2.3.4. Ahmet İslamoğlu'nun Gündelik Hayatla ve Sorunlarla İlgili Yaklaşımları.....	50
2.3.5. Kendi Sosyal Çevresinde Ahmet İslamoğlu'nun Toplumsal Etkileri ve Sohbetlerinin Kapsamı	52
2.3.5.1. Erkekler Üzerindeki Etkileri	52
2.3.5.2. Kadınlar Üzerindeki Etkileri	56
2.4. Ahmet İslamoğlu'nun Dini ve Sosyokültürel Hayattaki Etkileri.....	59
2.4.1. Develi'deki Etkileri	59
2.4.2. Kayseri ve Diğer Bölgelerdeki Etkileri.....	62
2.5. Bir Dini Otorite Olarak Ahmet İslamoğlu'nun Temsil Ettiği Alim Profili	65
2.6. Ahmet İslamoğlu'na Atfedilen Kerametler.....	71
SONUÇ.....	75
KAYNAKÇA.....	79
ÖZGEÇMİŞ.....	86

GİRİŞ

1. Konu ve Problem

İlahiyat alanında ve sosyolojide çok çeşitli din tanımları vardır. Bu tanımların ilahiyatla ilgili olanları özsel tanımlardır. Sosyolojik tanımlar ise işlevsel tanımlardır. Bu çalışmada her iki tanımlama da esas alınacaktır ancak sosyolojik tanımlarla tezimizi ele alacağız.

Özsel tanımlarda; örneğin Diyanet İşleri Başkanlığı İlmihali'nde dinin tanımı şöyledir: “Yaratıcı ile yaratılan kul arasındaki münasebeti düzenleyen kanundur.” Bilindiği üzere işlevsel din tanımları daha çok dinin toplumda ne yaptığına, hangi işlevleri yerine getirdiğine odaklanır. “Din, derin ferdî tecrübenin bir türüdür.” (Diyanet İlmihali 1, 2006, 3) Bunun yanında dinin sosyolojik tanımlarından birkaç tanesi de şu şekildedir: Din, değerlerin muhafazasıdır. Doğanın büyük güçlerinin ya da kimi büyük kişiliklerin insanda uyandırdığı izlenimlerin bir ürünüdür. (Durkheim, 2013, 132) Din, bütünüyle tatmin edici bir hayata yönelik ortak bir arayıştır, şeklindedir. (Aydın, 2013, 36, 37)

Dinin, özsel ve işlevsel tanımında; hayatın içinde var olan, düzene koyan, mutluluk getiren, tatmin eden bir inanç biçimi olduğunu görmekteyiz. Fertleri dinî bir inanca sahip toplumlarda dinin anlaşılma şekilleri de farklılık göstermektedir. Bu farklılık yaşanan yer, zaman, kültür ve yaşa göre olabilmektedir.

Yukarıda bahsettiğimiz gibi toplumun farklı yönleri, bilim dalları ile inceleme konusu yapılmıştır. “Toplumsal bilimler, yaşadığı toplum içinde insanın davranışlarını inceleyerek genel teorilere ulaşmaya çalışırlar. İşte bu nedenle de sosyoloji, ekonomi, siyaset bilimi, sosyal antropoloji, vb. toplumsal bilim dalları oluşmuştur.” (Seyidoğlu, 2009, 4) O halde din toplumda yaşanarak şekillendiğine göre araştırmamızın odak noktası dinin toplumda anlaşılma biçimleri olacaktır.

Günay'ın Bergson'dan aktardığı üzere: “Gerçekte her din bir toplum içinde ortaya çıkar ve gelişir. Bilinen bütün insan toplulukları içinde bir dine rastlanmaktadır.” (Günay, 1999, 29)

Genellikle kırsal alanlar, orada geleneksel yaşam türünün egemen olduğu, değişmelerin pek az veya hiç bulunmadığı yerlerdir. Buralar cemaat tipi toplumların yahut “kapalı” zümrelerin temsilcileri olarak bilinirler. Buradan yola çıkarak köyde yaşanan dindarlığın daha kalıplaşmış ve değişime kapalı bir durum içerisinde olduğu görülebilmektedir. Dinin köy ortamında yaşanması esnasında bir önder ve büyüğe saygının üst düzeyde olduğu görülür. Bunun yanında dinin şehir ortamında daha çok bilgiye ve akla dayalı yaşandığı gözlemlenmektedir. Ayrıca dinin yaşanma farklılıkları sadece taşra ve kentle sınırlı değildir. Bu durum meslekler arasında da farklılık gösterebilmektedir. Örneğin Bir mühendisin dindarlığı ile bir fabrika işçisinin dindarlığında farklılık görülebilmektedir. (Günay, 1999, 55)

Bu bağlamda taşrada yaşanan dini ve ahlaki hayatla kentte yaşanan dini hayatın farklılıkları hakkında Çelik: “Geleneksel dini sistem ve dokunun aksine, kentleşme sürecinde dindarlığın klasik otorite, önder, yapılanma, tabakalaşma, hayatla ve dünyayla, ötekiyle ve kendisiyle ilişki kurma biçimleri tamamen değişmiş ve farklılaşmıştır” demektedir. Develi gibi taşra özellikleri gösteren ve yavaş yavaş ilerleyen şehirleşme yapısına sahip olan bir yerde hâlâ değişim görülmemektedir. Bunun aksine kent dindarlığında ise daha farklı bir durum vardır; “Geleneksel ahlaki müeyyideler yerine toleransın ve uzlaşmanın, aile ve akrabalık bağlarına dayalı birincil ilişkiler yerine bürokrasiye özgü ikincil anonim ilişkilerin öne çıkması, sadece modern kent hayatının niteliklerine değil, aynı zamanda onun diğer gelişim süreçleri ile farklılığına da yapılan bir vurgudur.” (Çelik, 2013,11-23)

Buradan hareketle taşrada; klasik otorite, önder, yapılanma, tabakalaşma, hayatla ve dünyayla kurulan ilişki, öteki ve kendisiyle kurduğu ilişki çok daha sıkı görünmektedir. Geleneksel ahlaki müeyyidelere çok önem verildiği aile ve akrabalık ilişkilerinin önemli olduğu görülmektedir. Taşrada bu denli sıkı ilişkiler devam ederken konuşması ve hareketleriyle dikkat çekici olan bir kişinin toplumu etkilemesi hiç de şaşılabilecek bir durum değildir.

Karizmatik otorite hakkında Weber'in bu fikri, toplumsal değişimde oldukça önemli olan karizma kavramıyla ilintilidir. Bugün gündelik kullanımda, bir kimsenin olağan

dışı özelliklerini vurgulamak için kullanılsada Weber başkalarının bu kavramı, bir insanı tanımlamak için ele aldığını vurguladı. Buradan çıkan önemli sonuç, karizmatik bir lider olmak için gözle görülen olağan dışı özelliklere sahip olmak gerekmediğidir. Weber'e göre karizma, önemli devrimci bir güçtür. Tarih boyunca karizmatik liderler geleneksel hatta rasyonel-hukuki otorite yapılarını alaşağı etmişlerdir. (Ritzer, Stepnisky, 2015, 33)

Toplumda etkili olan kişilerin durumlarını karizmatik otorite dışında bir kavramla daha açıklayabiliriz. Bu kavram: Habitusdur. Habitus, Bourdieu'nun en meşhur kavramıdır. Habitus insanların sosyal dünyayla baş ettiği zihinsel ve bilişsel yapıdır. Diyalektik açıdan habitus, sosyal dünyanın yapılarının içselleştirilmesinin bir ürünüdür. Habitus'u içselleşmiş sosyal yapı olarak düşünebiliriz. Sınıf yapısındaki yaş, cinsiyet ve sosyal sınıflar gibi nesnel ayrımları yansıtır. Habitus sosyal dünyadaki belli bir pozisyonda uzun süre bulunmanın sonucunda elde edilir. Yani bireyin o dünyadaki konumuna bağlıdır; herkesin habitusu aynı değildir. Fakat sosyal dünyada aynı konumda bulunanların habitusları da benzer olur. Belli bir bireyin sahip olduğu habitus, o bireyin hayatı boyunca kazanılır ve içinde bulunduğu sosyal tarih anının bir işlevidir. Habitus hem dayanaklı hem de dönüştürülebilirdir. (Ritzer, Stepnisky, 2015, 154) Ahmet İslamoğlu'nun etkisiyle çevresinde geleneksel dini hayatı işaret edebilecek bir habitus olduğunu söylemek mümkündür. Diğer yandan Bourdieu'nun başka bir kavramı olan kültürel sermaye ise meşru bilgi çeşitlerini içerir. (Ritzer, Stepnisky, 2015,154) Kültürel sermaye kavramı Ahmet İslamoğlu'nun taşradaki etkinliğinin sebebini bize açıklamaktadır.

Çalışmamızın temel problemi; kendisine özgü yapısı içinde bulunan taşrada dini hayatın değişme ya da sürdürülme faktörlerini anlamaya çalışarak, Develi-Ahmet İslamoğlu örneğinde bu etkileşimi ve geleneksel dini otoritenin hem Develi de dini hayata yansımalarını hem de kendi değişimini eksen almaktadır.

2. Amaç ve Önem

Çalışmamızın en temel amacı, karizmatik dini otorite ve kültürel sermayenin birlikte ele alınabileceği Ahmet İslamoğlu kimliğinin nasıl inşa edildiği ve etkili hale geldiğidir. Bu amaca matuf olarak, karizmatik otorite, habitus, kültürel sermaye, alan, değişim ve etki gibi kavramlar merkezinde konunun teorik arka planını oluşturulacak, daha sonra Ahmet İslamoğlu'nun etkilediği Develi halkının görüşlerine ve etkilenme yönlerine

ulaşılmaya çalışılacaktır. Bu çerçevede, temel amacımızı gerçekleştirmemize kolaylık sağlayacak bazı alt amaçlarımız ise şunlardır:

-Taşra kavramının geçmişten günümüze serüvenini ele almak, söz konusu kavrama farklı sosyal bilimcilerin ne türlü katkılarda bulunduğunu soruşturmak,

-Dinî tecrübe, yaşayış ve inançların, kentte veya taşrada farklı olup olmadığını araştırmak,

-“Dini otorite” tabiriyle taşra insanı (Develi Halkı) arasındaki ilişkinin niteliğini anlamaya çalışmak ve çalışmamızın uygulama kısmında söz konusu ilişki hakkında veriler elde etmek,

-Dini otorite ile karizmatik otorite, kültürel sermaye ve habitus kavramlarının arasındaki irtibatı hem kuramsal çerçevede hem de uygulama kısmında analiz ederek bu kavramları niçin birlikte kullandığımızı temellendirmek,

- Develi'de dini hayatı, dindarlığın görünümünü tasvir etmek,

-Develi'de yaşayan insanların Ahmet İslamoğlu ile ilişkisinin mahiyetini anlamaya çalışmak, aynı zamanda Ahmet İslamoğlu'nun bireylerde oluşturmuş olduğu psikolojik etkilerden kısaca bahsetmek ve bu durumun sosyolojik boyutunu irdelemek,

-Ahmet İslamoğlu'nun Develi halkının üzerinde oluşturduğu, geçmiş ve günümüzdeki etkisinin, benzerlik veya farklılıklarını anlamaya çalışmak,

-Ahmet İslamoğlu'nun geçirmiş olduğu değişimlerden bahsederek, bu değişimleri incelemek,

-Ahmet İslamoğlu'nun ailesi, komşuları, akrabaları ve Develi halkıyla iletişimini araştırıp, karizmatik otoritesinin oluşmasında bunun etkisinin olup olmadığını incelemek,

-Ahmet İslamoğlu'nun etkilerinin ve değişiminin neler olduğunu araştırmak. Bu etki ve değişimin hangi alanlarda olduğunu irdelemek,

Din, yaşamın her mecrasında yaşanmaya ve anlaşılmaya, anlamlandırılmaya devam etmektedir. Taşradaki dini yaşam da farklı boyutlar kazanarak yaşamaya devam etmektedir. Din, değişen hayata farklı anlamlar ve işlevlerle eşlik etmektedir. Buna bağlı

olarak, bazen dini otorite çeşitleri de karşımıza çıkabilmektedir. Diğer taraftan, dini otoritenin toplum üzerinde bazı etkileri olabilmektedir. Taşradaki dini yaşantının irdelenmesi ve dini otoritenin etkileri ve değişiminin araştırılarak açığa kavuşturulması önemli görülmektedir. Zira günümüzde özellikle dini otorite konusunda bir çeşitlilik görülebilmektedir. Böylece geleneksel ve kurumsal dini otoritenin yerini yeni dini otorite tipleri doldurmaktadır.

3. Literatür Değerlendirmesi

Ünver Günay, Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat, Erzurum Kitaplığı Yayınları, 1999, İstanbul: Bu çalışma, din sosyolojisi alanında yapılmıştır. Geleneksel dini yaşayışın coğrafi, tarihi, ekonomik ve bunun gibi sebeplerle değişme süreci ele alınmıştır. Kitap beş bölümden oluşmaktadır: Birinci bölümde “Dini yaşayışın sosyo-kültürel kadrosu”, ikinci bölümde “Sosyo-kültürel kadrosuyla ilişkileri içinde salt dini hayat”, üçüncü bölümde “Sosyo-kültürel yapının bir unsuru olarak dinin öteki kültür kurumlarıyla ilişkileri”, dördüncü bölümde “Dini toplumsallaşma”, beşince bölümde ise “Morfolojiden tipolojiye” konuları ele alınmıştır. Bu çalışmaya göre, Erzurum ve çevresinde yaşamakta olan Müslüman kitle Sünni-Hanefi Türklerden oluşmaktadır. Denekler üzerinde yapılan çalışmada, hiç kimse dinin gereksiz ve boş bir şey olduğunu bildirmemiştir. Bu çalışmadan çıkan sonuç; kişinin içinde yaşadığı toplumun dini kültürünü almasından ibaret bulunan ve dini tutumlar ile davranışların oluşması sonucunda, uzun ve karmaşık dini toplumsallaşma sürecinin toplumun dini yaşayışının canlılık ve devamlılığı üzerindeki etkisi büyüktür. Aile ocağında başlayan ve ömür boyu devam eden bir süreç içinde ise; aile, çevre, kitle iletişim araçları, cami, Kur'an kursu ve okul önemli fonksiyonları olan temel yapılardır. Gerçekte sosyolojik olarak toplumsal yaşamın realitesi ve bir gereği olan din, modernleşmenin zıttı olan bir yaşayış değildir. Gelenekselden moderne yönelen toplumlarda dinin geçirmekte olduğu sarsıntı sanayileşme, modernleşme ve kentleşme öncesi bir kültür ve uygarlık düzeni üzerine oturmuş bulunan dinin veya dini formların yeni ve modern bir toplum düzeninin, kültür ve uygarlık biçimine uyumunda problemler olabilmektedir.

Elbette otoriteye bağlılık konusu geleneksel toplumlarda farklı temellere ve boyutlara sahip iken; günümüz toplumlarında özellikle modern yasal otoritenin öne geçmesi daha çok demokratik meşruiyeti gerektirmektedir. Benzer bir durumun dini otorite konusunda

da yaşandığını görüyoruz. Geleneksel dini otoritenin; söz, yetki ve meşruiyet şartları değişmiştir.

İbrahim Nacak, Taşra, Kentin Ötekisi, Çizgi Kitabevi Yayınları, 2018, Konya. Çalışma, Kayseri örneğinde yapılan bir doktora araştırmasına dayandırılmaktadır. Araştırmada; kent ve öteki arasındaki ilişki, merkez-çevre veya taşra ikileminde belirli kavramlar ışığında ele alınmakta ve tartışma konusu yapılmaktadır. Kent hayatı ve mekan algısının ele alındığı ilk bölümde, taşranın kültürel bağlamı irdelenmiş, mekandaki ayrımlara dikkat çekilmiştir. Kayseri, kültürel ve sosyal açıdan merkeze karşı taşranın çeşitli şekillerde kendisini gözlemleyebileceğimiz bir taşra olarak tasvir edilmiştir. Kentin taşrallaştırılması, zaman içerisinde kültürel karşılaşmalarda farkedilen bir kimlik olarak öne çıkarılmıştır. Bu çalışmada “taşralı din adamı” profiline destek olabilecek bazı açıklamaların çalışmamız için katkı sağlayacağı düşünülmüştür.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. TAŞRA VE DİN

1.1.1. Dinin Özsel ve İşlevsel Tanımları

Schleiermacher, dini tanımlarken onun “deruni tecrübenin bir türü olarak mutlak bir bağlılık hissini ifade ettiğini” belirtir . Dinin özsel tanımlarının dışında hayata ve topluma ilişkin işlevlerini esas alan tanımları bulunmaktadır. Nitekim bu konuda Durkheim'la başlayan sosyoloji geleneğinde oldukça münbit bir tanımlar dizisi bulunur. (Aydın, 2013, 36,37)

Özsel açıdan bakıldığında ise şu tanımları görmeden edemeyiz: Din, akıl sahiplerini vahiy kaynaklı olan, Peygamberin bildirdiği şeyleri kabule çağıran ilahi bir kanundur. (Diyanet İlmihal 1, 2006, 4) Din, akıl sahiplerini kendi iradeleriyle seçtikleri, onları dünyada salaha, ahirette felaha kavuşturan Allah tarafından konulmuş kanunlar bütünüdür (et-Tehanevi). (Aydın, 2013, 38,39) Din, insanın kendisinden üstün bir güç ve kudretin mevcudiyetini zihnen kabulüdür. Din, akıl sahibi insanları kendi tercihleriyle bizzat hayırlı olan şeylere götüren ilahi kanundur (Diyanet İlmihal 1, 2006, 4). Ancak işlevsel tanımlarına bakıldığında, dinin sosyal ve kültürel yaşamda icra ettiği fonksiyonlara vurgu yapılır. Bir başka deyişle dinin toplumda ve insan hayatında ne yaptığına odaklanan tanımlar dinin işlevlerini öne çıkaran tanımlardır.

Özsel ve işlevsel tanımlarda genel olarak hayatın içinde var olan, varlığı düzene koyan, mutluluk getiren, tatmin eden bir inanç biçimi olduğunu görmekteyiz. Dinî bir inanca sahip toplumlarda dinin anlaşılma şekilleri de farklılık göstermektedir.

Dini ritüellerin dayanışma bakımından çok önemli olduğu bilinmektedir. Nitekim Bird bu konuda şöyle demektedir: “Din, topluluklar içerisinde insanları birbirine bağlar. Dinin topluluklar içerisindeki insanları bu birbirine bağlama işi, insanların dinlerinin

birlikte pratiğe dökmelerinden yani dini ritüelleri birlikte gerçekleştirmelerinden dolayı zuhur etmektedir. Bu ritüeller, toplumsal dayanışmayı geliştirmede ve de sürdürmede merkezi bir role sahiptir. Dini ritüellere iştirak, yalnızca insanlara topluluklar içerisinde birbirileriyle bağ kurdukları hissini vermekle kalmaz, aynı zamanda sosyal kuralları kabul etmede de insanlara yardım eder.” (Bird, 2015, 24, 25)

Bir dini lider figürü olarak Ahmet İslamoğlu'nun Develi halkı üzerindeki etkisi dinin halk üzerindeki yansımalarını açıklayacak özelliklere sahiptir. Onun örnek davranışları ve yaşam şekli ile dini pratikleri yaşayıp yaşatmadaki titizliği insanları hem psikolojik olarak hem de eylemsel boyutta etkilemektedir. Bu yönü ile etrafındakileri belli bir düzen içinde yakınında tuttuğu gözlemlenmektedir.

1.1.2. Taşra ve Taşrada Dini Yaşantı

Taşra genel bir tanıma göre; bir ülkenin başkenti veya en önemli şehirleri dışındaki yerlerin hepsi, dışarıya veya dışarılık anlamına gelir. (Bora, 2016, 274) Bir yaşama haline ve kültüre işaret eden taşra bütün dünyalar gibi kendine özgü çizgiler taşır. Bu çizgiler diğer dünyalara benzer özellikler elbette taşır, onlardan da ayrılır. Taşra esasen bir insan gerçekliğidir; tıpkı merkez gibi, metropol gibi. Taşranın ontolojisinde var olan gerçek aslında orada yaşayan insanlık halleridir. (Alver, 2017, 18) Buna göre taşranın, toplumsal merkezin ya da seçkinlerin gerçekliği dışında kendine özgü tarzları ifade eden bir yaşam tarzını temsil ettiğini görmekteyiz.

Küresel süreçle ve teknolojik gelişmelerle bağlantılı olarak kırsal bölgeler giderek kentleşme göstermektedir. Bütün toplumların mekansal anlamda tek tipleşmeye başlaması, kültürel olarak tek tipleşme yorumlarını doğurmuştur. Farklı olanın yok olduğu ve asimile olduğu kabul edilmeye başlanmıştır. Ancak, kültürel anlamda kente ait olamayan unsurlar ne durumdadır? Taşra olgusu burada karşımıza çıkmaktadır. Taşranın dışarıdan bakıldığında görünmeyen ya da yok olan ama aslında ne olduğunu kendine özgü yönleriyle açıklayan bir gerçekliği de vardır. Bu yaklaşımdan hareketle taşranın yok olmadığını, modern kentlerde bile varlığını farklı şekillerde sürdürdüğünü düşünüyoruz. Kentler birbirine yabancı insanların bir araya geldiği yerler ise bunu sağlayan taşralardan gelenlerdir. Dolayısıyla merkezleri merkez yapan da kentleri kent yapan da bize göre taşralarıdır. (Nacak, 2018, 9-11) Bu konuda Bora: “Birbirinin üzerine kapanan iki zıt süreç işliyor aslında. Hem şehirler taşralaşıyor, hem taşrada şehirleşmenin vecheleri zuhur ediyor.” (Bora, 2016, 44) Bu sözlerden yola çıkarak,

herhangi bir yerleşim yeri ne kadar büyük kent görünümünde olsa bile onu oluşturan yapı taşlarının her birinde taşraya ait izler görürüz. Taşradan yeni gelmiş bir öğrenciden tutun, ataması henüz yapılmış bir memura, dedesi yıllar önce kente gelmiş bir aileden geçmişteki savaşlar nedeniyle taşınıp gelen bir aileye varıncaya kadar aslında kentin köklerinde taşralılığa her an rastlamak mümkündür.

Taşraya bakış açısı da çok önemlidir. Türkiye'nin taşralılık özellikleri hakkında Bora: “Taşrayı sıfat anlamının olumsuz çağrışımlarıyla aldığımızda, sahiden, Türkiye'nin taşralı yüzüyle karşılaşmamak zordur. Dar ufuklar, kahredici bir yeknesaklık, boğucu bir taassup, iletişim evreninin kısıtlılığı, cemaatlere sıkışmış kısır bir kamu âlem, yabancı olan her şeyi tuhaf bir bitkiymiş gibi algılayan 'yabani' bir hal, vasatlığın hizaya sokucu egemenliği... Sadece bozkır kasabalarında, Anadolu ücralarında değil en modern ve 'dünyaya açık' muhitlerde de taşralılığın yüzünü görebiliriz. Bu durum, Türk modernizminin ezeli meselesidir. Yerleşik şehir kültürü, büyük bir nüfus ve hızla kendisine akan taşrayı massedecek güçten ve kaliteden yoksundur. Sonuç taşranın şehri kaplaması oluyor. İstanbul'da Sivas'tan büyük bir Sivas, Erzincan'dan büyük bir Erzincan var.” (Bora, 2016, 40) Bora burada, kentlerin taşralılıktan kurtulamama sebeplerinden bazılarını aktarmaktadır. Bunun yanında taşranın kente benzemesi ile ilgili olarak şunları belirtmektedir: “Sivas'ta, Erzincan'da da bir İstanbul veya biraz İstanbul yok mu? Taşra şehirciklerinde kasabalarında büyükşehir manzaralarından kesitler zuhur etmiyor, büyükşehir elektriğinin şerareleri buralara sıçramıyor mu? Bu da var: Toplu konutlar, siteler, otomobil ve trafik diktası, taşranın durağanlığını (iyi yanından bakarsak sükunetini) bozuyor. '70'lerde büyük şehirlerden hatta kısmen İstanbul'dan başka hiçbir yerde bulunamayan mallar, markalar, görülemeyen filmler, vitrin düzenlemeleri, eğlence biçimleri, gündelik dil ve edalar, şehirli teknoloji oyuncakları, şimdi çok geniş bir menzile ulaşarak taşraya yayılıyor.” (Bora, 2016, 41) Bora, taşranın kent özelliklerini barındırmaya başladığını hatta biraz taklit ettiğini vurgular. “Birbirinin üzerine kapanan iki zıt süreç işliyor aslında. Hem şehirler taşralaşıyor, hem taşrada şehirleşmenin veçheleri zuhur ediyor.” (Bora, 2016, 44) diyerek taşradaki kenti ve kentteki taşrayı gözler önüne sermektedir.

Taşra da görünen özelliklerin yanında görünmeyen birçok özellik de bulunur. Bu konuda Bora: “Taşra hafızasında taassubu temsilen imam, sömürücü hakim sınıfları temsilen gaddar ağa bulunur. Ağa taassubun afyonuyla, tefeci ve bezirganlık iktisadında olduğu kadar sosyal hayatın bütün ayrıntılarında da söz ve karar sahibidir. Muhtar

hâkim sınıfların mikro siyasetçisi olarak arzı endam eder; taassubun ve sömürünün tarafını tutar. Cenderme (rütbesi en fazla uzatmalı çavuştur, daha iri kasabalarda gedikli başçavuştur) ceberrut devletin vazgeçilmez motifidir. Sömürülenler ise, imamdan ve ağadan sadece biraz daha cahil olan çaresiz ırgatlar ve marabalardır. Bu pastoral tabloda en aydınlık ve aykırı rengiyle ışı ışı parıldayan bir öğretmen figürü her zaman vardır. Tarih duvarında hâlâ bu tablo asılı durmakta olan taşrada, günümüzdeki rol dağılımının da benzer şekilde olduğu söylenebilir. Bir tarikat ileri geleni, muhafazakâr partinin ilçe yöneticisi ya da esnaf odası başkanı, belediye başkanı ve vali, başkomiser ya da yüzbaşı ya da albay; fark etmez... Sahne ve aktörler değişmiş, roller değişmemiştir. Çünkü senaryo pek farklı değildir. Ve taşrada hayat hakikaten bir tiyatrodur.” (Bora, 2016, 82) Burada taşranın sürekli tekrar eden rollerinden bahseden Bora, taşrada bulunan otorite çeşitlerinden ve şeklinden örnekler vermiştir. Taşra esasen otoritenin farklılaşan ama hiçbir zaman eksilmeyen tiplerini içerir.

İnsanların geçim kaynağı yaşanan yerin imkanlarına göre değişiklik göstermektedir. Bu konuda Nacak; “Taşrada tarımsal faaliyet yapma imkanı daha genişken kentte bunun yerini ticaret almıştır. Bunun en önemli sebebi kırsaldakinin toprağa sahip olma durumunun daha kolay olmasındandır.” demektedir. (Nacak, 2018,16). Nacak’ın da belirttiği üzere aslında taşra; geçim, yaşam ve hayat tarzıyla farklılaşır merkezden.

Taşra ve kentin geçim kaynakları dışında farklı olan başka yönleri de vardır. Bunlardan biri, yaşam tarzıdır. Yaşam tarzı taşra ve kentte farklılık gösterebilmektedir. Bunun nedeni, nüfus oranının kentte daha yoğun olmasındandır. “Kentlerin insanı taşraya oranla özgürleştirdiğini söyleyebiliriz. Taşrada herkes herkesi tanırken kentte insanlar kişisel tercihlerini yaşayabilme imkanını artırmışlardır. Taşraya nazaran kalabalıklar içinde kaybolmak insana istediği gibi yaşama özgürlüğünü tanımıştır. (Nacak, 2018,17) Taşra, her mekân ve toplumsal ortam gibi temelde bir “bakış”tır. Bir “taşra bakışı” gerçeği vardır. Nasıl merkezin bir bakışı, bakış açısı varsa taşranın da bir bakışı, bakış açısı, değerlendirme pencereleri vardır. Bu kendini ifade eden, kendi hallerini heceleyen bir bakıştır. O bakışın gerçeklerini, duygularını, içtenliklerini keşfetmek gerekir. O bakışa sinen hakikatleri görmek gerekir. Taşra kendine bakar, etrafa bakar ve bu bakışlardan genel bir kanaat türetir. Bir bakış, bir pencere, bir dünya üretir. Bütün değerlendirmelerini, hesaplarını, kanaatlerini buna göre gerçekleştirir. Taşra bakışı biraz da merkeze dönüktür. Taşra oraya bakar. Bu bakış merkezi dikkate alan bir bakıştır ve

ona benzeme, yaranma, ondan umma olabilir. (Alver, 2017, 20) Burada taşranın bakış açısının kendine özgü bir halinin yanında kenti gözetleyen yönüne de dikkat çekilmiştir.

Taşrada sokaklar hem ev hanımlarının hem de çocukların mekanıdır. Çok sayıda insanın yaşadığı apartmanların yoğun olduğu semtlerde ise insanlar genişleyen sokaklardan çekilir. Artık evlerin önündeki sokağa sahip olmadıklarını düşündükleri için yaşam alanları onlar için giderek daralmaktadır. Modern kentlerin barındırdığı, alışveriş merkezlerinin, apartmanların, güvenli sitelerin, sosyal tesislerin iç içe olduğu yerlerde, sosyolojik iletişimsel ya da genel anlamda kültürel bir etkileşimden bahsetmek zordur. Modern kentlerin bu yoğun ve hızlı fiziksel yapılaşması insanlar arasındaki etkileşimi azaltan bir etki yaratmaktadır. Bunun yanında kentsel mekanlar tamamıyla birbirinden yalıtılmış değildir. Büyükşehir vasfı taşıyan kentlerin merkezlerinde bile farklı unsurlar bir arada bulunabilmektedir. Bu anlamda kentin merkezleriyle çevreleri birbirlerinden net bir şekilde ayrılmış değildir. En merkezi semtlerinde bile kentin taşrasına ait unsurlar bulunabilir. (Nacak, 2018, 23)

Taşranın coğrafi ve mekânsal boyutu aşp bir hal, durum, zihniyet, hissiyat ve tarza dönüşmesinin en keskin delili taşralılık kavramıdır. Taşralı olmak yahut taşralılık hali, ilginç bir şekilde sadece mekânsal anlamda taşraya ait değildir. Taşralılık, topyekûn bir düşünme ve davranma tarzıdır. Bu yüzden tıpkı taşra gibi taşralılık da büyük bir dağılım gösterir; merkezin kalbinde dahi var olabilir. Taşralılık bir psikolojidir, bir yaşam ve düşünme üslubudur. Bu üslupta hem taşra, hem de uzak dünyalar yuvalanmıştır. Taşra gibi taşralılık da sadece taşraya has bir tutum değildir; başka dünyalarda da aynı psikolojiye ve yaklaşıma rastlanabilir. Taşralılık, taşrada yaşamak değildir. (Alver, 2017, 21)

Aslında en büyük metropol merkezlerinden en kenar mahallesine varıncaya kadar taşraya ait örnekler sunabiliriz. Bunlar; askere giden bir gencin taşradakine benzer bir şekilde ailesi, komşusu ve akrabaları tarafından uğurlanması farklı tiplerde tören düzenlemelerinden, düğünlerden bir gün önce taşrada daha yoğun gördüğümüz ama kentin taşrasında da devam eden kına gecelerini örnek verebiliriz. Taşradaki gibi evinin önünü ve sokağını kullanmasalar da binaya ait toplantı salonu ya da sitelere ait toplanma merkezlerini kullanmaya devam ettiklerini görürüz. Değişiklik gösterse bile taşralılık tam olarak kentte unutulmuş değildir. Modern kentin öteki olarak kurguladığı, yerlilik, kırsallık ve taşralılık hâlâ günümüz kentlerini betimleyen

hususiyetlerdendir. Kentin dışında, ötesinde olarak tahayyül edilen unsurların (köylülük gibi) bir başka açıdan kentle iç içe olduğu bile söylenebilir. (Nacak, 2018, 24)

Kentin içinde dönem dönem karşımıza çıkan bir durumda; kentte önceden bulunan yerleşik ile yabancılar arasında yazılı bir kuralı olmayan bazı ayrımları da görürüz. Nacak'ın Gannam'dan aktardığı üzere; yerel otoritelerin, özellikle kendi yaşam alanlarında sahip olduğu güç, kişiler arası ilişkilerdeki dayanışmanın sağlamlığından kaynaklanmaktadır. Bu insanlar yaşadıkları çevreye/mekâna bağlamdan bağlama değişen çeşitli anlamlar yükleseler de bütün bunların ortak bir noktası vardır. Bu da; kendine benzeyen insanları dahil eden, benzemeyenleri dışlayan bir dizi sosyal ilişki ve kimliklerdir. Esasen bir toplumsal mekanda yabancılar ile yerleşikler arasında muktedir olma konusundaki farklar buradan kaynaklanmaktadır. Çoğunlukla üstünlüğe sahip olan yerleşik ya da yerliler bunu grup olarak hareket etmelerini sağlayan sıkı ilişkilerine borçludur. (Nacak, 2018, 38, 39) Bu konuda Kayseri'den bir örnek verecek olursak; şehre yeni taşınmış bir yabancıların, yerleşiklerin bulunduğu bir apartmandan ev alabilmesi her zaman mümkün olmamaktadır. Birbirine bu denli kenetlenmiş yerleşiklerin buna fırsat vermediğini söylemek mümkündür. Esasen yerlilerin bu tavrında biraz da taşralıya atfedilen aidiyet eksenli bir kapanma söz konusudur.

Kentte insanların taşradaki kadar hemhâl olamamasının başka nedenleri de vardır. Kent hayatının yoğunluğu bazen o kadar artar ki; kişi istemese de etrafına duyarsız hâle gelebilir. Bazen öyle olur ki, 'Taşraya nazaran kent hayatında insanların çevresini ve kendisi dışındaki insanları tanımak üzere onları fark edecek, dikkatini yöneltecek, odaklanacak bir “an”ı olamamaktadır. Çünkü artık zaman şehre özgü bir anlam kuşanmıştır'. Günümüz şehirlerinde zaman öncekinden farklı olarak mesai, ders, yarışma, dinlenme, ulaşım zamanı, teneffüs, öğle arası, vardiya, randevu, çay-kahve molası vb. ayrımlarla sosyal ilişkilerin geçiş anlarını belirlemektedir. Modern şehir hayatı, insan ilişkileri, zamansal bakımdan giderek incelmış, hassaslaşmış bir dakiklik düzeninde yürüyen sosyal sisteme işaret eder. (Nacak, 2018, 64). Bu denli zaman yetersizliği bizi 'duyarlı olmak' güzelliğinden bazen uzaklaştırır. Ancak duygusal refleks taşıyan kentlileri de görebilmekteyiz. Bununla ilgili olarak taşra bir zıt kavramlaştırmada hep 'geri, geleneksel, tutucu, yerli ve yerel' olanı temsil ediyor. Bu bakımdan taşra sadece merkezin, kentin uzağında kırsal, geleneksel olanı değil, kentin içinde de varlığını hissettiren bir öteki olarak gelişir. Taşra kentte bir köylülük veya

taşralılık alameti taşıyan her türlü kültürel ürünle (kıyafet, davranış, duruş, dil) teşhir olunuyor. (Nacak, 2018, 131)

Modern bir kentli, yaşamı kontrol etme, planlama konusunda güçlü bir niyeti ve aşırı bir hırsı olmalıdır. Fakat geleneksel kodlara sahip bir taşralı ise zamanda akan yaşamı kontrol etme ve teslim olma konusunda daha dengede durmaktadır. Kentliden daha az maddi imkanlara sahip olduğu halde, istediği şeyler gerçekleşmediğinde bir taşralının kentliden daha az üzüleceği bir gerçektir. (Nacak, 2018, 153,154) Taşralının bu dengeli tavrı içerisinde oluşabilecek otorite, fikir farklılığı durumlarında bu otorite ve fikre bazen uyum sağlamakla sonuçlanır. 'Komşunun veya akrabanın bir bildiği vardır' fikrine sahip oldukları görülür.

Bu anlatılanların yanında, taşrayı topyekun hatadan, gınahtan münezzeh görmemek gerekir yani taşra bir güzelleme iklimi olmamalıdır. Taklitçidir, hatta merkezden daha merkezcidir kimi zaman, kontrolcüdür ve insanı hizaya sokmakta üstüne yoktur. Bütün davranışları kontrol etmek ister ve önemli çizgiler çeker, sınırlar icat eder. Dedikodu üretir, mesela dedikodunun tadını çıkarır. Dedikoduyu bir denetim mekanizması, aynı zamanda ilişkileri düzeysizleştiren bir alan olarak kullanır. Çünkü kent gibi taşra da esasen insandır. İnsan ne olursa olsun, nerede olursa olsun sadece bir yüceltme aktörü değildir aynı zamanda sadece mahkum bir aktör de değildir. İnsan; eksik, muhtaç, gafil, nankör, kıskançtır; günahları ve sevaplarıyla ortadadır. (Alver, 2017, 21) Alver burada; insanın hata yapabilecek bir yapıda olmasından bahsederken aynı zamanda taşrayı da insanın oluşturması sebebiyle taşranın da bazen hata yapabileceğini aktarmaktadır. Buradan taşranın her zaman yüceltilen değerleri ya da korunan değerleri temsil eden hatasız bir durum olarak tasvirinin yanlışlığı belirtiliyor.

Taşranın sürekli kentin gölgesinde kalıyor olması sebebiyle, taşranın kente bakış açısı farklı yönde olabilmektedir. Bu konuda Alver: “Taşra komplekslidir. Kompleksi o denli derindir ki, kibre dönüşebilir. Bundandır ki, bir tür taşra kibrinden söz etmek mümkündür. Büyük şehre hem bir teslimiyetle, mukallitçe yaklaşır hem de onun bir an önce tökezlemesini bekler. Onu beğenmez, onu mahkum eder. Töreden, değerlerden, ideallerden uzaklaştığı için onu suçlar; tabiki ona gideni, kendi evlatlarını, ahabplarını.” (Alver, 2017, 22) Alver burada; taşranın ne denli değerlerine ve törelerine bağlı olduğunu, bunlardan vazgeçemeyeceğini bize aktarmaktadır. Taşralı olmak bazen kentliler tarafından farklı bir gözle görülebilmektedir. Bu konuda Topçu: “Taşralı olmak

bir kötülük müydü? Şerefli insan olmak için nereli olmak lâzımdı?...” demektedir. Topçu, taşralının gelenek ve değerlerine bağlılığı, zaman zaman şehirdekiler tarafından hoş karşılanmaz, demektedir. (Topçu, 2016, 27) Bu cümleler bize taşralının kent insanında hata ve kusur arama yönünün yanında; kentte yaşayan kişinin de taşralıyı bazen dışladığını aktarmıştır. Yani eleştirel bakış açısı, taşra ve kentin birbirine karşı devam etmektedir.

Taşranın dini hayatı ile dini tutum ve davranışlardaki yönleri de bir farklılık göstermektedir. Toplumsal kurumların en önemlilerinden biri olan din sistemi, Türk toplumunun manevi yaşantısını, kutsalla ilişkilerini düzenlemesinin yanı sıra, değer duygularının, toplumsal ilişkilerinin ve ahlak hayatının da temelini oluşturan ya da bir başka deyişle toplumun dünya ve ahiret sorunlarının aydınlatılmasında önemli bir neden teşkil eden ve bu bakımdan da sosyolojik araştırmalarda büyük bir titizlikle ele alınması gereken çok önemli bir toplumsal realitedir. (Günay, 1999,21) Dolayısıyla dinin farklı toplumlarda ve yerleşim şekillerinde farklı anlaşılıp farklı yaşandığı gerçeği de gözardı edilmemelidir. Din eğer her toplumda ve her yerleşim yerinde aynı şekilde algılansaydı bu kadar farklılık ve karmaşa gerçekleşmezdi. Bu farklı anlayış bazen yaşam tarzında bazen düşünce tarzında karşımıza çıkmaktadır. Taşra dinsel tarzlarıyla, yaşayış konusundaki merkezden ayrılan yönleriyle de özel bir konuma sahiptir.

Taşrada dini yaşamla ilgili olarak Çelik şunları aktarmıştır: “Taşra hayatın yavaş ve sakin akan ritmine paralel bir şekilde daha çok geleneğin korunduğu ve sürdürüldüğü bir dünyadır. Bu yüzden taşrada hep geleneksel hayatın ve dini dokunun kendine özgü canlılığı aranır. Tarihsel arka planı içinde taşranın dini, geleneksel ve muhafazakâr kalıpları içinde ifadesini bulan bir halk dindarlığı olmuştur. Nitekim Osmanlı örneğinde taşra, daha çok halk dindarlığının vücut bulduğu yerdir. Bu bağlamda taşra özellikle sufi tekkelerinin, halk dindarlığının gizemli ve sözlü kalıplarını üretmeye imkan vermiştir. Belki de bu yüzden sosyolojik literatür ağırlıklı olarak Türkiye’de dini muhafazakârlığın kökünü taşra şehir ve kasabalarına dayandırma eğilimindedir.” (Çelik, 2017, 31)

Halkın farklı kesimlerinde farklı dini yaşayışları olduğunu belirten Mardin der ki: “Halkın içinde yaşanan din topluma bir dünya görüşü ve kişisel denge yöntemi sağlamaktadır.” (Günay, 1999, 22) Toplum içinde yaşanan dini yaşantı, bireye etki ederek onu değiştirebilir. Onu yönetebilir. Bu konuda Durkheim: “Çok özel nitelikleri olan bir olgular alanı ile karşı karşıyayız. Bunlar bireyin dışında yer alan ve zorlayıcı

gücü olan, bu güç aracılığıyla da kendini bireye dayatan davranış, düşünüş ve duyuş biçimleridir. Bunlar; siyasal toplum, dinsel inançlar, siyasal, edebi okullar, meslek örgütleri vb.” (Durkheim, 2013, 39,40) Buradan hareketle; kişinin yaşadığı yerin, bulunduğu ortamın onun inanç yapısını etkilediğini söyleyebiliriz.

Sosyal ve siyasal açıdan çok köklü değişimler yaşayan Türk toplumunda İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana gelişen teknoloji ve sanayileşme hareketlerinin, kent merkezlerindeki yaşamın yanı sıra kırsal alanları da etkilemiş ve pek çok yapısal değişmelere yol açmıştır. Toplumun her yönüyle geliştiği değişim ve farklılaşma gösterdiği ortamda dinin algılanış ve yaşanış şeklide incelenmeye değer bir konudur. (Günay, 1999,29) Dinin yaşanma şekli açısından taşraya bakacak olursak, taşra; 'fanatizmin ve dinde aşırılığın' boy attığı yerler olarak keşfedilmiştir. Olumsuz nitelermelere karşın taşra gerçekte kitabi olmayan sözlü geleneğin izlerinin sürülebileceği, geleneğin ve dinin gündelik hayat pratiklerinin görülebileceği özel bir çevredir. Ancak günümüzün küresel tüketim toplumunda ise artık taşra özdeşleştirildiği geleneksel kodlarla eskisi kadar uyumlu değildir. Geleneğin yeniden inşası taşradan ziyade kentsel çevrenin üretmeye çalıştığı yeni bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. (Çelik, 2017, 32) Değişimin her alanda devam etmesinin yanı sıra taşrada da bazı değişiklikler olmaktadır. Bu değişikliklerden bazıları taşradaki dini yaşamda görülmektedir.

“Din ve toplum arasında karşılıklı bir etki-tepki ilişkisi bulunduğu göre, dini inançlar, pratikler, kurumlar, tutumlar ve davranışları ortaya çıktıkları toplumsal koşullar, çevreler ve ilişkilerden tamamen bağımsız saymaya imkan yoktur. Çünkü bütün insanlık tarihi boyunca dinin topluma inkar edilemeyecek bir kesinlikte etkide bulunduğu, şekillendirdiği ve yön verdiğinden kuşku duyulamayacağı gibi, G. Le Bras'ın da belirttiği üzere 'inançların genişlik ve şiddeti, büyük ölçüde çeşitli grupların bileşimi ve kültürüne bağlı bulunmakta' ve onların zaman zaman kökleri sosyo-kültürel ortama uzanan çeşitli nedenler yüzünden değişikliklere uğradıkları görülmektedir.” Aynı şekilde, ibadet ve toplumların yapıları, gelenek ve görenekleri, arzu ve isteklerine geniş ölçüde bağlı bir eylemdir. (Günay, 1999, 31)

Genellikle kırsal alanlar, orada geleneksel yaşam türünün egemen olduğu, değişmelerin pek az veya hiç bulunmadığı cemaat tipi toplumların yahut “kapalı” zümrelerin temsilcileri olarak bilinirler. (Günay, 1999,55) Taşraya Weber'in bakış açısı şu şekildedir:

“Köylü kesimi doğaya öyle güçlü bir biçimde bağlıdır, organik süreçlere ve doğa olaylarına o kadar bağımlıdır ve ekonomik olarak rasyonel sistemleşmeye o kadar az yönelimlidir ki, genel olarak köylüler sadece iç güçler (finansal ya da feodal) ya da bazı dış siyasal güçler tarafından köleleştirme ya da proleterleştirmeye tehdit edildiği zaman, bir din taşıyıcısı haline gelecektir.” (Weber, 2012, 183) Weber burada, taşrada en fazla öne çıkan tepkinin dini hareket ve sahiplenme olabileceğini belirtmektedir. Yine Weber: “Köylünün tanrının hoşnutluğunu kazanmış dindar adamın ayırt edici prototipi haline gelmesi tamamen modern bir fenomendir.” “Peygamber öncesi zamanlarda İsrail dini henüz çok fazla köylü dini idi.” “Erken Hristiyanlıkta, taşra insanı salt putperest olarak görülmektedir.” (Weber, 2012, 186,187) Weber’in aktarımında geçmişte görülen dini hareketlerin baş aktörünün taşra halkı olduğunu görmekteyiz.

Bütün bunların yanında, taşranın bir ideolojisi vardır; gelenekçilik-muhafazakârlık. Gelenekle ilişkisi bağlamında taşranın ideolojik bir veçheyle tanımlandığı görülür. Öyle ki bu ideolojik pozisyon gelenekçilik ve muhafazakârlıkla şekillenen bir dini tasavvur ve yaşam dünyasıyla şekillenir. Mutluluk taşralı için, sadece gelenekler, görenekler muhafaza edildiği sürece mümkündür. Bu bakımdan taşra, muhafazakârlığın ve gelenekçiliğin boy attığı münbit bir zemindir. (Çelik, 2017, 32-35) Buradan hareketle; araştırma konularımızdan biri olan taşrada dini yaşantının değişime kapalı olduğunu, taşra halkının dini yaşarken daha çok cemaat halinde yaşamayı tercih ettiklerini görebilmekteyiz.

İslam'ın bazı özellikleri ile ilgili olarak Mardin; “İslamın toplumsal etkisinin yaygınlığını daha iyi anlamak için onu bir üslup olarak görebiliriz. Üsluptan kastım, dış dünyadan aldığımız uyarıları bir sisteme göre sınıflandırmamıza yarayan bir takım kavramsal vasıtalar. Bu sistem aynı zamanda toplumsal ilişkilerimizi giriftleştiren bir sistemdir. Bireysel bir düzeyde, mesela nasıl arkadaş kazanabileceğimizi gösteren bir ipucu olabilirken, kurumsal bir düzeyde de koalisyonların bir araya gelmesinin yolları hakkında fikir verebilir. Bir başka deyişle; din sadece bir kozmoloji olarak değil, aynı zamanda toplumsal strateji ve taktikler topluluğu olarak da kendini var eder.” (Mardin, 2013, 160,161) Mardin burada; İslamın ve dinin bireysel ve toplumsal açıdan bazı özellikleri dile getirilmiştir. Buna ilaveten Mardin; Geertz'den hareketle İslamiyetin genel sosyolojik özelliklerini şu şekilde sıralamaktadır: a) Toplumun genel hatlarını tamamlayıcıdır, b) Talimat ve yön vericidir (Normatif), c) İdeolojik ve kültürel

anlamları topluma mal edicidir d) Kişinin korunmasını sağlayıcıdır, e) İkincil grupların yokluğunda toplumsal seyyaliyeti sağlayıcı fonksiyonlar görür. (Günay, 1999,179)

Mardin, İslamın toplumsal etkisinin yaygınlığını daha iyi anlamak için onu bir üslup olarak görebiliriz. Üsluptan kastım, dış dünyadan aldığımız uyarıları bir sisteme göre sınıflandırmamıza yarayan birtakım kavramsal vasıtalar. Bu sistem aynı zamanda toplumsal ilişkilerimizi giriftleştiren bir sistemdir. Bireysel bir düzeyde, mesela nasıl arkadaş kazanabileceğimizi gösteren bir ipucu olabilirken, kurumsal bir düzeyde de koalisyonların bir araya gelmesinin yolları hakkında fikir verebilir. Bir başka deyişle; bu bağlamda din sadece bir kozmoloji olarak değil, aynı zamanda toplumsal strateji ve taktikler topluluğu olarak da kendini var eder. (Mardin, 2013, 160,161) Sembolik özellikleriyle taşrada dinin de bu işlevsel özelliklerle açıklanabilecek yönleri bulunmaktadır.

Taşraya bakış açıları da farklılık arzedeabilmektedir. Sosyal hayatı ele alırken geleneksel yaklaşım; aile, köy ve mahalle gibi dini bağlarla oluşturulmuş sosyal bir dokuya dayanırken, modernist yaklaşımda ise; temel yapısal birim şehir, büyük şehir ve şehirlerin şehridir. (Coşkun, 2012, 54,55)

Buradan yola çıkarak taşrada; klasik otorite, önder, yapılanma, tabakalaşma, hayatla ve dünyayla kurulan ilişki, öteki ve kendisiyle kurduğu ilişki çok daha sıkı görünmektedir. Geleneksel ahlaki müeyyidelere çok önem verildiği, aile ve akrabalık ilişkilerinin önemli olduğu görülmektedir.

1.2. OTORİTE

1.2.1. Otoritenin Tanımı

Sözlükte otorite; isim yaptırma, yasak etme, emretme, itaat ettirme hakkı veya gücüdür. Siyasi veya idari güçtür. Çalışmalarıyla kendini kabul ettirmiş başarılı kimsedir. Yine genel anlamı itibariyle toplumda kurumsallaşmış ve yasallaşmış güce 'otorite' denir. Otorite, bir bireyin bir görüş sisteminin veya organizasyonun belirli niteliklerinden, ortaya koyduğu aksiyonlardan, gördüğü hizmetlerden doğan ve herkesçe kabul edilen nüfuzunu belirten bir kavramdır. (Yavuzer, 2006, 13)

Otoritenin tarikattaki durumu ile ilgili Atacan, mürşidin otoritesini kabul etmek, tarikat yoluna giren kişi için doğaldır. Tarikat düşüncesine göre, her bireyde kendi benliğinden

kurtulma ve Tanrı ile bütünleşme potansiyeli mevcuttur. Ancak bu gizlidir ve bir müşşidin rehberliğı olmadan gerçekleştirilemez. Bunun tek istisnası, Tanrı tarafından bu yetinin verilmiş olduğı durumlardır. (Atacan, 1990, 64) Burada bir silsileye dayanan tarikat otoritesinin aksine Ahmet İslamoğlu'nun Develi'de oluşturduğı otoritesinin, daha çok kişisel karizması sebebiyle olduğunu söyleyebiliriz.

Bochenski; otoritenin temellendirilmesi ile ilgili olarak; “otorite taşıyıcısı otoritesinin temellendirilmediğı bir suje üzerinde veya bir alanda otorite uygulamaya kalkarsa o zaman otoritesini suistimal etmiş olur” demektedir. (Bochenski, 2018, 39) Ahmet İslamoğlu'nun, Develi halkı üzerinde oluşturduğı otoritenin zaman zaman alanının dışına çıkıp çıkmadığını da inceleme konusu yapılacaktır. Bu konuda Bochenski'nin temellendirilmiş ve temellendirilmemiş otorite kavramlarından çalışmamızda yararlanılmıştır. (Bochenski, 2018, 39)

1.2.2. Weber'e Göre Otorite Çeşitleri

Toplumun belirgin öğelerinin bu ideal tipleri çeşitli soyutlama düzeylerinde yer alır. Alt bir düzeyde bürokrasi ya da feodalite gibi kavramlar görülür. Daha yüksek soyutlama düzeyinde ise üç egemenlik türü yer alır; akılcı, geleneksel, karizmatik. Bunların her biri itaat güdüsü ya da önderin öne sürdüğü meşruiyetin doğası ile tanımlanır. Akılcı egemenlik, yasalar ve tüzüklerle; geleneksel egemenlik geçmişle ve geleneklerle, karizmatik egemenlik, önderde bulunan onu izleyen ve ona bağılı olanların ona mal ettiğı hemen hemen büyüsel, olağanüstü erdemlerle haklı kılınır. Egemenliğin üç türü 'atomik' adı verilebilecek kavram örnekleridir. Bunlar somut-siyasal rejimlerin yeniden kurulmasına ve anlaşılmasına yardım eden öğeler olarak kullanılır. Somut-siyasal rejimlerin bir çoğı bu üç egemenlik türünden çıkan öğeleri birleştirirler. (Aron, 2014, 369, 370)

Bu egemenlik türleri şu isimlerle anılır: 1) Geleneksel otorite, 2) Karizmatik otorite 3) Rasyonel-hukuki otorite.

1-) Geleneksel otorite; bazı insanların aile, kabile ya da soyuna bağılı olarak fî tarihinden beri otorite sahibi olduğı inancına dayanan otoritedir. Liderler çok eski kural ve güçlere sahip olduğunu iddia eder, takipçileri de inanırlar. (Ritzer, Stepnsky, 2015, 33) Gelenek, teamül ve hukukun aksine müeyyidesi olmayan kural demektir. Kişi bu kurala ister düşünmeksizin, ister keyfinden, ister başka bir sebeple olsun gönüllü olarak uyar ve

kendi muhitindeki diğer insanların da aynı sebeple bu kurala uyacaklarına inanır. (Weber, 2018, 50)

Geleneksel otoritenin yaptırım gücü ile ilgili olarak Weber: “Bir muhitteki insanların ekseriyeti şayet bir geleneğe itibar edip ona uygun şekilde hareket ediyorsa, o takdirde bu geleneğe uymayan ve dikkat etmeyen biri, birtakım sıkıntılarla hoş olmayan durumlarla karşı karşıya kalabilir. İşte bu geleneği esas itibari ile kalıcı ve sürekli kılan bu durumdur.” demektedir. (Weber, 2018, 51)

Geleneksel otoritede;

- İnsanlar konumlarını geleneklere ve lidere sadakatlerine bağlı olarak elde ederler.
- Kişisel ve resmi ilişkiler iç içe geçmiştir.
- Otoritenin sınırları muğlaktır.
- Görevde uzmanlaşma asgari düzeydedir. (Kurt, 2014, 114)

Bu otorite şeklini, bir araştırmacı olarak İslam-Arap dünyasına bakacak olursak, siyasi otoritenin el değiştirmesinin tarihin hiçbir döneminde barışçıl seçim mekanizmalarına göre gerçekleşmemiş olduğunu gözlemleyerek, orada gerçekleştiğini görebiliriz. İslam devlet tarihi içerisinde Hz. Peygamber'in ahirete intikalinin hemen sonrasında ortaya çıkmış olan ilk ihtilafta Ensâr (Medine'li sahabiler) 'bizden emir, sizden vezir seçilsin' ya da 'emirler bizden, vezirler sizden olsun' şeklinde bir teklif getirdikleri zaman Kureyş otoritesinin el değiştirmesi ya da otoritede ortaklık gibi ilkeleri kesin ve nihai bir şekilde reddetmiştir. Kureyş tarafından yapılan bu reddiyenin anlamı Kur'an'da ortaya konulmuş olan ve hem insani hem de arap realitesine uygun olan İslami projenin kabile projesine dönüştürülmesi, nübüvvetin kabile ufku ile irtibatlandırılmasıdır. Buradan hareketle Haşimoğulları ile Ümeyyeoğulları arasında çatışma baş göstermiştir. Diğer toplumsal güçler ise bu çatışmada söz konusu taraflardan birini tercih edip onun yanında saf tutmak durumunda kalmışlardır. İslam-Arap tarihinde, devlet kavramı ile kabile kavramının burada böylesine iç içe geçmiş olduğunu, görmekteyiz. (Ebû Zeyd, 2015, 32,33) Bu durum geleneksel otoriteye verebileceğimiz örneklerden bir tanesidir, diyebiliriz.

2-) Karizmatik otorite: Karizmatik bir liderin sıra dışı kutsallığı, kahramanlığı ya da örnek alınması davranışına olan inançla meşruiyet kazanan otoritedir. (Ritzer, Stepnsky, 2015, 33) Weber bürokrasiye karşı bir denge unsuru olarak 'karizma' kavramını ortaya atar. Weber bu kavramı, Strasbourglu kilise tarihçisi ve hukukçu Rudolf Sohm'dan aldı. Sözcük anlamı 'tanrı vergisi' olan karizma, Weber tarafından, dertlilerin ve olağanüstü özelliklere sahip olduğuna inandıkları bir liderin peşinden gitme gereksinimi duyanların önüne düşen ve bu konuma kendi kendini atayan önderleri nitelemek için kullanıldı. Dünya dinlerinin kurucuları, peygamberler, askeri ve siyasi kahramanlar, karizmatik önderin arketipleridir. Mucizeler ve vahiyler, kahramanca cesurluklar ve göz kamaştırıcı başarılar, bunların büyüklüğünün özel işaretleridir. Bütün bunların yanında başarısızlık onların sonu olur. (Weber, 2017, 76) Burada Weber, karizmatik otoritenin, otoritesinin devamı için karizmasına sebep olan davranışını sürdürmesi gerektiğini belirtir.

Weber, sosyal dinamiğin çok sayıda toplumsal güçten kaynaklandığını bildiği halde, karizmatik önderlerin doğuşuna büyük önem veriyordu. Bunların başını çektiği akımlar vecd doluydu ve olağanüstü heyecanlar içinde sınıf ve statü engelleri zaman zaman yerini kardeşliğe ve coşkulu ortak duygulara bırakıyordu. Kısacası Weber, karizmatik kahramanları ve peygamberleri tarihin gerçek devrimci güçleri olarak görüyordu. (Weber, 2017, 76, 77)

Karizmatik egemenlik, her yönüyle olduğu gibi ekonomik altyapısıyla da, bürokratik egemenliğin tam karşıtıdır. Bürokratik egemenliğin düzenli bir gelire, dolayısıyla bir para ekonomisine ya da parasal vergi sistemine dayanmasına karşılık, karizma da dünya işleri düzleminde yer alır ama onlardan beslenmez. Karizmatik kişi, para ve parasal gelir sahibi olmaktan bilerek kaçınır. (Weber, 2017, 248) Yaptığımız araştırmada Ahmet İslamoğlu'nun da para, mal, gelir sahibi olmaktan kaçınan bir yapısı olduğu sonucuna ulaştık. Araştırmamızda, vefat etmeden önce tek malı olan evini Türkiye Diyanet Vakfı'na bağışladığı anlaşılmıştır.

Weber'e göre her davranış gibi toplumsal bir davranış da farklı bilinçlerle yapılır. Bunlar; gaye bilinci, değer bilinci, hissi saikler ve geleneksel saiklerdir. Bunlar içinde karizmatik otorite ile ilgili olarak değer bilinci konusuna bakacak olursak, değer bilinci; kişinin bir davranışı, sırf ahlaki, estetik ya da dini bakımdan taşıdığına inandığı değerinden dolayı sergilemesi, bunu yaparken davranışının doğuracağı neticeleri dikkate almamasıdır. Bu davranışını vazife, şeref, güzellik, zühd, sadakat ya da herhangi

bir dava inancından dolayı yaparsa; bu davranışını saf değer bilinciyle sergilemiş olur. (Weber, 2018, 41,42) Burdan çıkarabileceğimiz sonuç; karizmatik otoriteye, toplumun inanma sebeplerinden biri değer bilincidir.

Toplumun karizmatik otoriteye olan inancı ve saygısı bir disiplin gerektirmektedir. Bu konuda Weber: “Bir emre belli sayıdaki insanlar tarafından yerleşmiş bir alışkanlığa binaen anında, kendiliğinden ve kalıplaşmış bir şekilde itaat edilmesi ihtimaline disiplin denir. Disiplin; tenkit ve direnç gösterme kabiliyetinden mahrum kitlenin itaat alışkanlığını ifade etmektedir,” demektedir. (Weber, 2018, 93) Weber'in bahsettiği disiplinin, Develi halkının Ahmet İslamoğlu'na olan davranışında var olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bochenski, otoriteyi ikiye ayırır. Bunlardan birincisi epistemik otorite; süjeden daha fazla bilen kişinin otoritesidir. İkincisi deontik otorite; daha iyi bilen değil, amir, şef ve kumandana ait otoritedir. Herhangi bir kişide karizmatik otoritenin oluşmasında epistemik yapıya sahip olunmasının etkisi de açıktır. Araştırmamızda Ahmet İslamoğlunun karizmatik otoritesinin epistemik otorite ile ilişkili olduğunu da görmüş olduk. (Bochenski, 2018, 46,47)

3-) Rasyonel-hukuki otorite; liderlerin meşruiyeti bir dizi yazılı kural ve düzenlemeyle kazandığı ve iktidarı bu kurallarla ellerinde tutabildiği tür otorite. (Ritzer, Stepnsky, 2015, 33)

Öte yandan emir verme gücünün geçerliliği, akılcı kurallardan oluşan ve herkesi bağlayıcı normlara dayanıyorsa o takdirde yasal otoriteden bahsetmek mümkündür. Günümüzdeki modern dernekler ve siyasal örgütler yasal otorite tipine dahildir. İktidar sahibinin buyurma yetkisinin meşruiyeti, kanun yapma, uzlaşma ya da zorlama suretiyle akılcı yoldan varılmış kurallara dayanır. Kural koyma yetkisi ise, meşruluğunu anayasa ve yasalardan alır. Buyruklar kişisel otorite adına değil, kişisel olmayan normlar adına verildiği gibi emir verme yetkisi de keyfi serbestiye göre değil, belirlenmiş normlara göre olur. Görevli yetkisini keyfi olarak kullanamaz. Görevlinin yetkileri olduğu gibi sorumlulukları da vardır. Bu nedenle keyfi hareket etmesi mümkün olmadığı gibi yetkisini de keyfi olarak kullanamaz. Yasaların emrettiği şekilde hareket etmesi zorunludur. Yasalar önünde ise herkes eşittir ve otorite altında olanlar otoriter kişilere değil, kanun ve nizamla itaat ederler. (Yavuzer, 2006, 13)

Rasyonel-hukuki otorite ile ilgili olarak Weber: “İktidar olgusu sadece muvaffak olacak biçimde başkalarına emirler veren birinin varlığına bağlıdır, iktidar olgusu için bir idari organın ve teşkilatın bulunması mutlak şart değildir ama bunlardan bir tanesinin bulunması gerekmektedir. Bir teşkilatta üyeler üye olmaları bakımından yürürlükteki mevcut kurallara (düzene) uygun şekilde teşkilattaki iktidar ilişkilerine tabii olmuşlarsa bu teşkilata iktidar teşkilatı adı verilir,” diyerek rasyonel-hukuki otoritenin yaptırım gücü hakkında bize fikir vermektedir. (Weber, 2018, 93,94)

Rasyonel-hukuki otorite türünde;

- İnsanlar, konumlarını bilgileri ve deneyimleri aracılığıyla elde ederler.
- İtaat herkese aynı biçimde uygulanan kurallara bağlıdır.
- Kişisel ve resmi ilişkiler birbirinden ayrılmıştır.
- Otoritenin sınırları açık ve nettir.
- Görevde uzmanlaşma yüksek düzeydedir. (Kurt, 2014, 115)

Bu otorite çeşidine kilisenin farklı zaman dilimlerinde bireyler üzerindeki katlanılması zor denetimini örnek verebiliriz. Kilisenin bu otoritesi öylesine benimsenmişti ki, ekonomik açıdan gelişmiş ülkelerde reformcular kilise ve dini otoritenin yaşam üzerindeki etkisinin çok olmasından değil, aksine çok az olmasından yakınıyorlardı. (Weber, 2013, 31)

Bizim konumuzla ilgili olan karizmatik otorite hakkında Weber'in bu fikri şu anda çok meşhur olan karizma kavramıyla ilintilidir. Bugün gündelik hayatta bir kimsenin olağan dışı özelliklerini vurgulamak için kullanılsa da Weber başkalarının bu kavramı, daha çok bir insanı tanımlamak için kullandığını vurgular. Dolayısıyla karizmatik bir lider olmak için gözle görülen olağan dışı özelliklere sahip olmak gerekmemektedir. Weber'e göre karizma, önemli devrimci bir güçtür. Tarih boyunca karizmatik liderler geleneksel hatta rasyonel-hukuki otorite yapılarını alaşağı etmişlerdir. (Ritzer, Stepnsky, 2015, 33)

Fakat unutmamak gerekir ki, karizmatik otorite rasyonel değildir ve bu yüzden bir toplumu günbegün idare etmek için gerekli özelliklere sahip değildir. Bu yüzden karizma değişik tedbirler olarak rutinleşir. Bunun sebeplerinden biri de karizmanın bir gün işi bırakacak olmasıdır. Bu yolla karizmayı bir müride ya da örgüte transfer etmeyi

amaçlar. Bu ise karizmayı yok eder başka otorite tiplerine dönüştürür. Karizmatik otoritenin etki alanına baktığımızda, karizmatik otorite devrimci bir güçtür. İnsanları içeriden dönüştürerek çalışır. İnsanlar fikirlerini değiştirir ve karizmatik lideri takip etmeye karar verir. (Ritzer, Stepnsky, 2015, 33)

Durkheim, toplumun fert üzerinde her bakımdan etkide bulunduğunu belirtir. (Topçu, 2013, 18) Toplumun karizmatik otorite olarak kabul ettiği bir kişi de fertler üzerinde etki bırakabilir. Ahmet İslamoğlu'nun toplumsal dünya üzerindeki bu etkisi çalışmamızın odak konusudur. Onun temsil ettiği otoritenin karizmatik veya geleneksel yönleri inceleme konusu yapılacaktır. Bu arada zaman zaman Bourdieu'nun “habitus” kavramına atıflar yapacağız. Bu kavramın konumuzla ilgili boyutlarını ele alacağız.

Habitus, bireysel tecrübeleri değil bilinçsiz bir düzlemde işlevi olan kollektif tecrübeleri yansıtır ve her bir bireyin yaşamındaki önemli belirleyiciler haline gelir. (Furseth, Resptad, 2013, 120) İnsanların tek yapmaları gereken şey habituslarını kendi işleyişine bırakmaktır. Aslında bu durumda bir görev ifa etmekte olduklarının da farkına varmazlar, bir çıkarı maksimize etmeye çalıştıklarının ise hiç farkında değildirler. Bu sayede, kendilerini 'çıkar peşinde koşmayan' biri gibi görmek gibi ekstra bir kazançları da olur. (Bourdieu, 2018, 145) Ahmet İslamoğlu'nun otoritesi etrafında bir dini habitus oluştuğunu söylemek mümkündür.

Habitus, hem sosyal dünyayı üretir hem de onun tarafından üretilir. Bir tarafta habitus yapılandıran bir yapıdır, sosyal dünyayı yapılandırır. Diğer tarafta yapılanmış bir yapıdır yani sosyal dünya tarafından yapılandırılır. Başka bir deyişle; habitus çift taraflı bir diyalektik içerir. Dışsal yapıların içselleşmesi ve bireye içkin şeylerin dışsallaşması söz konusudur. Habitus kavramı Bourdieu'nun öznellik ve nesnellik arasında bir seçim yapmak zorunda kalmasını sağlar. Pratik; habitus ve sosyal dünya arasında aracılık eder. Bir yandan pratik ile habitus yaratılır; diğer yandan pratik sonucu sosyal dünya yaratılır. Pratik habitusu şekillendirse de habitus pratiği birleştirir ve türetir. Habitus düşüncüyü ve eylem tercihlerini kısıtlayan içsel bir yapıdır fakat onları belirlemez. (Ritzer, Stepnsky, 2015, 154) Yaptığımız görüşmelere göre, Ahmet İslamoğlu'nun da gündelik hayat pratikleri üzerinde kısıtlayıcı, sınırlayıcı etkiler bıraktığı anlaşılmıştır. Bu durum Develi'de İslamoğlu hoca etrafında geleneksel İslami bir habitusun işlevselleştiğini göstermektedir.

Bourdieu'yu geleneksel yapısalcılardan ayıran bu determinizm noksanlığıdır. Habitus insanlara sadece nasıl düşünmeleri, ne yapmaları gerektiğini önerir. İnsanlar bilinçli bir şekilde tercihlerini değerlendirir fakat bu tercih süreci sadece habitusun işleyişini yansıtır. Habitus, insanlara seçim yapmalarına ve sosyal dünyada kullanacakları stratejileri seçmelerine yarayan ilkeleri sunar. İnsanlar önyargılı değildir fakat tamamen rasyonel de değildir, makul biçimde davranırlar. İnsanların yaptığının bir mantığı vardır. Habitus ise, bilinçli değildir ve onun işleyişi genellikle dille ifade edilmez. (Ritzer, Stepnisky, 2015, 154, 155) Bourdieu, alan kavramını yapısal değil ilişkişel olarak ele alır. Alan, nesnel pozisyonlardır. Konumların sahipleri aktör veya kurumlar olabilir ve alanın yapısı tarafından kısıtlanırlar. Alan çeşitli sermayenin (ekonomik, kültürel, sosyal, sembolik) kullanıldığı rekabetçi bir pazardır. Alandaki aktörlerin konumu sahip oldukları sermaye miktarı ve ağırlığıyla belirlenir. Bourdieu 4 çeşit sermayeden bahseder: Ekonomik sermaye; ekonomiyi içerir. Kültürel sermaye; meşru bilgi çeşitlerini içerir. Sosyal sermaye; insanlar arasındaki değerli ilişkileri içerir. Sembolik sermaye; onur ve prestijden ortaya çıkar. (Ritzer, Stepnisky, 2015, 156)

Ahmet İslamoğlu'nun Develi örneği için özel bir kültürel sermaye anlamına geldiği söylenebilir. Develi halkı onun ismi bağlamında bir ayrıcalık hissine sahip olduğunu düşünebilmektedir. Öte yandan Ahmet İslamoğlu'nun kendisi de meşrulaştırıcı dini bilgi ve otoritesi ile dinden doğan bir kültürel sermaye edinmiştir.

1.2.3.Dini Otorite

Bireyler düzeyinde ele alındığında, “dini konulardaki bilgeliği ile ün yapmış kişiler” ile “dini konularda derin bilgisi olmasa bile toplumda böyle kabul edilen kişiler”, din alanında yetkin ve otorite kabul edilen şahsiyetlerdir. Kurumsal düzeyde dini otorite ise, kanun ve nizamların kendisine yetki verdiği kurum ve kuruluşlardır. Değişik dinlerde ve değişik devletlerde kurumsal olarak dini otorite kabul edilen teşkilatlar ile bu teşkilatların yüklendikleri fonksiyonlar arasında önemli farklar bulunmaktadır. Zaman içerisinde aynı dinden olan kurum ve kuruluşlarda dahi kurumların yüklendikleri görev, sorumluluk ve yetkiler arasında ciddi farklar bulunmaktadır. Cumhuriyet döneminde ülkemizde dini konularda görevli ve yetkili tek teşkilat Diyanet İşleri Başkanlığıdır. Hristiyan dünyasında ise, Kiliseler ve Kiliselere bağlı kuruluşlar dini konularda yetkili ve dini otorite olan kurumlardır. (Yavuzer, 2006, 14,15)

Esasen, otoritenin şu veya bu şekilde görülmediği hiçbir toplum yoktur. Çünkü etkileşime girenler arasında güven, üstün yargılama yeteneği ve korku uyandırma kapasitesi ile kendini gösterenler diğerleri üzerinde otorite kurmaya adaydırlar. Çünkü bu nitelikler bir otoritede bulunan niteliklerdir. (Macit, 2006, 178)

Dini düşünce alanında her yorum ve her fikir saygındır. Ne var ki her yorum ve her fikir eleştiriye açık olmalıdır. Çünkü herhangi bir yorum veya görüş, diğer bir deyişle; önemli olan üretilen bilginin dinin temel bilgi referanslarına ne kadar uygun olup olmadığıdır. İşte bu anlamda bir dini otoriteden bahsetmek yanlıştır. Çünkü ilim otoritesi kabul etmek demek, onun yanılmazlığına inanmaktır. Halbuki bilgi, sürekli olarak rasyonel eleştiriye ihtiyaç duyar ve bu yolla gelişir. Allah'tan başka yanılmaz ve geçerliliğini yitirmez ilim otoriterleri kabul edildiği için bilgi, anlam arayışı olmaktan çıkmıştır. Bunun sonucu olarak söyleneni ve yazılanı sürekli olarak tekrar etme geleneği başlamıştır. Nitekim günümüzde belli bir birikime sahip bazı alimler tarafından belli konularda, belli amaçlar için yazılan eserler adeta Kur'an gibi okunmakta ve Kur'an gibi algılanmaktadır. Hatta mezhep imamlarının görüşleri, şeyhlerin ürettiği öyküler, keşifler, kerametler, uçmalar ve kaçmalar İslamın temel referanslarına perde yapılmaktadır. (Macit, 2006, 183) Macit bize burada, toplumun dini otoriteyi belirlerken Kur'an'ın önüne geçirmesinin ne denli büyük sorunlara yol açacağını bildirir.

Nitekim herhangi bir insanı peygamber konumuna çıkarmış ve ona peygamberlik yetkisi vermiş olur. Kendi önderine ve imamına bu yetkiyi vermenin en açık göstergesi, önder kabul edilen kişinin görüşlerini anlamak ve tartışmaktan daha çok din gibi algılamak ve bunu yerine getirmektir. (Macit, 2006, 184) Macit burada dini otorite olarak kabul edilen kişinin görüşlerinin tartışmaya açık olmadığına nasıl bir sonucun ortaya çıkacağını, ortaya koymaktadır.

Geçmişten beri İslamı daha çok kitabî açıdan değerlendiren ve fıkıh üzerinde odaklaşan alimler ile kalbî-tecrübî bilgiye ağırlık veren şeyhler arasında, tarihsel olarak varolduğu söylenebilecek gerilim bulunmaktadır. (Atay, 2011, 107) Bu gerilimin farklılaşan toplumsal çevrelerde bile devam etmesi söz konusudur.

Batıdaki kurumsallaşan kilise örneğindeki dini otorite şeklinin aksine, özellikle az karmaşık toplumlarda, dini önderler; tecrübe, zihni feraset, icat zenginliği, ilim ve hikmet gibi nitelikleri haiz olarak bilinirler ve bunu ispat eden her insan, olağanüstü bir nüfuza sahip olarak kabul edilir. Bir dini otoriteye sahip bulunanların uluhiyetle

fevkalade samimiyet içerisinde yaşadıklarına inanılır. Bu da onun otorite, etkinlik ve gücünü artırır. Dini otorite her zaman için olağanüstü bir psikofizyolojik yapıya bağlı değildir. Manevi, zihni ve ahlaki büyük istidatlar, din adamının çevresi tarafından hürmet ve tazim görmesine katkıda bulunabilir. (Yavuzer, 2006, 14,15)

Taklid ve ictihad yolunda ilerlemek, insan hayatının gündemindeki en esaslı noktayı teşkil eder ve insanlar, ictihada güçleri yetmediği durumlarda taklidden istifade ederek bu yolu aşarlar. Netice itibarıyla; İslamda ictihad ve taklid, fitratın da ona rehberlik etmesiyle insanlığın yegane yol göstericisi olacaktır. Bu hükümleri uygularken insan, hayatın bazı yönlerinde tecrübeli veya uzmanı olduğu konularda istidlâl yoluyla bilimsel tanı koyarak ilerlemeye, yani bilgisi dahilinde olmayan durumlarda taklide başvurmaya başlar. Bu durumda insan, bilirkişiliğine ve dürüstlüğüne emin olduğu birini kabul edip ona inanır ve bu bağlam neticesinde o kişinin ilmi teşhisini kendi koyduğu bilimsel tanı gibi farzederek yoluna devam eder yani, işini onun görüşüne göre tatbik etmek suretiyle taklid etmiş olur. (Tebâtebâi, 1995, 19,20)

Bu taklidin, körü körüne tabi olma ya da düşüncesizce izleme manasına gelmediğinin hatırlatılması gerekir zira İslam, tüm gücüyle bu tür bir taklidin karşısındadır. Kur'an-ı Kerim; atasına, ceddine ya da isteklerine düşkün, nefsine hakim olamayan insanları, nedensiz sağlam bir mantık olmaksızın taklid edip, onlara tabi olmayı ve her sözün peşinden gitmeyi, en kötü, en aşağılık beşeri sıfatlardan biri saymış ve bu kişileri hayvanlardan bir grup olarak zikretmiştir; zira onlar düşünme yeteneği olan beyinlerini kaybetmişlerdir. (Tebâtebâi, 1995, 21,22) Buna göre, dindar insanın taklit ve tabi olması esnasında Kur'an'daki emirler gereği mantık süzgecini bir kenara bırakmaması gerekmektedir.

Şüphesiz ki İslam, yeryüzünde sosyo-politik bir düzenin kurulmasını ve bunun içinde öngördüğü ahlaki niteliklere sahip bir toplum hazırlanmasını ister. İslama göre Allah'tan başka kutsal olan yoktur. Onun dışındakiler yaratılmış olmaları sebebiyle kutsal olarak anılmazlar. Otoriter dinin ve otoriter dinsel deneyimin temel ögesi insanı aşan bir güce teslimiyettir. Bu tür dine göre en büyük erdem; boyun eğmek, en büyük günah ise; baş kaldırmaktır. Tapınılan tanrısal güç her şeyin üstünde 'kadir-i mutlak' ve her şeyi bilen 'alim-i mutlak' bir güç olarak algılandığı için insan, güçsüz ve önemsiz bir varlık olarak algılanır. İnsan ancak kendisini tamamen bu kutsal güce teslim ederek onun lütfunu ya da inayetini kazanabilirse kendini güçlü hissedebilir. (Sönmez, 2006, 233)

Wach'ın yapmış olduğu bir tasnifte dini otorite tiplerinin şu başlıklar altında toplandığını görüyoruz: 1- Din Kurucuları 2- Reformcular 3- Peygamber 4-Haberci 5- Büyücü 6-Kahin 7- Veli 8- Rahip 9- Dindarlar 10- Dinleyiciler'dir. Bu tipolojinin bizim değindiğimiz kurumsal düzeydeki dini otorite tipini içermediği görölmektedir. Ancak dini kurumsallaşmayla birlikte, din alanında belli yetki ve otorite özelliklerini kazanan kurumsal bir otoriteden de söz etmek gerekmektedir. (Yavuzer, 2006, 14,15)

1.3. DİNDARLIK

Bir kişinin dinine olan bağlılığına 'dindarlık' denir. İnanmakla başlayan bir düşünceciir. İnanç ise, bir kabul eğiştir. Türkçe 'inanmak' fiilinden türetilmiş bir isimdir. Sözlükte ise bir fikre bağlılık ve kabul anlamına gelmektedir. (Ulu,2006,19)

Başka bir tanımda ise inanç; bir şeye bağlanmak, doğrulamak (tasdik) anlamına gelir. (Hökelekli, 2005, 156) Tasdik süreci insanın bütönlüğü ile alakalı ise de, psikolojik fonksiyonların her birinin bu olaydaki önem ve öncelik derecesi, fertlere göre değişebilmektedir. Bu açıdan dindar kişileri bazı tiplere ayırt etmek mümkün gözökmektedir. Kur'an'da yer alan şu ayetin bu psikolojik farklılıklara işaret ettiği söylenebilir: “Rabbinin yoluna hikmetle, güzel öğütü ve en güzel mücadele biçimi ile davet et” (Nahl 16/125). Bu ayeti yorumlayan İbn Rüşd, insanların bir sözü, bir haberi tasdik bakımından üç sınıfa ayırdıklarını belirtir; 1- Hikemî Tip: Bazı insanlarda akıl ve düşünme melekesi en üst seviyede bulunur. Onun için bunlar bir hükmü kesin aklı, ilmi ve felsefi delillere bağlı olarak tasdik etme eğilimi taşırlar. 2- Cedeli Tip: Bazı insanlar da bir hükmü karşılıklı konuşma, tartişma sonucunda tasdik ederler. 3- Hatabî ve İknâî Tip: Bazı insanların duygu ve sezgi yönleri diğer melekelerinden daha fazla gelişmiştir. Bunlar vaaz ve nasihat yollu sözlere, dinî hitap ve telkinlere dayalı olarak, kolayca bir hükmü tasdik ederler. Bu gruplamaya nazaran Batı'da çok sayıda dindar insan üzerinde yapılan araştırma sonuçlarını yorumlayan bir araştırmacı şu şekilde bir gruplama yapmıştır. 1-Akılcı tip dindarlık; bunlarda zihni yön ağır basar, benlik fonksiyonu silik bir durumdadır. Filozof ve ilahiyat bilginleri buna örnek gösterilmektedir. 2- Mistik tip dindarlık; bunlarda benlik yeteneği, vasıtasız ruhani tecrübe ağır basar, akıl çok alt sıralardadır. 3- Merkezî (dengeli) tip dindarlık; bunlarda akıl ve benlik, düşünme ve ruhanî tecrübe her ikisi denge halindedir. Bir başka açıdan iman, kendi şahsî hürriyetinden ve bağımsız yönelişinden kişinin vazgeçerek, ilahî iradeye teslim olması ve bağlanmasıdır. Mümin, Allah'ın mutlak hakimiyet ve otoritesini kabul ederek buna

baş eğen kişidir. Kendi hürriyetini Allah'ın iradesine teslim eder. Onun emir ve yasakları çerçevesinde hayatına yön ve düzen verir. (Hökelekli, 2005, 162,163) Buradan Ahmet İslamoğlu'ndan etkilenen kişilerin hatabi ve iknai tip olduklarını görmekteyiz. Bunun yanında mistik tip dindarlığa sahip olduklarını düşünmekteyiz.

Hökelekli: “Din insanda bir kez yer edindikten sonra onun bütün duygu, düşünce ve davranışlarına etki eder. Bunun bir sonucu olarak da inancın kişilik üzerinde etkilerinin olduğunu söyleyebiliriz. Dini inancın kişi tarafından benimsenmesindeki kuvvet derecesi ile o ferdin kişiliğinin genel yapısı üzerindeki etkisi dikkate değer bir olgudur. Aynı şekilde kuvvetli ve sağlam bir kişilik yapısına sahip kişilerin de güçlü inançları olduğu bir gerçektir.” (Hökelekli, 2005, 188) Ahmet İslamoğlu'nun halk üzerindeki etkilerine bakılırsa onun kuvvetli bir kişilik yapısına sahip olduğu söylenebilir. Nitekim babası ve aile çevresinin ona çizdikleri role değil inandığı ve öğrendiği şeylere göre bir yaşam tarzı seçtiği anlaşılmaktadır. Ayrıca Ahmet İslamoğlu'nun etrafındaki kişilerinde dini yönden eksikliklerini telafi etmeye yönelik olarak kendisini birebir örnek aldıkları gözlenmiştir. Zira dini bilgi sahibi olmayan kişilerde bir otoriteye meyletme daha fazla görülmektedir.

Dini inanca sahip kişilerin, inandıkları dinde belli ihtiyaçlarına karşılık buldukları da açıktır. Şüphesiz büyük dinlerin özel inanç sistemleri, insanların derinlerde yatan ihtiyaçlarına, arzularına ve korkularına hitap ederler. (Zuckerman, 2009, 196) Ahmet İslamoğlu'nun vaazlarında günlük mesele ve ihtiyaçlara değindiği de anlaşılmaktadır. Gün içindeki yaşadığı bir sorunuyla ilgili bir konuyu, her an karşılaşılabildikleri bir hatibin ağzından duyan Develi halkının Ahmet İslamoğlu'nu bu bakımdan kendileri için güvenli ve saygın bir dini otorite olarak gördükleri gözlenmektedir.

İçinde yer alınan grup, özgür olunduğu müddetçe hayatta müphem bir rol oynar. Bu grup bir yandan özgürlüğü sağlarken öte yandan özgürlüğün sınırlarını çizerek kısıtlar. (Bauman, 2013, 33) Ahmet İslamoğlu'nun sohbet ve vaazlarını dinleyen kişilerin o grubun içinde kendilerini rahat ve güvende hissettikleri ifade edilmiştir. Bu grubun bir yandan bu rahatlığı sağlarken bir yandan da kişiye sınırlar da çizdiği görülmektedir. Bu grup içinde oluşan pratik belli davranışlara da rastlanmaktadır. Bu konu da Weber; herhangi bir dinsel gruptaki kurtuluş arayışı, dinsel güdülerden, belli bütünleyici değerlere bir yönelimden ileri gelen bir pratik davranışın sistemleşmesi olmaktadır. Böyle bir yaşam modelinin hedefi ve önemi tamamıyla bu dünyaya yönelimli kalabilir

ya da kısmen öte dünyaya odaklanabilir. Bu farklı dinlerde, son derece çeşitli biçimlerde ve farklı derecelerde meydana gelmiştir ve her din içinde dahi çeşitli taraftarları arasında karşılıklı farklar vardır. (Weber, 2012, 268)

Dindarlığın halk katlarında belki de en önemli boyutlarından biri de ibadetlerdir. “İnsanın inanç, duygu ve düşünce dünyasında yaşanan sübjektif olgular diğer bir deyişle, kalplerinin derinliklerindeki dini yaşayışların ve tecrübelerin, davranış halinde dışarı yansımaya dini literatürde ibadet (amel) denilmektedir”. Kısaca ibadet, kişinin dini duygu, düşünce ve inançlarının davranış halindeki bir göstergesidir. (Ulu, 2006, 21)

Amel kavramının dinî literatürdeki anlamını daha iyi anlayabilmek için Kur'an'da amel kavramının geçtiği ayetlere de bakmak gerekmektedir. Bu ayetlerden bazıları şöyledir: “Şüphesiz ki daha önce peygamberlere iman edenler, Yahudi olanlar, Hristiyanlar ve Sabiilerden Allah'a ve ahiret gününe inanıp, salih amel işleyenlerin ecirleri Rablerinin katındadır. Onlar için artık korku yoktur. Onlar üzülmeyeceklerdir.” (Kur'an-ı Kerim, 2 / 62). “O kimseler ki, iman ettiler ve salih amellerde bulundular, muhakkak ki onları iman etmiş olmaları sebebiyle Rableri hidayete erdirir, nimet dolu cennetlerde altlarından ırmaklar akar.” (Kur'an-ı Kerim, 10 / 9). “İman edenler ve salih amellerde bulunanlar ve Rablerine tam bir itaat ve tevazu ile boyun eğenler -yok mu- işte şüphesiz onlar cennet ehli dirler ve onlar orada ebedi olarak kalıcıdır lar.” (Kur'an-ı Kerim, 11 / 23.) “De ki: Ben ancak sizin gibi bir insanım, yalnız ilahınız bir tek ilah tır, diye bana vahyolunuyor. Onun için her kim Rabbine kavuşmayı arzu ederse salih amel işlesin ve Rabbine yaptığı ibadete hiç kimseyi ortak koşmasın.” (Kur'an-ı Kerim, 18 / 110). “Kim salih amel işlerse kendi lehinedir; kim de kötülük işlerse kendi aleyhinedir.” (Kur'an-ı Kerim, 41 / 46). Ayetlerden de anlaşılabilceği üzere salih ameller, inanan kimseden yapması istenen ve yaptığı takdirde, inandığı ve inancına uygun hareket ettiği için mükâfat göreceği işlerdir. Aksi halde ise yapacağı kötü işler aleyhinedir ve kendisinden istenilen davranışları yapmadığı için cezalandırılacaktır. (Ulu, 2006, 21) Ahmet İslamoğlu hocanın bulunduğu çevredeki insanlardan çok daha fazla ibadet ettiği kabul edilmektedir. Onun vaazlarını dinleyen kişilerin dindarlık bakımından yaşadıkları en büyük etki ibadetlerinde bir artışın meydana gelmesiyle ifade edilmiştir.

Dindarlığın kaynakları; toplumsal etkiler, çeşitli deneyimler, gereksinimler ve entelektüel etkenler olarak dört ana başlık altında toplanır. Ana babadan öğrenilenler, toplumsal gelenekler, düşünce ve tutumların çevreye uygun olması için yapılan çevresel

baskılar, toplumsal etkiler bölümünde yer alır. Dış dünyadaki güzellik ve uyumu yaşama, doğal etkenler, ahlaksal deneyim, ahlakî etken, duygusal deneyim, duygusal etken olarak deneyim bölümünde yer alır. Gereksinimler bölümünde ise; güvenlik gereksinimi, sevmeye ve sevilme ihtiyacı, özsaygı gereksinimi ve ölümün kaçınılmazlığının insan için yarattığı gereksinimler yer alır. Entelektüel etkenler derken daha çok toplumda tartışılan, konuşulan, yazılan, okunan ve dinin lehinde ve aleyhinde olan düşünceler ifade edilmektedir. Dinsel düşünce ve tutumların oluşmasında bunların da katkısının olduğu bir gerçektir. (Kayıklık, 2011, 74) Öte yandan Kayıklık; “dış beklentiye yönelik dindarlar dinini kullanır, derûnî dindarlar dinini yaşar”. (Kayıklık, 2011, 198) demektedir. Burada herkesin düşünce yapısının aynı olmadığını görmekteyiz. Bu farklı dindarlık anlayışlarının yanı sıra söylememiz gereken bir konu da İslamın belirlenmiş kuralları olduğudur. Bu konuda Göle; bir normlar hiyerarşisini tanımlayan şeriat tüm Müslümanların din, toplumsal ilişkiler ve hukuk alanlarında uymaları gereken kuralların toplamını ifade eder. Şeriatın kaynaklarını Kur'an, Hadis-i Şerifler ve İslam hukuku, yani fıkıh oluşturmaktadır. İslami normatifliğin salt hukuki bir kapsamı yoktur. Bazı ulema ve fukaha şeriatın hükmi yorumunu tercih ederken, müminlerin çoğu onu belli ritüellerle sınırlandırıyor. Öte yandan tasavvuf geleneği, dindarlıktaki samimiyeti savunur ve şeriatın lafzi yönünü eleştirir. Reformcu İslam düşünürleri içinse şeriat, kelimenin etimolojik kökünün de işaret ettiği gibi, izlenecek yol anlamındadır. Yani şeriat Allah'a yaklaşmak için takip edilmesi gereken sıratı müstâkimi tanımlar; sabit ve değişmez bir kanunlar bütünü değildir. (Göle, 2015, 179) Sonuç olarak; dinin değişmez olduğunu ancak dindarlığın farklılık gösterdiğini görmekteyiz. Ahmet İslamoğlu'nun bir din alimi tipolojisi olarak tasavvufi içerikli vaazlar vermekle birlikte, esasen fıkıh temelli bir dindarlığı öğretmeye çalışması dikkat çekicidir. Muhtemelen halkın gözündeki saygınlığını fıkhi bilgisinden alırken, hareketlerinin takip edilmesi ve karizması ise tasavvufi bir içeriği kullanmasından kaynaklanmaktadır.

1.3.1. Kent Dindarlığı

Türkiye'de dindarlaşma, sadece sosyolojinin inceleme alanına giren bir konu olmaktan çıkmıştır. Bu yüzden Türkiye'de dindarlaşma olgusunun sosyolojik süreçlerden önce siyasal tartışmalarda bir karşılığı bulunmaktadır. Ancak İslamlaşma ya da dindarlığın yükselişi zamanla sosyokültürel ve sosyopolitik etkenlerin devreye girmesiyle siyasi alanı daha fazlasıyla etkilemeye başlamıştır. Bilindiği üzere Türkiye'de çok partili hayat, demokratikleşme, eğitim ve medya alanında gelişme ve özelleşmeler toplumsal hayatı

ve kültürel yapıyı köklü bir şekilde değiştirdi. Demokratik siyaset sürecinde güçlenen muhafazakâr dindar eğilimler, modern kitle iletişim araçlarının, medya ve eğitim imkânlarının artışıyla İslam dünyasından yapılan çeviriler, eğitim alanında İmam Hatip Liseleri ile özel vakıf okullarının yaygınlaşması, siyasi alanda partileşme ve siyasi faaliyetlerin gelişmesi, sivil toplum alanında dernekler ve vakıfların teşvik görmesi çeşitlilik arz eden bir dini söylem ve faaliyet zenginliği üretti. Bu gelişme esasen dindarlığın niteliksel bir artışına değil, belki daha çok modern araçları ve kültürel imkânları eskisine göre daha fazla kullanan ve kamusal alanda yeni yorumlar ve görünümlemlerle daha çok konuşulan yeni dönem dindarlığına işaret eder. (Çelik,2017,37-53) Anlaşıldığı üzere bugünün dünyasında bir kentte yaşayanla bir kasabada yaşayan artık birbirini çok rahatlıkla görebilmektedir. İletişim ve etkileşimin arttığı günümüzde kasabada bir şehir dindarlığı veya kentte de kasaba dindarlığından izler görmek pekala mümkündür.

Türkiye’de şehirleşme sürecinin başlarında dini hayatın, geleneksel karakterli kırsal zihniyetin ve yaşam tarzının modern bireyci seküler şehir muhitinde farklılaşacağı ve modernleşeceği varsayılmış ancak büyük şehirlerin gecekondulu mahallelerinde ortaya çıkan mahalli, dini ve siyasi dayanışma mekanizmalarıyla bu durumun gerçekleşmediği görülmüştür. Bu yaklaşıma göre şehirler hızlı kırsal göç karşısında kültürel dinamiklerini kaybetmiş, “köylüler şehirlileşmemiş” aksine “şehirler köyleşmiştir.” Ancak dini hayatın geleneksel kodları ve biçimleri, bu dönüşüm sürecinde eski kalıplarında kalmamış, yeni din anlayışları, dini düşünce ve tasavvurlar ile yeni kentsel cemaatler ortaya çıkmıştır. (Çelik, 2017, 37-53) Bu durum bize kasaba hayatı sadece kasabada yaşanmaz, kentte de kasabalılık görülebileceğini gösterir. Ayrıca kasaba dindarlığını sadece kasabada görmeyeceğimizi de gösterir. Kasabaya ait birçok inanç şeklinin şehrin farklı mekanlarında da yaşandığı görülmektedir.

Akşit’in Mardin’den aktardığı üzere; “Türkiye’de üç farklı İslamın yaşandığından bahsetmektedir. Bunlardan birincisi bazen fundamentalizmle ittifak halinde olabilen resmi İslamiyet, Sünni İslamiyet ya da ortodoksi; ikincisi çoğunlukla karizmatik dini liderlerin etrafında ortaya çıkan ve mistisizm ve mistik tarikatlarla ilgili ağırları da içeren heterodoksi; son olarak da halkın ilk tipi kendi yaşamında eklemlemesine dayanan, 'halk İslamı' olarak da adlandırabileceğimiz ve daha çok zanaatkarlarla esnaf tarafından temsil edilen müslümanlıktır. (Akşit, 2012, 62,63) Kasabadaki dindarlık, her ne kadar şehirli dindarlığının bazı özelliklerini de içerse sonuçta halk dindarlığına daha yakındır.

Bu dindarlık şekli elbette kentte de görülebilir. Zaten her kentin kendi içinde barındırdığı taşrası muhakkak vardır. Ayrıca genel olarak baktığımızda kentteki durum; dini gruplar ve cemaatler şehir kültürünü geleneksel İslami hedeflerle belirleme ve yönlendirmekten ziyade, pragmatik bir dindarlığın gelişimini teşvik eden yapılaşmaya açıktır.

1.3.2. Taşra Dindarlığı

Kasaba; kentten küçük ama köyden büyük olmakla birlikte henüz kırsal özelliklerini yitirmemiş olan yerleşim yeridir. (Bora, 2016, 41) Anadolu şehirleri modern dünyanın etki ve nüfuz alanına, şehirleşme dediğimiz mekânsal dönüşüme çok geç diyebileceğimiz bir zamanda girdi. Anadolu’da şehirler Müslüman toplumun İslami geleneksel hayatın rutinlerini gündelik hayat içinde sürdürdüğü mahalli cemaatsel birlikler olarak var olmuşlardı. İktisadi ilişkilerin ve yapıların küçük el sanatları, zanaatkârlık, ticaret ve yakın kırsal çevrenin zirai desteğiyle yürüyen şehir iktisadi hayatı, gayrimüslim unsurların da iştirakiyle özgün bir çevreyi oluşturuyordu. Şehirlerin nüfus yapısının ani ve büyük çaplı değişimi ancak savaş ve kıtlık gibi durumlarda söz konusu iken, mahalle ve resmi yapı, halkın güvenlik ve kontrol ihtiyacını karşılamayı esas alıyordu. Anadolu şehirlerinde bir yaşam alanı olarak mahalle, “baskı”nın değil, “güven”in ve birlikteliğin samimi bir çerçevesiydi. (Çelik, 2017, 37-53) Dolayısıyla birbirine daha çok kenetlenmiş olarak sürülen bir hayatı gördüğümüz taşralar aynı zamanda duygu birlikteliğinin de yaşandığı yerlerdir. Aynı şeyi tehlike olarak görme, aynı lideri sevme, aynı kişiye özenme de taşra kültürünün bir başka özelliğidir.

1.3.3. Kayseri’de Dini Hayat

Kapadokya bölgesinin merkezinde yer alan Kayseri, Hititlere kadar uzanan geçmişinde de önemli bir ticaret merkezi olarak biliniyordu. Çok erken dönemlerden itibaren Hristiyan nüfusun iskân olduğu bir yerleşim yeri haline gelen Kayseri, VII. yüzyılda ilk İslam akınlarıyla karşılaştı ve ancak 1071 sonrası Türk hâkimiyetine girdi. Kayserinin bugünkü tarihi kültürel eserleri özellikle Selçuklu ve beylikler döneminin bir bakiyesidir. Alâeddin Keykubat zamanında (13. YY) tadil edilen Kayseri surlarıyla birlikte Selçuklu mimarlığının nadide eserleri yapıldı. 1243 sonrası Moğol istilasına maruz kalan şehir, zaman zaman bazı beylikler arasında el değiştirdikten sonra II. Beyazıd zamanında Osmanlıların eline geçti. Ancak Osmanlılar zamanında da Karamanlılar ile Dulkadirliiler arasında süren hâkimiyet mücadelelerinde şehir sık sık el değiştirdi. 1649’da Kayseri’yi

ziyaret eden Evliya Çelebi dericilik ve pastırmacılık gibi mesleklerin icra edildiği mamur bir şehirden söz eder. Şehir, Halep ve Bağdat gibi büyük şehirlerden gelen tacirlerin ve kervanların uğrak yeri olarak, ticaret geçişleri bakımından stratejik bir öneme sahipti. Aynı zamanda Yabanlu Pazarı gibi Pınarbaşı'nda kurulan, her yıl baharda başlayan ve kırk gün süren önemli bir pazar-fuarını da bünyesinde taşıyordu. Bununla birlikte Osmanlı döneminin son evresinde özellikle XIX. yüzyılda Kayseri'yi gezen seyyahlar, “İçinin tozu, kiri, sokakların darlığı, kaldırımların bozukluğu, üzeri toprak örtülü kerpiç veya volkan tufünden yapılmış evlerin çoğunun harap görünüşü”ne işaret etmekten kendilerini alamazlar. Anlaşılan Osmanlı'nın son döneminde şehrin ekonomik öneminde bir azalma “umran”ında bir gerileme söz konusudur. (Çelik, 2017, 37-53)

Tarihsel gelişimde XI. yüzyıldan itibaren Türklerin hakimiyetine geçen Kayseri'nin, özellikle Selçuklular döneminde cami, mescit, medrese gibi dini yapılar başta olmak üzere mamur bir hale getirildiğini görüyoruz. Kayseri Moğol istilasından kaçan bir çok sanatkâr ve din bilginine kucak açmış, bu mesken edinen bu seçkin sınıfların Kayseri'nin kültür ve dini hayatında önemli etkileri olmuştur. Moğol istilas, hem Anadolu'nun bir takım sufi, şeyh ve dervişlerin sığınağı olmasına hem de bu akınlardan bezginleşen halkta tasavvufi eğilimlerin güçlenmesine yol açmıştır. (Kayseri Ansiklopedisi, 6, 2010)

Kayseri'nin dini sosyal yapısının tarihsel arka planı da oldukça güçlü ve sağlam temellere sahiptir. Türk ve Müslüman olmayan unsurlar karşısında tutunabilmenin iktisadî araçlarını sunan Ahilik, zaman içerisinde tasavvufi hoşgörüye dayalı bir din anlayışının da zeminini oluşturmuştur. Kayseri şehir kültüründe ticarete meyil, yetenek ve becerinin bir dindarlık anlayışı içinde günümüze kadar uzanması ile Ahilik arasında özel bir ilişki vardır. Dini sosyal tarihinde çok sayıda vakfın sosyal dayanışma ve yardımlaşmasına yönelik fonksiyonlar icra ettiği anlaşılan Kayseri'de çok sayıda türbe ve ziyaret mekânının olması, Anadolu halk dindarlığının etkilerini göstermesi bakımından kayda değerdir. Kayseri, dindarlığın tarihsel kültürel kodlarını içselleştirmiş, muhafazakâr ve milliyetçi taşra kültürünün hâkim olduğu şehirler için adeta bir model olmuştur. Kayseri gündelik ve sosyal hayatında hem kendi mensuplarını hem de geleneği koruyarak sürdürür. Bu sebeple Kayseri'de kente göç edenlerin metropollerde olduğu gibi bir kültür şoku veya çatışmasına maruz kalması söz konusu değildir. Böyle bir sosyal yapıda insanların yalnızlaşma ve yabancılaşma gibi sorunlarla karşılaşması da çok nadirdir. (Çelik, 2017, 37-53)

Anadolu'da kökleri İslam öncesi Türk inanç sistemlerine kadar uzanan halk dindarlığının çok değişik görüntüler altında olduğu yaygın bir form oluşmuştur. Özellikle türbe ve yatırları ziyaret olgusu etrafında çeşitli âdet, uygulama ve ritüellerle bezeli bu dindarlık anlayışının nispeten Kayseri'de de tarihi ve kültürel temellere sahip olduğunu görüyoruz. Yapılan bir çalışmada Kayseri ve çevresinde adak, dede, baba, şeyh, eren, evliya, yatır, türbe vb. adlarla anılan ziyaret yerlerinin oldukça yaygın olduğu tespit edilmiştir. Bu durum Kayseri'nin bir halk dindarlığı olarak ziyaret mekanları bakımından ne kadar zengin bir alan olduğunu göstermektedir. Ancak toplumsal değişme olgusu, ziyaret olgusunun niteliğinde de değişmelere yol açmıştır. Örneğin; köylerde ziyaret uygulamaları azalırken, şehir merkezindeki ziyaret yerleri ise, yeni problemler yaşayan kent insanının yoğun ilgisine mazhar olmaktadır. (Kayseri Ansiklopedisi, 6, 2010)

Her şeyden önce tarihi muhafazakar-milliyetçi reflekslerinin içinden geçtiği bütün süreçlerde yenileyerek ikame eden Kayseri şehir kültürü, dini hayat bakımından da zamanın gereklerine uyum sağlayabilen bir dinamizm sergilemiştir. Kayseri'de dini eğitim veren okullar ve kurumlar maddi destek bulmakta zorluk çekmemiş, çok sayıda ve farklı isimler altında dernek, vakıf ve teşkilatlar yoluyla gerçekte modern araçları kullanarak dönüşen tarikat ve cemaatler de faaliyet sahalarını genişletmiştir. Bununla birlikte zanaatkâr, sanayici ve tüccar endeksli muhafazakâr kimliğin siyasal karakteri, Kayseri'de hiç bir zaman dini aşırılığa alan açmamış, radikal dini akımlar ve hareketler fazla zemin bulamamıştır. Bu bakımdan modern şehir hayatının özellikle küresel tüketim toplumuna uyum sağlayan Kayseri, dini modernliğin, dini motifli tüketimci ahlakın ya da yeni dini anlayışların ise fazlasıyla revaç bulabildiği bir kültürel dokuya sahip olmuştur. (Çelik, 2017, 37-53) Bu anlatılanlardan hareketle; Kayseri dindarlığının İslami açıdan geçmişten günümüze hep var olduğunu ve farklı motiflerle karşımıza çıktığını görüyoruz.

İKİNCİ BÖLÜM

BİR DİNİ OTORİTE OLARAK AHMET İSLAMOĞLU

2.1. YÖNTEM

Bu çalışma bir saha araştırmasıdır. Bilinirliği geniş bir kesime ulaşan ancak daha çok hayatını geçirdiği Develi’de dini otorite olarak tanınan ve bilinen Ahmet İslamoğlu'nun halk üzerinde etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmamızda nitel yönteme uygun olarak mülakat tekniği kullanılmıştır. Nitel araştırma olması nedeniyle kuramsal bir perspektifi öncelemedik ancak sosyal dünyada konuya ilişkin görüş, yaklaşım, değerlendirme ve yaklaşımları anlamaya çalıştık. Bir başka deyişle anlayıcı sosyolojik yaklaşıma uygun olarak genellemelere giden bir eğilim yerine, insanların ilişkilere ve değerlere atfettikleri anlamları yakalamaya yöneldik.

2.1.1. Araştırmanın Problemi

Nitel bir araştırma olması sebebiyle çalışmamızda mülakat tekniğiyle bazı sorulara cevaplar aranacaktır. Bu nedenle görüşmelere esas oluşturacak problem cümleleri inşa edilmiştir.

Bu bağlamda çalışmanın genel problemi, taşrada dini otoritenin yerel halk ve çevresel karakterli topluluklar üzerindeki etkileri ile süreç içerisinde dini otoritenin değişimini eksen alır. Bu genel problem altında aşağıdaki alt problemler oluşturulmuştur.

- 1- Taşranın yaşam tarzı ile taşralı dini otoriteler arasında bir ilişki var mıdır?
- 2- Taşrada dini bilginin aktarımı ve yaygın pratiklerinde, dini otoritenin belirleyiciliği ne düzeydedir?
- 3- Taşralı din alimi tipolojisinin bir örneği olarak Ahmet İslamoğlu'nun, Develi halkı üzerinde nasıl bir etkisi olmuştur.

4- Ahmet İslamoğlu'nun, taşra dışında örneğin Kayseri ve çevresinde nasıl bir etkisi olmuştur?

5- Taşralı dini otoritenin etkileri dindarlığın daha çok hangi boyutlarında kendini göstermektedir?

6- Taşranın sosyokültürel yapısı Ahmet İslamoğlu'nun yaklaşımlarında bir değişime yol açmış mıdır?

2.1.2. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Araştırma; Develi halkının Ahmet İslamoğlu'nu dini otorite olarak kabul etmesi ve halkın kendisinden etkilenme boyutları ile sınırlıdır. Çalışmamız Develi merkez ve çevre illerdeki Ahmet İslamoğlu'nu tanıyan, vaaz ve sohbetlerine katılanları kapsamaktadır. Bu araştırma Ahmet İslamoğlu'nun bir dini otorite olarak Develi halkı üzerinde etkileşimiyle birlikte, geleneksel dini otoritenin de her ne kadar bir taşra içinde yaşasa da bulunduğu çevreden etkilendiği hususları da içermektedir.

Yine bu araştırma, Ahmet İslamoğlu'nun aktif vaaz verdiği dönemde yaşamış kişileri kapsadığından ve yeni neslin Ahmet İslamoğlu'nu tanıma şansı olmadığından dolayı yapıldığı zaman dilimi ile sınırlıdır.

Araştırmada elde edilen veriler, görüşmeye katılanların verdiği cevapların samimi ve doğru olduğu varsayımı ile sınırlıdır. Yaptığımız araştırma, belirlenen örneklem ile sınırlı olduğundan elde edilecek sonuçlar örneklem alanı ile sınırlıdır.

2.1.3. Araştırma Evreni ve Örneklem

Evren, bir araştırmada bilgi sağlamak için üzerinde gözlem yapılacak birey ve objelerin tümüdür. Evren, bir araştırmada verilerin kaynağıdır. Bu bakımdan hangi tür olursa olsun her araştırmanın bir evreni vardır. Her araştırma evreninin büyüklüğü farklıdır. Kimi zaman evren, araştırma konusu birey ve objelerin tümünü kapsar. Bu gibi durumlarda araştırma evreni, gerçekçi olarak kapsanmış olur. Kimi zaman ise evren çok geniş olabilir. Dolayısıyla bu evrene tüm olarak girilmez, temsili olarak üzerinde çalışılabilir. Evrenler arasındaki bu fark, araştırmanın konusuna, amacına, türüne, varsayımların olup olmamasına ve niteliklerine bağlı olarak değişir. (Aziz, 2014, 24)

Bu tanıma göre taşradaki dini yaşam, taşradaki dini otoritenin etkileri ve değişimi Ahmet İslamoğlu ve onun muhiti olan Develi örneğinde yapılmıştır. Çalışma evreni, Develi'de yaşayan Ahmet İslamoğlu'nun sohbet ve vaazlarını dinlemiş ve duymuş olan kişilerden oluşmaktadır.

Örnekleme araştırma yapılacak evrene girilemediği zaman, “temsili” olarak girilerek alınan örnekleme işidir. Bu temsili birey ve objelerin asıl evrenden alınan kısmına ise “örneklem” denir. (Aziz, 2014,24)

Bu çalışmada nitel süreçlerde de geçerli olan kartopu örnekleme tekniğini kullandık. Araştırma evreni olan Develi ilçesinde yaşayan herkesin uygulama kapsamına girmesi imkânsız olacağından kartopu örnekleme tekniğiyle mülâkat yaptık. Bu bağlamda öncelikle Ahmet İslamoğlu'nun akrabaları, komşuları ve talebeleri ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Daha sonra onların tavsiye ettiği Ahmet İslamoğlu'nu tanıyan diğer kişilerle mülâkata devam edilmiştir. Mülâkatlar Ahmet İslamoğlu'nun sohbet ve vaazlarında bulunmuş ve onu dinleyenlerden, sözlerini duymuş kişilerden oluşan 50 kişi ile gerçekleştirilmiştir.

2.1.4. Verilerin Toplanması

Bu araştırma, kavramsal ve ampirik olmak üzere 2 aşamada gerçekleştirilmiştir. Kavramsal çerçevenin oluşturulmasında dökümantasyon metodu kullanılmıştır. Ampirik olan uygulama alanı ile ilgili kısmın verilerinin toplanmasında ise bir mülâkat formu düzenlenmiş, kartopu örneklem tekniği ile araştırmaya katılanlar üzerinde uygulanmıştır. Mülâkat sorularımız araştırmamızı aydınlatacak şekilde hazırlanmıştır. Mülâkat çalışmamız 2017 yılı boyunca devam etmiş, 50 kişi ile yapılmıştır. Mülâkat çalışmamızın sağlıklı olabilmesi için katılımcının istediği yer ve rahat olacak ortamlar seçilmiştir. Kişilerin rahat cevap verebilmeleri için gerekli tedbirler alınmaya çalışılmıştır. Mülâkat esnasında katılımcının onayı ile ses kaydı yapılmış, bu kayıtlardaki bilgiler tek tek bilgisayarda mülâkat formuna aktarılmıştır. Ses kayıtları muhafaza edilmeye devam etmektedir. Mülâkattan edinilen bilgiler, araştırmamızın ikinci bölümünde katılımcılarımızın isim ve soyisimleri kodlanarak kullanılmıştır. Çalışmamızın sonunda isim ve soyisimlerinin baş harfleri yerine kodlama yapılmış, yaşı ve mesleği belirtilmiştir.

2.1.5. Araştırma Alanının Genel Özellikleri

2.1.5.1. Tarihsel Arka Planı İçinde Develi

Develi İç Anadolu Bölgesinin Orta Kızılırmak bölümünde 38-27 kuzey enlem 33-17 doğu boylamında bulunmaktadır. Erciyes Dağı'nın 6 km güneydoğusunda kurulmuştur. Bugünkü sınırları kuzeyinde Kayseri, doğusunda Tomarza İlçesi ve Adana İlinin Tufanbeyli İlçesi, güneyinde Yahyalı İlçesi ile Adana İlinin Saimbeyli ve Feke İlçeleri, batısında Yeşilhisar İlçesi, kuzeybatısında İncesu İlçesi yer alır. (Develi, 2015, 7)

Develi'de yapılan kazı ve bulunan kalıntılardan hareketle anlaşıyor ki, (M.Ö. 1287) yıllarından itibaren yerleşim yeri olarak kullanılmıştır. Bulunan kalıntılar bu tarihte Hititler tarafından kullanıldığını göstermektedir. Bu tarihten sonra farklı uygarlıklar tarafından yerleşim yeri olarak kullanılmaya devam etmiştir. (M.S. 805-806) da Harun Reşid komutasındaki Abbasi'lerin yönetimine girmiştir. 1071 yılında ise Danişmentliler ve Oğuz boylarından Develioğulları aşireti Develi'yi fethederek Yukarı Develi'ye yerleşmişlerdir. 1474 yılında Fatih Sultan Mehmet zamanında Osmanlı Devleti'nin hakimiyeti altına geçmiştir. (Develi, 2015, 14-28)

Develi'de tarihi önemi olan yapıların başında Develi Ulu Cami (Sivasti Hatun) gelmektedir. III. Keyhüsrev zamanında Göçerarslanoğlu Nasrullah ve eşi Sivasti Hatun tarafından 1282 yılında yapılmıştır. Bir başka tarihi yapı da Kopçullu (Kara Bey) Cami'dir. Develi'de bulunan Ulu Camilerden bir tanesi de Everek Cami-i Kebir'dir. Develi'de bu camilerin dışında tarihi 11 cami daha bulunmaktadır. (Süme, 2018, 13,14)

2.1.5.2. Develi'de Manevi Kültürel Miras

Develi'de yetişmiş ve ünü Türkiye'ye yayılmış kişiler de olmuştur. Bu kişilere örnek verecek olursak; bunlardan bir tanesi Mustafa Asım Köksal'dır. Köksal 1913 yılında Develi'de dünyaya gelmiştir. Köksal, büyük İslam alimi olarak anılmış ve değerli dini eserler bırakmıştır. Bir diğeri de Aşık Seyrani'dir. Seyrani 1800 yılında Develi' de dünyaya gelmiştir. Seyrani hem hece hem de aruz vezniyle şiirler yazan ender halk şairlerindendir. Bu bağlamda Develi'de Aşık Seyrani adına her yıl kültür sanat festivali düzenlenmektedir. (Develi, 2015, 154-160)

2.1.5.3. Ahmet İslamoğlu

Ahmet İslamoğlu, 1936 yılında Kayseri'nin Develi ilçesinde dünyaya geldi. 1944 yılında Dumlupınar İlkokuluna başladı. Aktarımlara göre, “1948 yılında elinin sargılı olmasından dolayı sınıfın ahengini bozuyorsun” denilerek sınıftan çıkartıldı. Ahmet İslamoğlu bu olay üzerine bir daha okula gitmedi. İlkokulu okumak mecburi olduğu için ailesi ve kendisi emniyete celp edildi. 4 saat nezarete tutuldu. 15 Lira nakdi para cezası verildi. Bütün bunlara rağmen okula devam etmedi. İlkokul diplomasını askerlik dönüşünde 1960 yılında açılan bir sınava girerek aldı. (Yılmaz, 2012, 30-43)

1950 yılında ilk evliliğini Emine hanım ile yaptı. Bu evlilikten Ulviye isminde bir kızları oldu. 1951 yılında ilk eşi Emine hanım vefat etti. 1957 yılında Bahriye hanım ile evlendi. Bahriye hanım ile altı buçuk yıl evli kaldı. Bu evliliğinden Mustafa isminde bir oğulları oldu. Bahriye hanım 1963 yılında hastalanarak vefat etti. 1963 yılında Fatma hanım ile üçüncü evliliğini gerçekleştirdi. Bu evlilikten Aîşe, Muhammed Bahâuddîn, Muhammed Alâuddîn, Hadice Anber ve Bahriye isimli çocukları dünyaya gelmiştir. (Yılmaz, 2012, 57-62)

İlkokuldan ayrıldığı sene olan 1948 yılında Kur'an-ı Kerim okumaya başladı. Aynı zamanda bin sahifelik Osmanlıca yazılmış bir tefsir bitirdi. Bunun yanında Tefsir-i Mevaki gibi okudu. Aynı yıl terzi çırağı olarak işe başladı. 1950 yılında 14 yaşındayken terzi dükkanı açarak esnaf oldu. Bu dönemde iş hayatı ile birlikte ilim tahsilini de Asker Hoca lakaplı İbrahim Tuna'dan almaya devam etti. 1953 yılında babasının baskısı ve isteği ile Ankara'ya terzi olarak çalışmaya gitti. Ahmet İslamoğlu 1953 yılı Eylül ayında yaşadığı bir hadiseyi şu şekilde aktarır; “...Bu esnada olaya Rasulullah Efendimiz müdahale buyurur. Pederimi iyice sıkıştırır ve rüyada: 'Çocuğun yakasını bırak!' buyururlar. Rasulullah Efendimizin, 'Çocuğun yakasını bırak!' diye azarlaması ile hemen Ankara'dan istendik...” ve böylece Develi'ye dönüş yapar. Ahmet İslamoğlu bu olaya istinaden; “...Rasul-i Zîşan Efendimizin şefaati ile yakamıza sarılan olmayınca, sanat ve işten tamamen vazgeçip kendimizi Arapça ve ulum-u şer'iyeye verdik biiznillah...” demektedir. (Yılmaz, 2012, 45-54) Burada aktarılanları Ay; bazen olağanüstü bir olayın ya da dokunaklı bir sözün kişide yarattığı ruhi sarsıntı veya tecrübe edilen olağanüstü bir hal, his ya da manevi duyustur. Bazen de kimi sufilerin ifade ettiği gibi, 'Haktan hidayet erişmesi' sürecin başlamasına vesile olurdu. Tanrıya yakın olma, rızasını kazanma ve daha deruni bir dini hayat isteği gibi bilinçli bir arzu da kişiyi tasavvufa sevk edebilirdi,

demektedir. (Ay, 2014, 44) Nitekim Ahmet İslamoğlu: “...Biz baştan beri, yaklaşık 50 senedir iki tarikatın dersini çekeriz Elhamdulillah. Hem Kadiri hem de Nakşî...” diyerek her iki tarikata da yakınlığını ifade etmiştir. (Yılmaz, 2012, 45-54)

1957 yılında Van'ın Başkale ilçesinde askerlik görevine başlar. Askerliğinde bulunduğu bölüğün tamamına yakınına namaza başlatarak 80-90 kişilik bir grup cemaat ile namaz kılmaya başlamışlardır. Onbaşılık imtihanını kazanınca Başkale'den Van'ın Erciş ilçesine geçti. Erciş'te Ramazan ayında bulunduğu kışlanın camisinde teravih öncesi sohbetler yapınca Erciş halkı çok kalabalık şekilde vaazlarına gelmeye başlamışlar ve kendisine “Asker Hoca” lakabını takmışlardır. İnşaatı kendisinden önce başlayan Kışla Camini halkın desteği ile tamamlamış ve içerisinin mefruşatının da tamamlanması için gayretler göstermiştir. Ahmet İslamoğlu askerliğini 4 Kasım 1959 yılında tamamlar. Halkın ve Erciş Müftülüğü'nün isteğiyle askerliği bitmesine rağmen 2 gün daha orada kalarak cuma namazını kıldırıp Erciş halkı ile vedalaşır. (Yılmaz, 2012, 79-134)

1955 yılında Develi Meteris Camisine imam olarak tayin edilmiştir. Develi'de ilk vaazını Çarşı Caminde kurban bayramı vaazı olarak vermiştir. 1955 yılında Develi Camii Kebir'de Ramazan ayında sahur sohbetlerine başlamıştır. Askerlik görevi sonrasında bir müddet gönüllü olarak bazı camilerde vaaz vermiş ve mahallesindeki camide müezzinlik yapmıştır. 1960 yılında Kayseri'deki vaizlik imtihanına girmiş, fakat bu imtihanı kazanamamıştır. 1963 yılında Konya'da girmiş olduğu vaizlik imtihanını kazanarak vaizlik belgesi almaya hak kazanmıştır. 1961 yılında verdiği vaazdan dolayı köylerden bir grup şahidin ifadelerine dayanılarak mahkemeye sevk edilerek tutuklanmış ve 17 gün tutuklu kalmıştır. Yapılan yargılama sonucunda hakkında 15 günlük hapis cezası verilmiş ve tutuklu kaldığı süreden mahsup edilmiştir. (Yılmaz, 2012, 355-379)

2.2. Ahmet İslamoğlu Hakkındaki Kanaatler

2.1.1. Tanınma Durumu

Yaptığımız görüşmelerde katılımcıların Ahmet İslamoğlu hakkında geçmişten günümüze uzanan kapsamlı bir bilgiye sahip olduklarını gördük. Elbette bunda Ahmet İslamoğlu'nun Develi'de uzun yıllar yaşamış olmasının bir etkisi olduğu açıktır. Ancak Ahmet İslamoğlu'nun toplumun her kesiminde ya da her yaş kategorisinde aynı düzeyde tanındığını söylemek doğru olmaz. Nitekim 25 yaş altındakilerin bir hayli düşük oranda onu tanıyabildikleri gözlemlenmiştir.

Ahmet İslamoğlu'nun Develi'de yaşayan kişiler tarafından ve kendisinin aktif vaaz verdiği dönemde yaşayan kişiler tarafından daha çok tanındığı; buna karşın aktif vaaz veremediği dönemde ise Develi'de yaşayanların sadece ismini ve ününü duyduğu gözlemlenmiştir. Yine görüşmelerde Ahmet İslamoğlu'nun askerliğini yaptığı Van'da ve görev yaptığı yerlerde kendisini tanıyan bir çok kişinin olduğu da anlaşılmıştır. Öte yandan kendisinin pazar günleri rutin olarak yaptığı vaazlarını dinlemek için Türkiye'nin farklı yerlerinden gelenlerin olduğu da ifade edilmiştir. Nitekim bir kadın katılımcının anlatımı şu şekildedir;

“Pazar günleri onun vaazını dinlemeye gelenler cami ve evinin etrafındaki bütün sokakları arabalarıyla doldururlardı. Kimi 12 saatlik yoldan kimi 15 saatlik yoldan gelen cemaati görüp konuşurduk. Kış günlerinde uzaktan gelen cemaate 'yoldan geldiniz ve tekrar yola çıkacaksınız' der evimize davet ederdik ve sıcak çay ikram ederdik.” (K2)

Bu anlatılanlardan komşuları ve etrafında olan kişilerin Ahmet İslamoğlu'nun cemaatine bile saygı duyduklarını ve onun vaazları etrafında özel bir habitusun gerçekleştiğini görüyoruz. Çok uzak kentlerden gelen cemaati sebebiyle Ahmet İslamoğlu'nun dini otoritesi içselleştirilmiş bir sosyal yapıya dönüşmüştür. Dolayısıyla bu şekilde teveccüh gören bir kişinin sosyal çevresi tarafından habitus olacak şekilde anlamlandırılmış olduğu da açıktır.

Mülakata katılan başka bir kişinin anlatımı ise şu şekildedir:

“Hocanın vaazına hiç katılmasa ve kendisini hiç görmese bile bir Develi'liye 'Ahmet hoca bu konuda şöyle demiş' denilse onun ismini duyunca saygı gösterip yaptığı hatadan dönerdi.” (K1) demektedir. Bu bize Ahmet İslamoğlu'nun sadece vaazlarına katılanları değil, katılamadığı halde bir şekilde onun takipçisi olanları da etkilediğini göstermektedir.

2.2.2. Sohbetlere Katılma Durumu

Yaptığımız görüşmelerde katılımcılar Ahmet İslamoğlu'nun sohbet ve vaazlarına genellikle haftada bir kez, buna imkan bulamayanların ise ayda bir kez gittiklerini ifade etmiştir. Katılımcıların diğer bir kısmı ise, Ahmet İslamoğlu'nu Ramazan ayı vaazlarında dinlediklerini söylemişler, Develi dışında yaşayanlar ise tatil için geldiklerinde ve bayramlarda Ahmet İslamoğlu'nun vaazlarını kaçırmadıklarını belirtmişlerdir. (K2, K13, K14, K32, K39, K40, K42, K48, K50)

Ahmet İslamoğlu'nun Diyanet İşleri Başkanlığı mensubu bir imam oluşu camide verdiği vaaz ve sohbetlerin yoğun olmasına kolaylık sağlamıştır. Ahmet İslamoğlu'nun bir imamdan öte bir vaiz gibi kendini sürekli insanları bilgilendirmeye adanmış bir hali olduğu dikkat çekici olmuştur. Camide onu dikkatle dinleyen kalabalık bir cemaatin yanında, evinde de ziyaretçisi hiç eksik olmayan bir yaşantısı olduğu görülmüştür.

Bir katılımcımızın anlatımı şu şekildedir; “*Eve gelen misafirlerinin sorularını cevaplamasının yanında onlara sohbet verir ve öyle uğurlardı. Eve girenlerin sağ ayakla girip sağ ayakla çıkmalarına özen gösterir; yapmayanları uyarırdı. Çay ikram edilmişse ve çayın şekerini sağdan sola karıştırmayan bir misafir varsa, sohbetini keser ona sağdan sola karıştırmasını söyler; bizzat uygulattırırdı. Bir keresinde bize elma ikram etmişlerdi. Yanımdaki oturan kişi elmayı yedi ve orta kısmını tabağa bıraktı. Ahmet hoca sohbeti bıraktı ve elmanın çöpü dışındaki her yeri yemesi gerektiğini, söyledi. O kişi bunu hemen uyguladı.*” (K19)

Ahmet İslamoğlu'nun bir imam ve vaizden öte muhakkak dinlenilmesi gerektiğini düşünen katılımcılardan bir hanım haftada bir kez vaazlarına gittiğini belirterek; “*Çocuklarım çok küçük olmasına rağmen vaazına çok uzak yoldan yürüyerek gider, çocuklarımı da götürürdüm. Onların vaaz esnasında uyuyakaldıkları da olurdu. Ben yine de dinleyebildiklerini dinlesinler isterdim. Eksikliğini çok hissediyorum.*” (K48) demektedir. İfadelerden anlaşılan, katılımcıların kendilerine örnek aldıkları otorite artık onlar için vazgeçilmez bir hâl almıştır. Öte yandan fiziksel şartların zorluğu dahi bu otoriteye bağlılığı azaltmamıştır. Aksine tezimizde belirttiğimiz gibi bir taşra vasfı taşıyan Develi'de klasik otorite, dini önderle, hayatla ve dünyayla kurulan ilişki çok daha sıkı görülmektedir.

2.2.3. Çevredeki Ahmet Hoca Algısı

Ahmet İslamoğlu'nun yaşadığı çevredeki etkisini; “Ahmet hoca bir şey söylüyorsa bir bildiği vardır, kesin doğru söylüyordur”, ifadesiyle net bir şekilde anlıyoruz. Bir katılımcının anlattığı bir olay bir anlamda Ahmet İslamoğlu'nun kendi muhitindeki etkisini gösterir niteliktedir. “*Ahmet hocam Ramazan ayında eve doğru giderken yolda bir sarhoş görür. Ona gel seninle iftara gidelim, der. Ancak o sarhoş derki; ben oruçlu değilim ki sizinle nasıl gelirim ve ben sizinle yan yana yürürsem hocamız sarhoşla yan yana yürüyor derler; hocam sen önden yürü ben arkandan gelirim, demiş. Ahmet hoca ise o sarhoşa kendisiyle gelmesini söyleyince sarhoşu ikna etmiş ve evine götürmüştür.*” (K41). Kuşkusuz bu ve benzeri anlatılar, Ahmet İslamoğlu'nun toplumsal çevredeki karizmatik etkisiyle birlikte, halkın dini önderlere bakışını da gösteren bir dindarlık göstergesidir.

Ahmet İslamoğlu o güne kadar alışlagelen hoca algısını kendi tavır ve davranışlarıyla çok değiştirmiştir. Bunun en önemli sebebi ise, Ahmet İslamoğlu'nun ne anlattıysa hiç değiştirmeden hayatında uygulamış olmasıdır. Mesela; “*Bayanlar pazara gitmez demişti, ben hanımı bunu duyduktan sonra hiç pazara göndermedim.*” (K42) diyen kişi hocamda aslâ hanımını pazara ve alışverişe göndermedi, demektedir. Katılımcıların tamamı Ahmet İslamoğlu’nu diğer hocalardan ayıran en önemli fark nedir, sorumuza “Hocam anlattığını yaşardı ve yaşamadığını anlatmazdı”, demektedirler. Bir din alimi tipolojisi olarak Ahmet İslamoğlu’nun söyledikleriyle yaşadıkları arasındaki uyum, kendisini bilenler tarafından takdirle karşılanmış ve onlar üzerinde derin tesirler bırakmış görünüyordur.

2.3. Ahmet İslamoğlu'nun Katılımcılar Üzerindeki Etkileri

2.3.1. Ahmet İslamoğlu’nun Bireysel Dini Hayat Üzerindeki Etkileri

Ahmet İslamoğlu’nun anlatımlarından, katılımcıların çoğunluğunun “itikadi, ibadet ve ahlak” konularının tamamından etkilendikleri görülmektedir. Katılımcıların bir kısmı ise ibadet ve ahlak konularından etkilendiklerini belirtmişlerdir. Az bir katılımcı grup ise “ahlak” konularında Ahmet hocadan etkilendiklerini, anlatmışlardır. Katılımcılar arasında Ahmet İslamoğlu’ndan etkilenmedim diyen hiç kimse bulunmamaktadır.

Katılımcılar, “İbadetlerimizi ondan öğrendiğimiz şekilde uygulardık” demektedirler. “*Sigarayı bırakmama Ahmet hoca sebep oldu, onun sohbetlerinden etkilenerak bıraktım. Öğrencilerime ondan dinlediklerimden bilgiler veriyor ve ona göre davranıyordum. Televizyonu uzun bir süre eve almama sebebim Ahmet hocadır.*” (K3) diyen katılımcı da bu noktada önemli bir örnektir. Kendisinin ibadet hayatına etkisinin yanında, öğrencilerine uyguladığı eğitim metoduna ve zararlı alışkanlıklarından uzaklaşmasına varıncaya kadar etkilendiği anlaşılmaktadır.

Gündelik hayatı Ahmet İslamoğlu’na göre belirleyenlerin sayısı da azımsanmayacak kadar çoktur. “*İbadet alışkanlığımızı kazanmamızı ona borçluyuz. Ahmet hoca akrabam olduğu için iş hayatı ve aile hayatımızda çok dikkatli olmaya çalışırdık. Hem onu kızdırmamak hem de etrafa kötü örnek olmamak için kendimize dikkat ederdik.*” (K5) diyen katılımcımız bize karizmatik otoritenin ve habitusun etkisini bir kez daha anlatmaktadır.

Ahmet İslamoğlu’nun kendi dini hayatlarında, özellikle ibadetler ve dini pratikler alanında önemli bir etki bıraktığını ya da ondan dolayı ibadetlerine daha çok dikkat ettikle-

rini söyleyenlerin olması ilgi çekici olmuştur. Nitekim bazı katılımcıların ifadeleri bu durumu teyit etmektedir. “İbadetlerimize onun anlatımları sebebiyle çok dikkat ederdik, namazlarımıza ve giyimimize dikkat ederdik.” (K6) “Namaza başlama sebebim onun vaazlarıdır. Nafile ibadetler; namaz ve oruçları onun sayesinde yapar oldum. Tesettüre dikkat etmeme sebep oldu” (K40). “Onun sayesinde namazıma dikkat ettim. Kur'an kursuna gidin, derdi. Ben de gidip Kur'an öğrendim” (K47). “Onun vaazları sayesinde abdestli gezdim. Teheccüde kalkmaya başladım” (K48)

Ahmet İslamoğlu'nun vaazlarının sadece ibadet hayatında değil hayatın her alanında Develi halkını etkilediğini görüyoruz. Bu konuda, “Ben hem okuyup hem de ailemle çiftçilik yapıyordum. Hocamın vaazlarından iş konusunda dürüstlüğü öğrendim ve uyguladım” (K10) diyen katılımcımız bir örnektir. Günlük hayat içinde Hz. Peygamberin sünnetinin uygulanmasına olan etkisini katılımcımız şu şekilde anlatmaktadır: “Tasarrufu ondan öğrendik ve dikkat ettik. Sünnetleri ondan duyduk ve uyguladık. Mesela yemekten önce ve sonra ellerimizi yıkamamız gibi.” (K21)

İbadetin farklı yönlerini de vaazlarında aktardığını anlıyoruz. “Ahmet hocadan insanların keffaret oruç gerektirecek bir şey yapmasalarda oruç tutmaları gerektiğini duymuştum. Yıllarca keffaret orucu tuttum.” (K25). Keffaret orucu tutmak gibi zor bir ibadeti, kendisini dini otorite olarak kabul edenlerin uygulaması Ahmet İslamoğlu'nun halkın üzerindeki etkisini göstermektedir.

“Onun yolda yürüyüşü bile bana örnek oldu. Ben de onun gibi olmaya çalıştım.” (K26). Bu cümle bize; karizmatik otoritenin sıra dışı kutsallığı ve örnek alınmasını hatırlatmaktadır. Bir ibadet şekli olmayan yürüyüşü, konuşması, oturması gibi hallerinin dahi örnek alınması karizmatik otoritenin Develi halkı üzerindeki etkisini bir kez daha göstermektedir.

2.3.2. Ahmet İslamoğlu'nun İnsanlar Üzerindeki Davranışsal Etkileri

Ahmet İslamoğlu'nu tanımadan ve vaazlarını dinlemeden farklı bir hayat tarzları varken; birçok kişinin, onun aktif vaaz verdiği dönem içinde değişim geçirdiğini gözlemledik. Bu konuda; “Önceleri namaz kılmazken, namazıma onun sayesinde dikkat ettim.” (K47), “Dini konularda vurdumduymazken hassasiyetli bir kişi oldum.” (K29), “İbadetlerde onun sayesinde daha bilinçli olduk.” (K37), “Köyden geldiğimiz için dini bilğimiz yoktu. Şu anki bilğimiz onun sayesinde. İbadetlerimizi de ondan öğrendiklerimizle yapıyoruz.” (K32),

“Bütün islami yaşantımızı ondan öğrendik ve öğrendiklerimize göre düzenledik. Bize çok şey öğretti.” (K41) şeklinde konuşan katılımcılarımızın anlattıklarından dini bilgi eğitimi almayan kişileri ibadet hayatı açısından yüksek derecede etkilediğini görüyoruz. Burada dini otoritenin etkileri konusunda belirttiğimiz üzere; taşrada dini yaşantının daha içe kapalı ve geleneksel olduğunu ancak karizmatik otorite sayesinde değişim gösterebildiğini anlıyoruz.

Bunun yanında; “Namazlarımıza ve giyimimize çok dikkat ederdik.” (K6), “Sayesinde tesettüre dikkat eder oldum.” (K40)

19. yüzyılın sonlarına kadar Develi'de Müslim, Gayrimüslim ilişkilerinin iyi olduğunu görüyoruz. Fenese Aşağı ve Fenese Yukarı olarak ikiye ayrılan ve büyük bir mahalle olduğu anlaşılan mahallelerde “Fenese İslam ve Fenese Hristiyan Mahalleri” adı altında Türklerle Ermeniler birbirlerine yakın evlerde yaşıyorlardı. Aynı durum Türklerle Rumlar için Aygösten Mahallesi'nde de söz konusudur. (Süme, 2018, 75)

Uzun bir süre Ermeni halkla yaşamış, ardından kılık kıyafet kanunu ile giyimlerinde daha seküler ve yöresel bir tarz benimsemiş Develi'li kadınların tesettür ve giyim konusunda Ahmet İslamoğlu'nun dini davranışsal etkileri sebebiyle değişim yaşadıklarını anlıyoruz.

Aile hayatı açısından etkilenip hayatlarında değişikliğe gitmiş katılımcılarımız da vardır. “Aile hayatında huzurun İslamda olduğunu söylerdi. Eğer İslam yaşanmazsa aileler huzursuz olur, derdi. Biz de buna dikkat ederdik.” (K20), “Ana babaya itaati anlatınca ona göre davrandım.” (K37), “İlmi açıdan çok şey öğrendim. Eşime saygı göstermem gerektiğini öğrendim.” (K43) “Evlatlarınıza dikkat edin, takipçileri olun derdi. Bunu uyguladım.” (K47), “Çocuklarımı yetiştirirken anlattıklarından çok faydalandım.” (K48). Ahmet İslamoğlu'nun ailede olabilecek bütün ayrıntılara dikkat ettiği ve bunu vaazlarında vurguladığını, kendisini dinleyenlerinde yaşamları içinde yeri geldikçe bu bilgileri kullandıklarını anlıyoruz.

Zararlı alışkanlıkları bıraktırması açısından Ahmet İslamoğlu'nun büyük ağırlığı olduğu da ortadadır. “Sigarayı onun sayesinde bıraktım.” (K3), “Sigara kullanıyordum, sayesinde bıraktım.” (K13), “Hocam Ramazan ayında yolda bir sarhoş görür. Onu alıp evine iftara götürür. Sarhoşun ağzından salyası akıyormuş, onu temizlemeye yardım eder. Bu olay sarhoşu o kadar etkiler ki, ertesi günü içkiyi bırakır ve namaza başlar.” (K41). Toplumumuzun yaygın

olan ve insanların çok zor bıraktıkları sigarayı Ahmet İslamoğlu sayesinde bıraktıkları anlaşılmıştır. Toplumun dışladığı sarhoşa merhametle yaklaşımı onun bu zararlı alışkanlıktan kurtulmasına vesile olmuştur. Burada Ahmet İslamoğlu'nun sıradan bir insanın tepki yapısına sahip olmadığını bir kez daha görüyoruz.

Develi halkının Ahmet İslamoğlu'nu güzel ahlak örneği olarak gördüğünü de anlıyoruz.

“Onun ahlaki yönü bizi çok etkilerdi. Annesini ziyarete gittiğinde önce annesinin ayaklarını öper daha sonra elini öperdi. Bu yönü bize örnek olmuştur.” (K12), *“Ahmet hocanın konuşma şekli, samimi anlatışını örnek aldım ve hayatımı çok etkiledi.”* (K14), *“Ahmet hoca cebinde sürekli şeker taşırdı, karşılaştığı her çocuğa muhakkak ikram ederdi. Öğrencilere de sürekli harçlık verirdi. Bu yönü beni çok etkiledi. Hayatımda onu hep örnek aldım.”* (K34), *“Annemin sinirli bir yapısı ve üzgün bir hali vardı. Bu hali hocamızı dinledikçe çok düzelme gösterdi.”* (K22), *“Bilmeden yanlış bir hareket yapsak bizi hemen uyarırdı biz de hemen kendimizi toparlardık.”* (K24) *“Konuşmalarımızda küfürlü ifadeler kullanırdık, onun vaazlarını dinleye dinleye bu halimizi düzelttik.”* (K29), *“Ahlaki anlamda beni çok değiştirdi.”* (K49), *“Eşikte oturma evlâdım, nasibin kesilir pek nâdım, derdi. Bu sözleri beni çok etkiledi. Hareketlerime dikkat eder oldum. Boş boş oturmaktansa bir işle meşgul olmanın önemini bize öğretti. 'Ayakta su içmedim, ayakta don giymedim, hayvan sürülerini yarıp geçmedim', derdi. Bu sözlerini hayatımın her alanında uyguladım. Hayvanlara saygımda bu sözler etkili olmuştur.”* (K36). Gerek yaptığı konuşmalar, gerekse davranışlarındaki naifliği insanları ahlaki açıdan değişim geçirmeye götürmüştür.

Develi halkından eğitim ve iş hayatını Ahmet İslamoğlu'na göre ayarlayanlar da olmuştur. *“İş hayatımızda ve aile hayatımızda çok dikkatli olmaya çalışırdık. Onu kızdırmamak ve etrafa kötü örnek olmamak için kendimize dikkat ederdik.”* (K5), *“Öğrencilerime ondan dinlediklerimi anlatırdım.”* (K3), *“Onun ilme önem vermesinden çok etkilenirdik.”* (K12), *“Benim bilgi ve ibadet hayatımda onun sayesinde değişiklikler oldu. Benim işe girmemi de o sağladı.”* (K17), *“Oğlumu katsayı kesintisi olduğu için İmam-hatip lisesinden alıp düz liseye vermiştik. Hocam duyup gelmiş bize dedi ki: Neden böyle yapıyorsunuz? Yakında İmam-Hatip liselerinin önü açılacak oraya gönderin, dedi. Biz de tekrar oğlumun kaydını imam-hatip lisesine geçirdik. Oğlumun imam olmasını ona borçluyuz”* (K18), *“Benim okumama hocam sebep oldu. Yoksa köydeki herhangi bir kişi gibi olacaktım.”* (K42), *“Kızlarımı o istedi diye okula göndermedim, sözlerine büyük önem verirdim.”* (K44), *“Hocam babama eğer kızlarını okula gönderirsen benimle irtibatı kes, demiş. Babamda beni okula göndermedi.”* (K45). Ahmet İslamoğlu'nun erkeklerin okutulmasını ısrarla istediğini ancak kız çocuklarının

ise okutulmasına karşı olduğunu ve onu dinleyen tanıyan kişilerin bu sözlere uyduklarını gözlemledik. Ailelerin çocuklarının geleceği ile ilgili bir kararda bile dini otorite olarak gördükleri Ahmet İslamoğlu'nu ne kadar önemsedikleri ve bunu uygulamazlarsa Allah'ın dinine aykırı bir davranış yapıyormuş gibi düşündükleri anlaşılmaktadır. Bu durum taşrada halkın üzerinde dini otoritenin büyük rol oynadığı tezimizi doğrulamaktadır.

Katılımcılarımızdan ekonomik açıdan tasarruflu olmayı ve nimete saygıyı ondan etkilenererek uyguladıklarını bildirenler şunları söylemiştir: *“Tasarruflu olmayı, gereksiz harcama yapmamayı onun vaazlarından öğrendim. Eldeki ile yetinmeyi ve buna şükretmeyi hocamdan öğrendim.”* (K21), *“Tasarrufun islâmi açıdan çok önemli olduğunu ondan öğrendim. Allah'ın verdiklerine şükretmeyi ondan öğrendim.”* (K39), *“Ekmek ufaklarını atmayın yere, taki Allah size bol rızık vere, şiirini hocamdan birkaç kez duymuştum. Bu beni her dönemde çok etkiledi.”* (K36), *“Ekmeğe önce önem vermezdim ve bayat olanları atardım. Tâki onun vaazını dinleyince ekmeğe saygıyı öğrendim.”* (K49).

2.3.3. Ahmet İslamoğlu'nun Yaklaşımlarında Fark Edilen Değişmeler

Ahmet İslamoğlu'nun geçmişten günümüze Kur'an ve sünnetle dinin yaşanması gerektiği görüşünü bire bir uygulamaya ve kendisini dinleyenlere anlatmaya çalıştığını anlıyoruz. Ancak Ahmet İslamoğlu'nun hayatının her döneminde aynı fikirde olmadığını belirten katılımcılarımız olmuştur. *“Ahmet İslamoğlu hocanın hayatını ben 3 evrede değerlendiriyorum: 1. Gençlik dönemi: Kendi gayreti ile ilim öğrenip insanlara anlattığı dönem. 2. Orta yaş dönemi: Hacı Hasan Efendiye bağlı olup bütün tarikatlara da eşit mesafede olduğu, bu şekilde ilim ve hizmetine devam ettiği dönem. 3. Yaşlılık dönemi: Bir tarikata ve dini oluşuma yakın olduğu, bu grubun evladı aracılığıyla hocamızı etkisi altına aldığı dönem. Ahmet İslamoğlu hocamızın hiçbir siyasi görüşü olmadığı dönemde ve bütün tarikatlara eşit mesafede olduğu dönemde toplum üzerinde çok fazla etkili olmuştur. Ne yazık ki, oğlunun etkisi ile bir tarikata yaklaşmaya başlanmasından sonra hocanın etkinliği ve samimi düşünceleri azalmıştır. Evladının bu şekilde etkilenip, hocasında şeker hastalığından dolayı çok rahatsızlanması son dönemlerdeki toplum üzerindeki etkinliğini azaltmıştır. Bunun dışında kız çocuklarımızı okutmamamızı istediği dönemde ben okutmadım ancak kendisi sonraki dönemlerde buna izin veren fetvalar verdi. Kadınların araba kullanmasına karşı olması yüzünden eşim ve kızlarıma araba kullanmayı öğretmedim ve ehliyet aldırmadım ancak kendisi sonraki dönemlerde buna da izin veren vaazlar verdi. Kızımı evlendirirken damadımın evime gelmemesini söylemişti ben de damadımı kabul etmemiştim. Hocanın sonraki uygulamalarında buna da izin verdiğini gördük.”* (K4)

“Benim duyduğum birkaç örnek var; ay bir nurdur, ona asla çıkılmaz, derdi. Televizyon kullananların evine girilmez, selam verilmez, ekmeği yenmez derdi. Dış kaplaması ile ilgili çok katı görüşleri vardı. Bu görüşlerinin hepsini yumuşattı.” (K11) Ahmet İslamoğlu'nun evrensel bir konudan, aileleri etkileyen bir konuya, bunun yanında sağlıkla ilgili bir konuya varıncaya kadar katı görüşlere sahip olduğu bir dönemi olmuş ve o dönemde *“Onun vaazlarını dinleyince dış dolgularını söktüren ve dişlerini çektirenler oldu.”* (K20), *“Yıllarca evime onun için televizyon almadım”* (K3) diyen katılımcımızın sözünden de anladığımız üzere Ahmet İslamoğlu'nun bu sözlerini uygulayan kişiler de bulunmaktadır.

Ahmet İslamoğlu'nun okumuş olduğu kitaplardan Kur'an ve sünnetle dinin yaşanması ile ilgili yerleşmiş bazı belirli fikirlerinin yanında güncel olarak bazı farklı görüşleri bulunmaktaydı. Şimdi vereceğimiz örneğe sebep olan etkenlerden biri de kutsal toprakların Suudi Arabistan'da bulunmasıyla ilgilidir. Bu duruma verilebilecek bir örneğe katılımcılarımızın anlatımları dikkat çekicidir. *“Ramazan ayında oruca Suudi Arabistan'a uyarak başlar, uyarak bitirirdi. Tayinim Develi'ye çıktığında ziyaretine gittim. Kuzum bugün oruç musun dedi? Bende orucum dedim. Hocamda bugün Arabistan'da bayram yapılıyor bayramda hiç oruç tutulur mu dedi? Bana orucumu bozdurdu. Köye gittim aileme de orucumu bozdurdum, bugün bayrammış, dedim. Aradan bir kaç yıl geçince hocamla sohbet ederken dedi ki; Suudi Arabistan rasathane bilgilerini yurtdışından alıyormuş bizim rasathaneler daha güvenliymiş. Bu yaptığımı pişmanım, tevbe ediyorum, siz de oruçlarınızı kaza edin ve bana hakkınızı helal edin.”* (K13), *“Ramazan ayında herkese Arabistan'a göre oruç tuttururdu. Daha sonra bundan vazgeçmişti. Suudi Arabistan London rasathanesinden alıyormuş. Biz ise Kandilli'den alıyoruz. Bizimki daha güvenliymiş demişti. Bu fetva ve görüşünden sonraları vazgeçmişti.”* (K14), *“Ramazanda oruç tutma zamanını Suudi Arabistan'a göre ayarlardı. Bize de böyle yapın, derdi. Sonraki zamanlarda ise hata etmişim diye anlatmıştı.”* (K33).

Katılımcılarımız Ahmet İslamoğlu'nun gözle görünür bir şekilde zamanla değişen ve farklılaşan yorumlarından halkı direk etkileyen bir yönünü bize bu şekilde aktardılar. Burada dindarlıklarını bir karizmatik otoriteye bağlı kalarak yaşayan kişilerin yaşanmışlıklarını gördük. Ayrıca çalışmamızın giriş kısmında belirttiğimiz gibi; habitus insanlara nasıl düşünmelerini, ne yapmalarını gerektiğini sadece önerir. İnsanlar bilinçli bir şekilde tercihlerini değerlendirir fakat bu işleyiş süreci habitusun işleyişini yansıtır. İnsanlar bu tercihlerini yaparken önyargılı değildir fakat tamamen rasyonel de değildir, demiştik. Ahmet İslamoğlu'nun Suudi Arabistan'a uyarak oruç tutma ve bayram yapma

yorumundan halkın farkında olmadan etkilendiğini de görüyoruz. Bunun yanında karizmatik otoritede belli bir kişideki olağanüstülüğe olan inancı dolayısıyla söylediklerini yerine getirme örneğini de burada görmekteyiz. Bu durum dini otoritenin bireysel tanımındaki özelliklerinin bir örneğidir.

Ahmet İslamoğlu'nun kadınlarla ilgili bazı görüşlerinin değiştiği de bize aktarılan bilgiler arasında yer almaktadır. “Önceleri kadınların evinden çıkmamasını isterdi. Evinde otursun iyidir, derdi. Ama daha sonra kadın şoförde olması gerekli, doktor da olması gerekli demişti.” (K39), “Kızlarla ilgili bazı hususlarda çok büyük değişiklik oldu. Önceleri kızlarınızı okutmayın derken, okula yazdırılmış bir kızı bile okuldan aldırıldığını biliyoruz. Eğer okuldan kızını almazsan seninle selamımı keserim diyecek kadar katı iken, daha sonraları kızlarında okuması gerektiğini belirtmiştir. Helal dairesi içinde okudukları sürece kızlarınızı okutun dediğini biliyoruz. Düz lise okuyanlara da daha önceleri onlar lise okumuyorlar. Onlar kilise okuyorlar demişken, daha sonra ordan mezun olmuş kişilerden hellallik aldığını biliyoruz. Onlara ben yanlış düşünmüşüm o lisede okuyanlarda imanlı ve ibadetli olabiliyormuş dediğini biliyoruz. Kültürlü olmak iyiymiş hakkını helal et dediğini de biliyoruz.” (K40), “Kızların okumasına hiç sıcak bakmayan bir insandı. Ama daha sonraları buna cevaz verip, kızların okuduğunu öven sözlerini duydum.” (K43), “Önceleri kızları okutmayın, derdi. Daha sonra kendi çocukları ve torunlarından kızları okuttuğunu gördük.” (K44), “Önceleri kızları okula göndermeyin derken, daha sonra kendi ailesi ve herkese kızları okutun faydası olur, demeye başladı.” (K45), “Ahmet hocam önceleri kızların okumasını istemez, kadınların araba kullanmasına karşı çıkarmış. Daha sonraları bu görüşlerini yumuşattı ve buna izin verdi, diye anlattı arkadaşlarım.” (K46).

Ahmet İslamoğlu'nun Hz. Muhammed (s.a.v.) uygulamalarının dışına çıkarak kadınları daha geri plana iten görüşünün zaman içinde okudukları kitaplar ve yaşamış olduğu deneyimlerle değiştiği anlaşılmaktadır. Nitekim eşinin anlatımı şu şekildedir: “Hocanla İstanbul'da bulunduğumuzda hocanın şekeri yükseldi. Oğlumuz evde değildi. Gelinimiz bizi arabaya bindirip hastaneye yetiştirdi. Bu olay üzerine kadınların araba kullanmasının faydalı olacağını söylemeye başladı. Bir de ben hastalanmışım doktor iğne vermişti. İğnenin enjeksiyonu için bir bayan sağlık görevlisi ayarlamıştı. Hocan bu olay üzerine kadınlar doktorluk ve hemşirelik okumalı demişti.” (F.İ., 75, Ahmet İslamoğlu'nun eşi)

Ahmet İslamoğlu'nun küçük oğlunun bir grupla çok haşır neşir olması sonucu kendisinde bazı görüş farklılıklarının olduğunu anlatan katılımcılarımız şöyle söylemektedir: “Bir tarikat oluşumu ile oğlu bağlantı kurdurduktan sonra onun gidişatı değişti.

Buna en büyük sebep oğludur. Oğlunu sever ve dediklerine inanırdı. Siyasetçiler dahil herkes şok geçirmişti.” (K16), “Temel fıkhi konulardan hiçbir şey değişmedi. Ancak güncel olaylarda hataya düştüğü oldu. Bazı tarikatları derinlemesine incelemeden övmesi öne çıkarması, hataya düştüğü ve önceki haline göre değiştiği konu ve yorumudur.” (K37), “Siyasi alanda değişiklikler oldu. Bu yaşlı ve hasta olduğu bir zamandı. Bir tarikat oluşumunun, evlatları aracılığıyla hocamızı etkisi altına aldığı bir dönemdi. Ahmet İslamoğlu hocamızın hiçbir siyasi görüşü olmadığı dönemde ve bütün tarikatlara eşit mesafede olduğu dönemde toplum üzerinde çok fazla etkili olmuştur. Ne yazık ki, oğlunun etkisi ile bu tarikat tarafından etkilenmeye başlanmasından sonra hocanın etkinliği ve samimi düşünceleri azalmıştır. Evladının eve gelen misafirlere babasının rahatsız olması durumunda bu grubun vaazlarını dinlettiği bile olmuştur. Evladının bu şekilde etkilenip, hocanın da şeker hastalığından dolayı çok rahatsızlanması son dönemlerinde toplum üzerindeki etkinliğini azaltmıştır. Onu geriletmiştir.” (K4)

2.3.4. Ahmet İslamoğlu'nun Gündelik Hayatla ve Sorunlarla İlgili Yaklaşımları

Ahmet İslamoğlu'nu büyük bir bağlılıkla dinleyen ve dini alanda eğitim almamış kişilerin, onun gündelik hayatla ve sorunlarla ilgili yaklaşımlarını dikkate aldıklarını ve ona uymaya çalıştıklarını anlıyoruz. Ancak dini alanda eğitim almış kişilerin ise, gündelik hayatla ve sorunlarla ilgili Ahmet İslamoğlu'nun yaklaşımlarının çözüm içermediğini düşünüp bu konularla ilgili örnekler vermişlerdir.

“Teknolojiyle, iman ve ibadet konuları nasıl yaşanır bunu söylemiyordu. Bunun sebebi de topluma az çıkmasındandır diye düşünüyorum. Topluma çıksa ve onlarla vakit geçirse idi daha fazla konuya temas edebilirdi.” (K1), “Teknoloji ve yeniliklere kapalı bir kişiydi, gelenekçi bir kişiydi.” (K5), “Topluma karışmadığı için, dışarı çıkmadığı için güncel meseleleri bilmezdi. O yüzden bu konulardan konuşmazdı. Kıssa ve tasavvufi konulardan bahsederdi.” (K16). Bu sözleri aktaran katılımcılarımız, Ahmet İslamoğlu'nun toplumdan kopuk bir yaşam sürdüğünü ve toplumun ihtiyaç ve sorunlarını o yüzden anlayamadığını ve çözüm sunamadığını belirtmektedir.

Develi halkı tarafından karizmatik otorite olarak kabul edilen Ahmet İslamoğlu'nun belli bir konudaki fikrini sorgulamadan uygulayanlar olduğuna da şahit olduk. Örneğin; o söyledi diye evine televizyon almayan birçok kişi olduğu bilinmektedir. Bu durumu hiç sorgulamadan uyguladıklarını da söylemişlerdir. Bu olay eylemsel bakımdan sınırlayıcı habitus kavramını bize hatırlatmaktadır. Habitus, düşünceyi ve eylem tercihlerini kısıtlayan içsel bir yapıdır.

Ahmet İslamoğlu'nun karizmatik otoritesinden aktif olarak etkilenmiş olduğu dönemi anlatan bir katılımcımız, gündelik hayatla ilgili Ahmet İslamoğlu'nun görüşlerini benimsediği için zorluklar yaşadığını çünkü onun görüşlerinin gündelik hayatta kendisini zor duruma soktuğunu ve çözüm içermediğini belirterek bu konuda pişman olduğunu anlatmaktadır: *“Onun ibadet yaptığı için çok insanla görüşmemesi ve evine varıldığında da çoğu zaman kapının açılmaması, insanların sorunlarıyla fazla muhatap olamaması güncel mesele ve topluma ait konularda çok yorum yapmamasına ve çözüm sunamamasına neden olmuştur. Kuru bir müteasıplığa sahipti geçmiş ve geleceği düşünmeden analiz etmeden fetva veriyordu. Bu da toplumda pek kabul görmeyen durumlara neden oluyordu. Kız çocuklarımızı okutmamamızı istediği dönemde ben okutmadım ve bu konuda pişmanım. Kadınların araba kullanmasına karşı olması yüzünden eşim ve kızlarıma araba kullanmayı öğretmedim ve ehliyet aldırmadım, bundan da pişmanım. Kızımı evlendirirken damadın evime gelmemesini söylemişti, ben de damadı kabul etmemiştim. Bu konuda da pişmanım.”* (K4)

Ahmet İslamoğlu'nun bazı gündelik hayatla ve sorunlarla ilgili gelenekçi ve katı düşüncelere sahip olduğunu düşünen katılımcılarımız olmuştur. *“Yeniliklere kapalıydı, güncel meselelere açık değildi.”* (K11), *“Hocam daha çok geçmişe dayalı anlatırdı. Askerlik yaparken yaşadığı olaylardan fetva verirdi. Zaten dışarı ile ilgisi olmazdı o yüzden güncel meselelerden bahsetmezdi. Gençlerin yetişmesi konusunu güncel açıdan işlemezdi. Kıssalar anlatırdı, bu anlattıklarından herkes çıkarım yapamazdı. Biz yapardık ama herkes yapamazdı. Hocam güncelleme yapamazdı.”* (K13), *“Bazı görüşleri o dönemde bizi tatmin etse de şuan o görüşler, bizi tatmin etmiyor. Bunun sebebi bütün meseleleri geçmişteki kıssalarla izah etmeye çalışmasıydı.”* (K15), *“Vaazlarında daha çok benzer konuları tekrar ederdi. Aynı vaazını defalarca kez dinlediğim olmuştur. Güncel olarak müslümanların sorunlarına 1980'li yıllarda değinirken, daha sonraki yıllarda bunu göremedik. Daha çok tasavvuf ve tarikat ağırlıklıydı.”* (K23), *“Ahmet hoca okuduğu kitaplardan bildiği kadarıyla kesin ve net cevaplar verirdi. Kendisi değişmeyen bir fikir yapısına sahipti. Çözüm bulamadığında Yeşilhisarlı Ahmet Efendiye gidin derdi.”* (K24), *“Bazı konularda halk açıklama beklerken, kendisi bu konuda açıklama yapmayabiliyordu.”* (K36), *“O dönemde bazı siyasi olaylara girmemesi bizim kafamızda soru işareti oluşturunurdu. Bu davranışı şimdi düşündüğümüzde farklı görüşlerdekilere incitmemek için böyle yaptığını anladık.”* (K37). Bu durumdan anladığımız kadarıyla; 2. Dünya Savaşı sonrası taşradaki dini yaşamın kentlerdeki değişmeye orantılı olarak değişmesine rağmen Ahmet İslamoğlu'nda gelenekçi din anlayışını temsilen buna direnç gösterdiği anlaşılmaktadır. Burada ilginç olan bir diğer durum ise Develi'de İslamoğlu hocanın her türlü karizmatik saygınlığına rağmen halkın bir kesimi tarafından bu tutumları nedeniyle eleştirilmesidir. Bu eleştiri eğiliminin ise özellikle dini eğitimin

yaygınlaşması ve dini bilginin kitle iletişim araçlarıyla geniş kitlelere ulaşması sayesinde güç kazandığı söylenebilir. Ancak yine de bu gelenekçi direnişine rağmen Hoca'nın dini yaşayışındaki samimiyet vurgusu, halkın her ne kadar bilgisini sorgulasa da saygısında bir azalmaya yol açmamıştır.

2.3.5. Kendi Sosyal Çevresinde Ahmet İslamoğlu'nun Toplumsal Etkileri ve Sohbetlerinin Kapsamı

2.3.5.1. Erkekler Üzerindeki Etkileri

Ahmet İslamoğlu'nun vaazlarında ve sohbetlerinde çok geniş bir konu yelpazesine sahip olduğu, hem erkek hem de kadınlara yönelik olarak daha çok kıssalar anlattığı ve bundan onların çıkarımlar yapmasını beklediği anlaşılmaktadır. Bunun yanında inanç, ibadet ve ahlak konularından da bahsettiği ifade edilmiştir. Katılımcılarımızın eğitim düzeyinin anlatılanlardaki konu algısını etkilediği söylenebilir. Ayrıca Ahmet İslamoğlu'nu dinleyenlerin kendi düşünce dünyalarında hangi konuyu daha çok önemsiyorlarsa o konuyu hatırladıkları fark edilmiştir. Burada anlatılardan hareketle erkeklere yönelik verilen vaaz ve sohbet konularını gruplandırmaya çalıştık.

Buna göre Ahmet İslamoğlu'nun daha çok ibadet konusunu dile getirdiğini söyleyen katılımcılarımızın sözleri şu şekildedir: “*Abdest, namaz, ibadet, kul hakkı, cennet, cehennem, aile hayatı, aile yaşantısından bahsederdi.*” (K1), “*İman, ibadet, muhabbet konularından bahsederdi.*” (K9), “*Namaz kılmayı, tasavvufi yaşamı ve haramlardan kaçınılmasını anlatırdı.*” (K11), “*Erkeklerle yapması gereken ibadetleri anlatırdı. Ailelerine karşı nasıl davranmaları gerektiğini anlatırdı. Kaçınmaları gereken haramları anlatırdı.*” (K12), “*Namaz, helal-haram konularından bahsederdi.*” (K16), “*İbadetlere önem verin derdi.*” (K33).

“*Günlük yaşamda islamın emrettiği gibi yaşayın derdi. Kur'an-ın emrettiği gibi yaşayın derdi.*” (K30), “*İmani konulardan bahseder, ibadet konularını anlatırdı. İmam-ı Azam Ebu Hanife'den bahsederdi.*” (K38), “*Onun vaazını dinleyen erkekler ibadete çok önem verir, ahlakları düzelirdi.*” (K45), “*Namaz kılın. Eşlerinize iyi davranın. Sigara içmeyin, derdi. Sabah namazını cemaatle kılın, derdi.*” (K47). Bu bölümde ibadetlerin yanı sıra başka birçok konudan da bahsedildiğini gördük. Bu konular hakkında şöyle bir tasnif yapılabilir.

Ahmet İslamoğlu'nun erkeklere yönelik vaaz ve sohbetlerinde erkeklerin özellikle aileye ve evlilik hayatlarına önem vermeleri gerektiğini ve bunun dini bir yönünün olduğunu vurgulamıştır. Erkeklere yönelik vaazlardan, dinleyici hanımların büyük memnuniyet

duyduklarını mülakat esnasındaki tavırlarından, çıkarım yaparak görmekteyiz. “Erkeklerin evlilikte dikkat etmesi gereken şeyleri, erkeklerin hanımlara nasıl davranacağını, çocuklarına nasıl davranacağını anlatırdı. Aile huzuru için neler yapılması gerektiğini anlatırdı.” (K2), “Ailevi yaşam nasıl olmalı, topluma karşı davranışların nasıl olması gerektiğini anlatırdı.” (K3), “İslamı anlatırdı, eşlerinize iyi davranın derdi, çocuklarınıza iyi davranın derdi.” (K6) “İbadet ve ahlaki konulardan bahseder, aile hayatında nasıl davranılmalı diye anlatırdı.” (K7), “Aile geçimleri için nasıl davranacaklarını anlatırdı. Namaz kılmaları gerektiğini anlatırdı. Çocuklarınıza anlamlı güzel isimler koyun. Gece namazları kılın derdi.” (K17), “Hanımlarınıza saygılı olun. Sevgi gösterin. Çocuklarınıza helal yedirin. Haram yedirmeyin. Namuslu olun.” (K21)

Ahmet İslamoğlu erkeklere yönelik vaazlarında; İslama göre hanımlarına karşı nasıl davranılması gerektiğini anlatırken çocukların haklarından bahsettiğini aktaranlar da olmuştur. Özellikle kız çocukların hakkına riayet edilmesi gerektiği ile ilgili vaazlarını katılımcılarımızın anlatımlarında dile getirilmiştir. “Eşlerinizin hakkına dikkat edin derdi. Namazlarınıza dikkat edin derdi. Zekatlarınızı özenli verin derdi.” (K24), “Namaz kılmanın önemini, abdest almayı ve diğer ibadetleri de anlatırdı. Komşu hakkından bahsederdi. Sizin yaşantınızdan evlatlarınız örnek alır, yaşantınıza dikkat edin, derdi.” (K32), “Eşlerinize iyi davranın, onların geçimlerini sağlamak zorundasınız, derdi. Kız çocuklarınıza iyi davranın, onlara şefkat gösterin, derdi. Çocuklarınız size Allah'ın emanetidir. Ona göre davranın derdi. Faiz ve zinadan sakının bu haramdır, derdi. Camilere gitmelerini söylerdi.” (K39)

Aile bilinci hakkında konuşurken genel ahlaki kuralları ve yasakları da hatırlattığını belirten katılımcılarımız olmuştur. “Sigara içmemelerini anlatırdı. Hanımlarına iyi davranmalarını anlatırdı. Kötü alışkanlıklardan uzak durmalarını söylerdi.” (K40), “Her konuyu ayrı ayrı ayrıntılarıyla işlerdi. Bahsetmediği bir konu yoktu. Erkeklerin eşlerine ve çocuklarına karşı görevlerini anlatırdı.” (K41)

Aile ile ilgili anlatımlarında erkeğin ve kadının evdeki görevleri hakkında ayrıntıya girmesi de Ahmet İslamoğlu'nun dini saygınlığını artıran etkenlerden biri olduğu kanaatindeyiz. “Kadın haklarını anlatırdı, erkeklerin eşlerine nasıl davranmaları gerektiğini anlatırdı. Erkeğin yapacağı iş, kadının yapacağı iş şudur, diye açıklardı.” (K43), “Eşlerinize iyi davranın. Çocuklarınızı güzel yetiştirin.” (K44), “Hanımlarınıza iyi davranın derdi. Örneklerle anlatırdı.” (K48), “Taharet ve temizlik konularından bahsederdi. Eşlerinize iyi davranın derdi. Evlatlarınıza iyi davranın, derdi.” (K49). Ahmet İslamoğlu'nun Türkiye'de şu anda uygulanmaya çalışılan aileyi bir arada tutma, ailenin önemini halka anlatma projelerinin

yerini bir dini otorite olarak o dönemde üstlendiğini ve bu konuda başarılı olduğunu da görmekteyiz. Birçok bakanlığın birlikte mücadele ettikleri aile birliğini koruma bilinci kapsamında yapılan; evlilik öncesi hazırlıklar ve evliliklerinde sıkıntı yaşayan çiftlere uzlaştırma görevini üstlenmesi, karizmasının etkileyici yönü ile o dönemde Develi yerelindeki kişilere ve kendisini dinleyen insanlara tek başına destek verdiğini ve bu kişiler üzerinde etki bıraktığını gözlemledik.

Ahmet İslamoğlu erkeklere yönelik vaazlarında İslam'da esnafılık ve ticaret ahlakına vurgu yapmış ve işverenlerin çalışanların haklarına riayet etmesini öğütlemiştir. Nitekim katılımcılarımız bu durumu şöyle anlatmışlardır; *“Özellikle aile hayatı ve iş hayatı ilişkilerine dikkat etmelerini anlatırdı. İslamı anlatma görevinde bulunan imamlara ve öğretmenlere bazı tavsiyelerde bulunurdu.”* (K37), *“Aile ilişkileri, ailede sohbet. Ticaret ahlakı. Öğrencilikle ilgili konulardan konuşurdu.”* (K10), *“Aile yaşantıları nasıl olmalı, erkeklerin çocuklarına karşı davranışları nasıl olmalı, eşine karşı davranışlarının nasıl olması gerektiğinden bahsederdi. Topluma karşı davranışların nasıl olması gerektiği, çalışanlarına nasıl davranmaları gerektiği ile ilgili konulardan bahsederdi.”* (K15), *“Aile, iş hayatı ve faiz konularına değinirdi.”* (K35)

Ailenin önemini anlatmasının yanı sıra vaaz ve sohbetlerinde inanç, ahlak ve tasavvuf konularına değindiğini kalabalık bir katılımcı grubun ifadelerinden anlıyoruz. Bunlar; *“Erkeklere hitaben Allah korkusu, doğruluk, dürüstlük, tasavvufi hikayeler anlatırdı. Haramlardan kaçmayı ve helallere ulaşmayı anlatırdı. Takvayı anlatırdı.”* (K4), *“Ahlaki konular, tasavvuf, namazla ilgili konularda çok konuşurdu.”* (K13), *“İbadet ve ahlak konularından konuşurdu.”* (K14)

Ahlâki açıdan erkeklere nasıl olmaları gerektiğini anlattığı vaaz ve sohbetlerinde toplumsal ahlak kurallarına da değindiği anlaşılmaktadır. Toplumsal ahlak kurallarına değinmesi Ahmet İslamoğlu'nun karizmasının güçlenmesine sebep olacak durumlardan bir tanesidir. *“Namazlarınıza dikkat edin, harama dikkat edin, kadına kıza bakmayın, gözlerinizle haram olana bakmayın, haram olanı dinlemeyin, derdi.”* (K18), *“Ahlaki, ibadeti, yaşantıyı islama göre yapmalarını anlatırdı.”* (K19), *“İslamı yaşamayı anlatırdı, ilkeli, kimlikli müslüman olmayı anlatırdı. Kaypak ve hoşgörüsüz insan olmayın, derdi. İnandığı gibi yaşayan insanlar olun, derdi.”* (K20)

Öte yandan ahlâki konuları anlattığı vaazlarında evlenecek gençlerden bahsettiği, onları bir nevi dini ve ahlaki eğitimden geçirip o şekilde evliliğe hazırladığı gözlenmiştir;

“Temizlik ve ibadet konularından bahsederdi. Edepli ahlaklı olmayı anlatırdı. Tırnağımızı nasıl keseceğimize varıncaya kadar ondan öğrendik. Sohbetlerinde çoğunluk olarak gençlere önem verirdi. Evlenecek damat adaylarını yetiştirmesi için bir genci görevlendirirdi. O gençte evlenecek kişileri yıllarca dini anlamda eğitmişti. Dini kuralları anlatırdı. Hem ilmi konulardan hem de edep konularından bahsederdi.” (K26), “Bir müslümanın nasıl yaşaması gerektiğini anlatırdı.” (K27), “İbadetleri anlatırdı. Ahlakınızı güzelleştirin, derdi. Aile geçiminize dikkat edin, derdi.” (K28)

Ahmet İslamoğlu'nun daha çok bir konu üzerine vaazını baştan sona kadar devam ettirmediğini birçok konu içeren vaaz ve sohbetler yaptığını, bunları yaparken sünnete uygun giyim tarzı olması gerektiğini, hal ve hareketlerin sünnete uygun olmasını istediğini katılımcımız şu şekilde anlatır: *“Bir konu üzerinden çok fazla vaaz vermezdi. Vaazı içinde birçok konuya değinirdi. Aile, dürüstlük, ibadet konularından bahsederdi. İsmi islamaya uygun olup olmama konusunda çok dikkat ederdi. Sakal konusuna değinirdi. Yüzük ve saati sağ tarafa takma konusuna çok değinirdi. Ayakkabıyı sağdan giyme konusuna çok dikkat ederdi. Herkesi dikkatle gözlemlerdi. Hataları itina ile düzeltirdi.” (K31), “Nimete saygıyı, nasibi aramak gerektiğini anlatırdı. Gündelik yaşamda ahlaki olarak nasıl yaşanacak onu anlatırdı.” (K36), “Harama giden her şeyden uzak durmalarını anlatırdı. Sünneti yaşamalarını isterdi.” (K50). Ahmet İslamoğlu'nun kişisel ibadet uygulamalarının yanı sıra dinin toplumsal boyutuna değinerek, kalabalıklar içinde dinin nasıl yaşanması gerektiğini anlattığı ve bu konuda Kur'an ve sünnete göre yaşanan İslam'ın kendisinin bildiği yönlerini öne çıkardığını görmüş olduk. İnsanlarda sünnete aykırı bir yön tesbit ettiğinde karizmasının vermiş olduğu bir güçle bunu bizzat düzelttiğini anlatan katılımcılarımızda mevcuttur.*

Ahmet İslamoğlu'nun anlattıklarının, hayatın her alanına ışık tuttuğunu söyleyen katılımcılarımızın yanı sıra, dini yüksek eğitim almış katılımcılarımızdan bazılarının ise Ahmet İslamoğlu'nun vaazlarını yeterli görmediğini anlamış olduk. Çünkü bu kişiler kendilerinin değinmesini istedikleri konular ve derinlemesine inilmesini istedikleri konular olduğunu, değinilmediği için bu konuda üzgün olduklarını belirtmişlerdir. *“Hocamın anlattıklarını çok sevmekle birlikte daha derine inmesini isterdik. Anlatmadığı bazı konular olduğu için üzgünüm. Keşke daha birçok konuyu bu halka anlatsaydı belki de onların daha iyi bir halde olmasına sebep olacaktı. Hocam halkın anlayacağı genel bütün konuları anlatırdı.” (K42)*

2.3.5.2. Kadınlar Üzerindeki Etkileri

Ahmet İslamoğlu'nun vermiş olduğu vaazları ve sohbetleri dinleyen ya da dinleyenlerden söylediklerini duyan kişilerin, Ahmet İslamoğlu'ndan duydukları konulardan kadınlarla ilgili olanların ve kadınlarla ilgili yasakların daha aktif uygulandığını öğreniyoruz. Bu durum Ahmet İslamoğlu'nun kadınları geri plana iten ve hayatın içinde aktif olmasının uygun olmadığını savunma eğilimlerinden kaynaklanmaktadır.

Ahmet İslamoğlu'nun kaynağı sağlam olmayan hadisleri de dahil ettiği kadınlarla ilgili bazı vaaz ve sohbetleri bulunmaktadır. Bu konuyla ilgili bazı örneklerle bakalım; *“Hanımların eşlerine karşı görevlerini anlatırdı. 'Kadınının Allah'tan başkasına secde etmesini emretseydim, kocasına karşı secde etmesini emrederdim', hadisini çok anlatırdı.”* (K15), *“Kadın erkek haklarından bahsederdi. Anne-çocuk haklarından bahsederdi. Kadın çarşı ve pazara gidemez. Satın aldığı şey yenmez derdi.”* (K4), *“Aile hayatı, kocasına nasıl yaklaşması gerektiğini anlatırdı, toplum içinde kadınlar nasıl hareket etmeli onu anlatırdı.”* (K1), *“Kadınlara dışarı çıkmayın derdi. Harama görünmeyin derdi. Çarşıda gezmeyin, pazarda gezmeyin derdi. Günah işlemeyin derdi. Kadınların çarşı ve pazardan aldıkları haram olur size zehir olur derdi.”* (K2), *“Eşinize görevinizi yerine getirin, tesettürünüze dikkat edin.”* (K6), *“Bir kadın yanında mahremi olmadan Aşağı Everek mahallesine kadar bile gidemez derdi. Kadınların mahremiyeti konusunu çok fazla ele alırdı.”* (K10), *“Kadınların tesettüre dikkat etmelerini anlatırdı. Ahlaken nasıl olmaları gerektiğini anlatırdı. Erkeklerden sakınmalarını söylerdi. Kendisi de kadınlarla görüşmezdi.”* (K12), *“Haremlik ve selamlık konularını anlatırdı. Kadınların çok fazla dışarda olmasını istemezdi. Kendisi çarşıya çıktığında kadınların edepsizce oturmasını eleştirirdi.”* (K13), *“Namazınızı kılın, kocalarınıza itaat edin, kadının ibadet evinin köşesindedir, derdi.”* (K17)

Bazı katılımcılarca Hz. Peygamberin dönemindeki kadın yaşamının aksine Ahmet İslamoğlu'nun kadınlara sadece evlerinin içlerinde bir hayat sürmelerini söylediği ifade edilmiştir. Bunlardan bir tanesi şu şekildedir; *“Kadının yeri evinin köşesi derdi. Tesettüre dikkat edin derdi. Yüzünüz hariç hiç bir bölgenizi göstermeyin. Karı koca yan yana yürümeyin, derdi.”* (K18), *“Ailevi konulardan bahsederdi. Eşlerine davranışları nasıl olmalı diye anlatırdı.”* (K31), *“Örtünme ve kocalarına nasıl davranmaları gerektiğini anlatırdı.”* (K43), *“Kadınların daha tesettürlü kıyafetler giymesine sebep oldu.”* (K44), *“Dışarıda gülmeyin, konuşmayın, kendinize dikkat edin, derdi. Eşlerinizden izinsiz bir yere gitmeyin, onlardan habersiz önemli*

işleri yapmayın, derdi. Bir adamın eşi namazı kılar, ramazan orucunu tutar ve adam ondan razı olursa, o kadın cennete girer, derdi.” (K45)

Ahmet İslamoğlu'nun kadınlarla ilgili olarak ibadet, ahlak, tesettür, çocuk yetiştirme, edep konularını anlattığını, bunun yanı sıra eşlerine, aile büyüklerine, eşlerinin ailelerine saygılı davranmayı anlattığını aktaran katılımcılarımızın bazı ifadeleri ise şu şekildedir; *“Ailede çocuk yetiştirmeyi, ibadetlerini yapmaları gerektiğini anlatırdı.” (K3), “Yaşantılarına dikkat etmelerini anlatırdı.” (K7), “Evlerinize sahip olun, namazlarınızı evinizin köşesinde kılın derdi.” (K8), “İbadet, tesettür konularından bahsederdi. Erkeklerle benzeyen kadınlara lanet edilmiştir. Dikkat edin derdi. Çocukları yetiştiren annelerdir. Çocuk yetiştirmeye dikkat edin derdi. Bir de Allah'tan korkutarak eğitmeyin, derdi. Çocuklarınıza Allah sevgisi aşılayın derdi.” (K9), “İbadet, ahlak, tesettür konularından konuşurdu.” (K14)*

Kadınlara hitaben yaptığı konuşmalarda yaşadıkları yaşamın zorluğu sebebiyle bunalmış vaazlarını dinleyen kadınların psikolojilerini rahatlatıcı vaazlar verdiğini, bu konuda da etkili olduğunu katılımcılarımızın sözlerinden anlıyoruz. *“Namazın önemini anlatırdı. Kadınların psikolojilerini rahatlatan konuşmalar yapardı. Kadınların erkeklerle karşı görevlerini anlatırdı. Tesettürlü olmalarını anlatırdı. İyi ahlaklı çocuk yetiştirmelerini anlatırdı.” (K20), “Beylerinize saygı ve sevgi gösterin. Her şeye karşılık vermeyin, derdi.” (K21), “Veda hutbesini anlatır, erkeklerle kadınlar sizin emanetiniz derdi.” (K22),*

Tamamen kadınların taraf olduğu kayınvalide-gelin çekişmelerini azaltmak için vaazlarında bazı konulara değindiği görülmüştür. *“Kayınvalidelere ve kocalarına saygı göstermelerini söylerdi. Kayınvalidelere de gelinlerinize iyi davranın, onları kızınız gibi görün, derdi.” (K24)* Yine kadınların ibadetlerine önem vermeleri konusundaki vurguları da öne çıkmaktadır. *“Namaza dikkat edin, derdi. Edepli olun, derdi. İbadetlerinize dikkat edin, derdi.” (K25), “Namaza dikkat etmeleri, tesettüre dikkat etmeleri gerektiğini anlatırdı. Kadınların sokakta oturmasını hiç sevmezdi. İkazda bulunurdu.” (K26), “Kadınların tesettürünü ve ibadet hayatını anlatırdı.” (K27), “Eşinin ve çocuklarının sıkıntısına katlanan kadınlara cennet vardır, derdi.” (K28), “Çocukların yetiştirilmesi ve ahlak konularından bahsederdi.” (K29), “Hanımlarda İslamın emrettiği gibi yaşasın, derdi.” (K30), “Kocalarınıza itaat edin. Edepli olun, derdi. Tesettürünüze dikkat edin, derdi. Namazınızı kılın, derdi.” (K32)*

Develi de yöresel yaşam tarzında kadınların giyimlerinin dini gereklere uygun bir hale gelmesinde Ahmet İslamoğlu'nun etkili olduğu, onun vaazlarının ve sözlerinin kadınlar üzerinde çok etkili olduğu ifade edilmiştir; *“Kadınların kıyafeti konusuna değinirdi. Erkeğe*

benzememeleri gerektiğini anlatırdı. Bunun kıyamet alameti olduğunu anlatırdı.” (K35), “Tesettür konusuna dikkat edin, derdi. Tasarruf konusunu anlatırdı, israftan kaçının, derdi.” (K48), “Eşlerinize iyi davranın, mütevazı olun, derdi. Çocuklarınızı iyi yetiştirin. Dini eğitimi verin, derdi. Tesettür ve edep konusuna dikkat edin, derdi.” (K49), “Bazı İslam tarihindeki kaynaklardan ve kendi aile büyüğü kadınlardan örnekler vererek, kadınlara tavsiyelerde bulunurdu.” (K37), “Bayanlardan küçük kağıtlarla sorular geliyordu. Hocam bu soruları İslama uygun bir şekilde cevaplıyordu. Kadınların eşlerine nasıl davranması gerektiğini anlatırdı. Bir defasında ramazan ayında eşiniz yemek lezzetsiz olmuş diye size eziyet ediyorsa kaşığınız ucuyla yemeği yutmadan tadına bakabilirsiniz, diye anlatmıştı.” (K38)

Ahmet İslamoğlu'nun kadınların evdeki halleri ve eşlerine, çocuklarına karşı davranışlarının yanı sıra toplum içinde nasıl davranmaları gerektiğini, iyi ahlaklı olmalarını anlattığını ifade eden katılımcımız şunları söylemiştir: *“Kadınlara başkalarına ait tarlalardan hiçbir şey almamaları gerektiğini, tarlalara izinsiz girmemeleri gerektiğini anlatırdı. Komşularla iyi geçinmelerini, birbirlerinin gıybetini yapmamaları gerektiğini, koğuculuk yapmamaları gerektiğini anlatırdı. Müslüman müslümanı aldatmaz, kimseyi aldatmayın, derdi. Kimseye kötü düşünmeyin derdi, kötülüğünüz size döner gelir, derdi. Kocalarınıza iyi davranın, derdi. Çocuklarınızı iyi eğitin, okulun yanısıra çocuğu anne eğitir, derdi. Çocuklarınıza dini bilgi ve ahlaki bilgi anlatın, derdi.” (K39), “Gıybet etmemelerini. Tesettüre dikkat etmelerini. Eşlerine iyi davranmalarını. Çocuklarını iyi yetiştirmelerini. Nafile ibadetlerin önemini anlatıp teşvik ederdi.” (K40), “Kadınların eşlerine çocuklarına karşı görevlerini anlatırdı.” (K41)*

Ahmet İslamoğlu'nun vaaz ve sohbetlerini dinleyen bir katılımcımızın ifadesi şu şekildedir: *“Tesettür konusuna ve erkeklere mahremiyet olarak dikkat edin, derdi. Eşlerimize karşı görevlerimizi yapmamızı isterdi. Çocuklarımızı nasıl yetiştirmemiz gerektiğini anlatırdı. Yetiştirme yöntemleri anlatırdı. Tesettürünüze dikkat edin, derdi. Ben o kadar çok faydalandım ki hem aile hayatımı hem de çocuk yetiştirme yöntemimi hocama borçluyum.” (K47)*

Türk-İslam geleneğinin kadına tanımış olduğu hak ve yaşam tarzının aksine Ahmet İslamoğlu'nun kadının evinin dışında etkin olmasına karşı olduğunu, hatta kız çocuklarının okutulmana karşı çıktığı anlattığı bir dönemi olduğu daha önce aktarılmıştı. Nitekim o dönemde kadının çalışma hayatında da yer almaması gerektiğini anlattığı vaazlarından da söz edilmiştir: *“Hanımların cenneti kazanmalarının çok kolay olduğunu anlatırdı. Dini vecibelerini yapıp, eşlerini razı etseler, cennete girerler, derdi. Hanımlar dünyalık uğruna kendini boş yere yorup çalışma hayatına giriyorlar, derdi.” (K50)* Kadının

evin içerisinde kendisine bir hayat kurmasını fakat bundan sıkılmaması gerektiğini belirten sözleri de buna eklenmektedir.

2.4. Ahmet İslamoğlu'nun Dini ve Sosyokültürel Hayattaki Etkileri

2.4.1. Develi'deki Etkileri

Çalışmanın teorik kısmında belirttiğimiz gibi din, insanda bir kez yer edindikten sonra onun bütün duygu, düşünce ve davranışlarına etki eder. Toplumsal planda ise bu etkinin karizmatik bir otorite tarafından daha etkili bir şekilde yaygınlaştırıldığı söylenebilir. Develi'de Ahmet İslamoğlu'nun dini kişisel karizmasından ve kültürel sermayesinden hareketle ortaya çıkan etkilerini katılımcılarımızın ifadelerinden anlamaya çalıştık. *“Develi'de toplumun tamamının gönlünü İslam'a ısıtırmıştır. İslam'a bakış açısını değiştirmiştir ve İslam'ı sevdirmiştir. Müslümanı sevdirmiştir. Namazı ve ibadeti sevdirmiştir.”* (K1), *“Vaazlarında İslamı anlatmasının topluma büyük etkisi vardır.”* (K3), *“İbadet ve Allah'a itaat hususunda etkili olmuştur.”* (K4).

Ahmet İslamoğlu'nun vaaz ve sohbetleriyle insanların düşünce tarzlarını değiştirdiğini daha önce görmüştük. Bunun yanında karizmatik otoritesi sebebiyle sırf ondan çekindikleri için İslami kurallara uyan kişiler olduğu ifade edilmiştir; *“Develi halkını müspet yönde etkilemiştir. Hocam ne der, diye kendilerine dikkat ederlerdi.”* (K5), *“Çok etkiliydi, büyük bir ağırlığı vardı. Onun her dediği doğrudu. Yanlış hiçbir sözünü duymadım.”* (K6), *“İbadet ve yaşantısıyla Develi'yi etkilemiştir.”* (K7), *“Yaşantısı ile insanları etkilemiştir.”* (K9), *“Bir konu hakkında Ahmet hoca şunu diyormuş dendiği zaman herkes bu konuda birleşirdi ve itiraz etmezdi. Onun takva ile yaşaması ve söylediğini yapması insanları çok etkilerdi.”* (K10), *“Kadınlar üzerinde büyük etkisi olmuştu. Hocamız geliyor onu kızdırmayalım diye herkes ortadan kaybolurdu.. Ona saygılarından böyle davranırlardı. Onlara tesettür ve edep konularında çok faydalı olmuştur. Çocuklarınızın yetiştirilmesine dikkat edin, derdi. Çocuklarınıza eğer siz sahip çıkmazsanız zamane onları çalar, derdi.”* (K13), *“Birinin yanlış bir iş yaptığını görseler, “Ahmet hoca bu konuda şunu söylüyor” diye birbirlerini uyarırlardı. O kişinin de yanlışından döndüğüne şahitlik etmişliğim vardı.”* (K15)

Onun vaazları ve yaşantısıyla Develi'de dini yaşamı genel olarak etkilediğini ve gözle görünür bir değişime yol açtığını belirtenler olmuştur; *“Develi 1969-1970'li yıllarda hiç dini hayatı olmayan bir yerdi. Yaşamın her alanı giyim-kuşam gibi alanlarda Ahmet hocanın etkisi ile büyük değişimler yaşamıştır.”* (K11), *“Develi'de onun anlattıklarıyla hem aile yaşantıları hem de toplum içindeki yaşantı çok değişmişti. Develi kozmopolit bir yapıya sahip.*

Daha önce gayrimüslimlerinde yaşadığı bir yer. O yüzden dini bir yapıya sahip değildi. Develi Ahmet hocamın anlatımıyla büyük bir değişim yaşadı. 1950'lerden sonra Ahmet hocanın vaazlarıyla Develi'de büyük bir değişiklik oldu. Develi bu değişime bazen alışamadı, ona iftira da attılar. 17 gün hapis yattı. İmam hatip lisesinin açılışında çok fazla etkisi vardı.” (K12)

Katılımcılarımızın anlattıklarına göre, Develi halkı Ahmet İslamoğlu'nun aktif vaaz verdiği ve hiçbir gruba yakınlığı olmadığı dönemde onu dini karizmatik otorite olarak çok benimsemiştir. Ahmet İslamoğlu'nun insanlara o dönemde zor olan her türlü toplumsal hareketi yaptırma gücüne sahip olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim bu konuda katılımcılarımızın anlatımları bunu teyit etmektedir. *“Kandil geceleri hiç sıkılmadan sabaha kadar cemaati ayakta tutacak bir etkiye sahipti. Bilirlerdi ki Ahmet hoca camide olacak o gece güzellikle ihya edilecek. Şuan bunu yapabilen yok.” (K14), “Onun etrafında bulunan insanların bile hatasız olduğuna inanırlardı. Çok severler ve anlattıklarını uygularlardı.” (K16), “Develi'ye ilk açılan İmam-Hatip lisesinin yapımında çok büyük çalışması ve gayreti olmuştu. Hayırseverleri oraya yönlendirmişti. Yeni yapılan İmam-Hatip lisesinde de çok büyük gayretleri olmuştur. Öğrencilere çok büyük desteği olurdu. Yanına giden öğrencilere az da olsa muhakkak harçlık verirdi. Yolda yürürken bile yanına gelen çocuklara şeker ve harçlık verirdi. Çocuklar onu çok severdi.” (K38), “İmam-Hatip Lisesi binasının yapımında etkisi olduğu gibi okula öğrenci toplayıp yönlendirmeyi de mükemmel bir şekilde yapardı.” (K17), “Ahmet hocamın bir kez bile vaazını dinleyenlerin namaz kılmaya başladığı görülmüştü. İnsanları çok değiştirdi.” (K18), “1960, 1970 ve 1980'li yıllarda İslamı tebliğ edecek kimse yoktu. O dönemde islamı tebliğ edip, toplumu camiye toplayıp kaynaştırmıştı. Toplumun manevi bekkiliğini yapmıştı. Toplumu ayakta tutmaya çalışan bir kişiydi.” (K20), “Sabah namazında hiçbir müftünün ve vaizin toplayamadığı cemaati toplayabilirdi.” (K35)*

Ahmet İslamoğlu'nun karizmatik etkisi sadece halkın orta tabakasını değil her kesimini etkileme gücüne sahipti. Bu konuda katılımcıların ifadeleri şu şekildedir; *“Develi'de herhangi bir konu olduğunda en büyük siyasetçi de en düşük meslek sahibi de Ahmet Hocama danışırdı.” (K19), “Komşularımızla bir araya geldiğimizde Ahmet Hoca bu hafta bunu anlattı, bunu dedi diye konuşurduk. Bir olay olsa bu konuda Ahmet Hoca ne dedi diye birbirimize sorardık.” (K21), “Develi'liler onun vaazlarını dinlemeyi çok severlerdi. Etkilenmeseler vaazına bu kadar çok katılım olmazdı.” (K24), “Develi halkı hocamı çok severdi. Vaazlarına çok gelen olurdu.” (K25), “Bir gün arabamla kendisini evine bırakırken yolda giden iki küçük kız gördü. Arabayı durdurmamı istedi. Kızlara nasılsınız dedi. Şeker verdi. İkinci namazınızı kıldınız mı, dedi. Eve gider gitmez kılın tamam mı, dedi. Kızlardan biri tesettürlü diğeri tesettürlü değildi. Başı açık olan kıza dedi ki, sende arkadaşın gibi başını kapatsan olmaz mı,*

kızım dedi. Kız çocuğu da olur hocam eve gider gitmez örterim, dedi. Hocamın nasihatini uygulayanda, uygulamayanda hocama saygı duyardı. İçlerinden hocamıza saygı ve sevgi beslerlerdi.” (K26), “Develi'de hangi görüşten olursa olsun Ahmet Hocamı sevmeyen ve saygı duymayan kimse yoktu. Develi halkı ibadetlerini hocamızdan öğrenmiştir. Esnaflar ticaret hayatını ondan öğrenmiştir. Sarhoş kişilerle bile ilgilenir onlara şefkat gösterirdi.” (K27), “Hitabeti çok güzel olduğu için herkesi çok etkilerdi. Herkes dinlerken haz alırdı. Çok severlerdi. Kitapları okudukça insanların anlayacağı dilden anlatırdı. O yüzden çok etkili olurdu.” (K28), “Özellikle insanların ismine çok dikkat ederdi. İsmi islama uygun değilse değiştirtir. Kulağına yeniden ezan okutturup yeni isim koydururdu. Bunun gibi Develi'de gördüğü her aksaklığa müdahale ederdi.” (K30)

Kendisinin Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı bir imamken, halkın dikkatini çekecek şekilde olan yaşantısı sebebiyle ve sözlerinin etkileyciliği ile karizmatik dini bir otoriteye dönüştüğünü katılımcıların şu sözlerinden anlamaktayız. “Develi görevini iyi yapan bir din adamı nasıl olunur? Ondan öğrenmiştir. Develi halkı onu örnek almıştır. Alimler peygamberlerin varisleridir, bilinciyle ona saygı duyarlardı. Dünya gafletinden biraz daha uzaklaşmak gerektiğini onun vaazları sayesinde hatırlamışlardı.” (K31), “Mahallesindeki kadınlar kapı önünde oturmayı çok severlerdi. Hocam bunun yanlış olduğunu söyleye söyleye onları bu huylarından vazgeçirdi. Hanımların giyimi onun sayesinde değişti.” (K32), “Develi'de dini hassasiyeti her zaman canlı tutmuştur. Develi muhafazakar yapısını Ahmet Hocaya borçludur, diye düşünüyorum.” (K36), “Develi ilçesindeki genel ahlak düzeyi çevre il ve ilçelere göre daha yüksekti. Bunun nedeni Ahmet Hoca'nın vaazları ve sohbetleriydi. Çevre il ve ilçelere nazaran daha düzgün bir halde olması Ahmet Hoca sayesinde idi. Mesela hocamın mahallesi olan Fenese mahallesinde düğünler davul zurna ile yapılmıyor. Yüksek ses ile düğün yapılmıyordu. İlahiler ile düğün yapılırdı. Hasta ziyaretleri çok itina ile yapılıyordu. Bunun sebebi Ahmet Hocamın örnekliliğidir, diye düşünüyorum.” (K37), “Onu hem dinleyen hem de dinlemeyen herkes saygı duyardı. Mesela birisine yanlış yapıyorsun, bu konuda Ahmet Hoca şöyle söylüyor denilse, hemen kendisini düzeltirdi.” (K39), “Sık sık vaaz verdiği dönemde yardımlaşmayı teşvik ederdi, toplumda bunu uygulardı. Fakirlere karşı merhameti anlatırdı. Ve fakirlere kendisi de yardım ederdi.” (K40), “Ahmet Hocamı yediden yetmişe Develi'de herkes tanır. Aynı görüşte olmasalar bile saygı duyarlardı.” (K41), “Hocamın gayretine rağmen, gerekli etki olmamıştır. Bana, kuzum bu halka ayet ve hadislerin hükmü ağır geliyor, demişti. Buna rağmen çok uğraşmış elinden geleni yapmıştır.” (K42), “Develi halkının diğer yerlerden maneviyat, itikat ve kadınların örtünmesi açısından büyük farkları vardı.” (K43), “Kadınların daha tesettürlü olmasına sebep oldu. Erkeklerde bir çok yönden hocam sayesinde eğitildi.” (K44), “Ahmet Hocamın oturduğu mahalleden bile geçerken kendimize dikkat ederdik.

Yürüyüşümüze dikkat ederdik. Her konuda çok etkisi vardı. Develi'ye tasavvufu öğreten Ahmet Hocamdı.” (K45), “Manen ağırlığı toplumun üzerinde olmuştur.” (K46), “Hocam kadınların kapı önünde oturmasını hiç istemezdi, sürekli dile getirirdi. Onun etkisiyle kapı önünde oturma azalmıştı.” (K47), “Toplumun çoğunluğu üzerinde etkili olmuştur. Vaaz verdiği dönemde etkisi çok fazlaydı.” (K48), “Hocam önceleri fetva hattı gibiydi. İnsanların aklına ne takılsa arayıp sorsa cevap verirdi. Bir yerde bir konuda Ahmet Hocam şunu dedi, deseler herkes saygı duyar ve ona göre davranırdı.” (K49),

Çalışmamızda da belirttiğimiz gibi karizmatik otoritenin bir kişide oluşması için gözle görünür olağandışı özelliklere sahip olması gerekmez. Ancak Ahmet İslamoğlu'nun bazı davranışlarından dolayı katılımcılarımızın olağandışı bir yeteneğe sahip olduğuna inandıkları görülmektedir; *“Ayvazhacı köyünde aşırı yağıştan toprak kayması olduğunda, olay olmadan önce camide sela verdirip halkı oraya toplayıp toplu halde günahlara tövbe ve dua yaptırdığını, Develi'ye bir bela gelecek bunun için dua etmeliyiz dediğini duydum. Müftü beyin yanına gittiğini ve cuma vaazında insanları uyardığını duymuştum. Bu beni çok etkilemişti.” (K34)*

Ahmet İslamoğlu'nun ilk dönem vaazlarıyla halkın gözünde dini otorite haline geldiğini ve bu karizmasının kendisinin etkin olmadığı dönemde de devam ettiğini belirten katılımcımızın sözleri ise şu şekildedir; *“Hocamızın ilk dönem vaazları Develi halkını ve dinleyenleri etkileyecek şekilde dolu dolu olurdu. Ancak sonraki dönemlerde kendini bulunduğu döneme göre yenileyemediğini düşünüyorum. O yüzden etkileyici yönü son döneminde azalmıştı. Toplumun ona saygı duyması yaşantısındaki takvadan diye düşünüyorum.” (K23)*

Ahmet İslamoğlu'nun karizmatik otoritesi bir dönem halkı o kadar etkisi altına almış ki, onların üzerinde devletin var olan dini otoritesinin üstünde bir etki göstermiştir; *“İnsanlar Diyanetten fetva alsalar bile hocama gidip muhakkak sorarlardı. Bir noter gibi hocama giderlerdi. Ve ondan onay alınca rahatlarlardı.” (K50).*

2.4.2. Kayseri ve Diğer Bölgelerdeki Etkileri

Karizmatik dini otorite olarak Ahmet İslamoğlu'nun etkisinin, Develi ile sınırlı kalmadığını onun Kayseri ve çevresinde etkili olduğunu belirten katılımcılarımız olmuştur. *“Bu bölgenin sözü dinlenir en büyük alimlerinden biri olmuştur. Birçok konuda görüşleri dile getirilmiştir. Ahmet Hoca bu konuda şöyle düşünür diye görüşleri hep dile getirilmiştir. Kayseri ve Türkiye' nin genelinden öğrencileri olmuştur. Onların hayatında etkili olmuştur.” (K1), “Çok sevdikleri için Develi dışından o kadar uzak yolları aşıp gelirlerdi.*

Demekki hocayı çok sevmişler.” (K2), “Cenazesine her ilden gelen olmuştur. Çünkü her yerden dinleyeni ve seveni vardır.” (K3), “Yaşam tarzıyla bütün Türkiye'ye örnek olmuştur. Paradan uzak duruşu dünya malına değer vermemesi onun insanlar tarafından sevilmesine sebep olmuştur.” (K5), “Sözleriyle bütün Türkiye'yi etkilerdi. Bir gün Kayseri'de fakültede hastanede yattıyordum. Ahmet hoca aradı diye bir doktor yanıma geldi. Bu durumdan çok etkilendim, doktor gece vakti yanıma geldi ve onun selamıyla benimle ilgilendi. ” (K6), “Yaşantısı ile insanları çok etkiledi. Bunun en büyük ispatı cenazesine her yerden insanların katılmasıydı.” (K8), “Her haliyle insanları etkileyen bir kişi idi. Onu tanıyan ve bir şekilde duyan bir kişi onun etkisinden kurtulamazdı. Sohbetlerine şehir dışından gelenlerde olurdu.” (K9), “Şehir dışından gelen bir doktor grubunu hocama götürmüştüm. Bu gruba hocamızın bazı olumsuz fetvaları olduğunu söyleyerek eleştirenler olmuştur. Grup hocamla sohbet etti ayrılırken dediler ki; biz hocama dertlerimizi açmadık ancak hocam kafamızdaki bütün sorulara cevap verdi ve bizi rahatlattı demişlerdi. Şehir dışından sürekli ziyarete gelenler olmuştur.” (K14)

Ahmet İslamoğlu'nun vaazlarını bir şekilde dinleyip, kendisini tanıyan illerden ve askerlik yaptığı illerden onun vaazlarına ve sohbetlerine oldukça yoğun bir şekilde gelip, katılan olduğunu katılımcılarımızın sözlerinden anlamaktayız. *“Diyarbakır'dan, Van'dan vaazlarına gelirlerdi. Van'da askerdeyken cami yapılmasına vesile olduğunu duymuştuk. Türkiye'nin farklı bölgelerinden cenaze törenine de katılım olmuştur.” (K10), “Görev yaptığı Tomarza ilçesi, Niğde'den, Adana'nın Kozan ilçesi, Van'ın Erciş ilçesi ve Erzincan'dan sürekli gelip pazar sohbetlerini dinlerlerdi. İsmi sayamayacağımız birçok yerden cami vaazlarını dinlemeye gelirlerdi. Cenazesinde de bu il ve ilçelerden gelenler vardı. Radyodan verilen vaazlarını Niğde'den dinleyenler vaazına gelirlerdi.” (K12), “1980'li yıllarda hocam tutuklandı ve bütün Türkiye'de duyuldu. Bu olay üzerine Nevşehir'de hapis yattı. Türkiye'nin her yerinden ziyarete gelmişlerdi. Erzincan, Erzurum, Van ve Adana'dan çokça ziyarete gelen olmuştur.” (K13), “Türkiye'nin çeşitli yerlerinden onun ziyaretine gelenler olurdu. Van'dan, Yozgat'tan gelen onun sohbetine katılan tanıdığım kişiler var. Hâlâ onun anlattıklarından örnekler verenler vardır.” (K15), “Türkiye'nin her tarafından ve yurt dışından fetva için ararlardı. O kadar tanınırdı ve güvenilirirdi.” (K16), “Türkiye'nin dört bir tarafından pazar vaazları için gelirlerdi. Doğu Anadolu Bölgesi'nden, Karadeniz Bölgesi'nden gelenler bile olurdu.” (K17), “Türkiye'nin her yerinden vaazlarına gelen olurdu. Çok tanınır ve sevilirdi.” (K18), “Cenazesine Diyanet işleri başkan yardımcısı ve Türkiye'nin her yerinden insanlar katıldı.” (K19), “Doğu Anadolu ve çevresinde görev yaptığı yerde bilinir ve tanınırdı. Kayseri ve civarındaki bölgelerde de tanınırdı. O bölgelerden vaazlarını dinlemeye gelenler olurdu. Onlara islami şuur vermişti.” (K20), “Cenazesine Türkiye'nin her yerinden gelen oldu. O bölgeler hocamızdan etkilendi ki, cenazeye katıldılar.” (K24), “Hocamı yurtdışında daha çok tanırırlardı.*

Diğer ilçelerden ve illerden hocamı dinlemeye hem sahur vaazlarına hem pazar günü vaazlarına gelenler olurdu.” (K26), “Ülkenin her tarafından gelip vaazını dinleyenlere bizzat şahit oldum. Özellikle İmam-Hatip ve üniversite öğrencilerinden gelen çok olurdu. Van Erciş'ten gelenleri bile gördüm.” (K27), “Van'dan askerlik yaptığı yerden ve çevre illerden onu dinlemeye gelirlerdi.” (K28), “Konya'dan ve başka illerden vaazlarını dinlemeye gelirlerdi. Onu tanıyanlar çok sever, uzaktada olsalar vaazına katılmaya gelirlerdi.” (K29), “Hocam Kayseri ve Türkiye genelinde iz bırakmıştır, cenazesine bir çok yerden gelen kişiler vardı. Hatta Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı bile cenazesine katılmıştı. Birçok ilden gelen olduğu gibi Van'da askerlik yaptığı yerden de cenazesine katılanlar olmuştu. Van'da askerde iken etrafını çok etkilemiştir. Van'lılar kendisini 'asker hoca' olarak tanırlar.” (K31), “Develi dışında onu tanıyanlar ondan çok etkilenmişti. Sürekli vaazlarına gelmeye çalışırlardı. Van'da askerdeyken çevresindeki bütün askerleri namaza başlatmış, komutanları bile etkilemişti. Oranın halkı da kendisini çok severdi.” (K32), “Hafta sonu verdiği vaazlarında Van, Niğde, Nevşehir, Adana, Erzurum ve Van'dan gelenler olurdu.” (K35), “Vaazlarına gittiğimiz zaman sanki bir galeri gibi caminin etrafı araba dolu olurdu. Türkiye'nin her yerinden hocamı dinlemeye gelirlerdi.” (K39), “Develi'li olmayanlar buraya ilk geldiklerinde burada Ahmet Hoca yaşıyormuş derlerdi. Üniversitede iken arkadaşlarım senin memleketinde Ahmet Hoca yaşarmış, çok mübarek bir kişiymiş, derlerdi.” (K40), “Ben işim gereği Türkiye'nin her yerine giderim. Beni görünce Develi'den Ahmet İslamoğlu Hocayı tanır mısın, derlerdi. Ben de tanırım diyince surf onun hatrına beni ağırlarlardı. Şu anda aynen öyle.” (K41), “Hocama Kayseri, Sivas ve Van'dan, daha birçok yerden gelenler olurdu.” (K44), “Cenazesinde Türkiye'nin her yerinden insanlar vardı. Kayseri'den sürekli vaazına gruplar halinde gelirlerdi.” (K45), “Başka illerde onun vaaz kasetlerini dinleyen ve onu çok sevenlere şahit oldum. Hocam Van başta olmak üzere, bir çok ilde de tanınırdı. Hocama Kayseri'den gelen zenginler evinizi yenileyelim diyenlere hayır demişti.” (K50)

Ahmet İslamoğlunu bir şekilde dinleme imkanı bulmuş ya da onu dinleyenlerden Ahmet İslamoğlu'nu tanımış kişilerin onu bir konumun sahibi olarak kabullendiklerini görüyoruz. Katılımcımızın anlatımına göre Ahmet İslamoğlu'nu dinlemeye gelmek bile bazı insanlar üzerinde sevinç sebebi olarak görülmektedir; “Bir gün şehirlerarası bir araçta yolculuk yaparken bir öne doğru baktım ki; minibüsün içinde bir adam yerinde duramıyor ve bütün yolculara şeker dağıtıyordu. Ve ben Ahmet Hocamı dinlemeye gidiyorum diyordu. Bu hali beni çok etkilemişti. Hem uzaktan gelmesi hem heyecan içinde olması beni çok şaşırtmıştı.” (K46),

Ahmet İslamoğlu'nu farklı illerden vaaz ve sohbetlerini dinlemeye gelenlerin ona saygı duymalarındaki nedenlerden birinin de herhangi bir tarikata bağlı olmayışı, bütün görüşlere eşit mesafede durması olduğunu belirten bir katılımcımızın sözleri şu şekildedir; *“Muhakkak iz bıraktı ki; çok uzak şehirlerden bile gelenler olurdu. Gelenler ile sohbet etmiştim. Onlar aslında hocam çok bilimsel bir dini bilgi anlatmıyor ama biz rahatlıyoruz demişlerdi. Bir de illaki bir gruba bağlılık gerekmiyor hocama gelmek için bu bizi rahatlatıyor. 'Biz iyiyiz diğerleri kötü imajı' vermemesi bizi çok rahatlatıyor, demişlerdi.”* (K37), *“Develi dışında görüştüklerimiz Ahmet Hocayı tanır ve severlerdi. Ahmet Hoca belli bir tarikata bağlı olup diğerlerini dışlamaya karşıydı. Bu sevginin sebeplerinden biri de buydu.”* (K25)

Ahmet İslamoğlu'nun zaman zaman Türkiye'nin her yerinden ziyaretçileri olabilmektedir; *“Ahmet Hoca kanaat önderlerimizden bir tanesidir. Onu tanıyanların uzak yollardan da olsa gelip vaazını dinleyip faydalandığını biliyoruz.”* (K34)

Ahmet İslamoğlu'nun ilk görev dönemindeki popülerliğini rahatsızlığı ve içe kapanması nedeniyle kaybettiğini düşünen katılımcımız ise şuna işaret etmiştir: *“İlk görev dönemi ve vaaz verdiği dönemde çok etkili bir kişiydi. Askerde iken bulunduğu yeri ve çevresini çok etkilediğini biliyoruz. Yine o ilk dönemlerinde çevre illerden hatta Türkiye çapında bilinen bir kişi iken sonraki dönemlerinde ise kendini hayatın yeniliklerine adapte edememesi ve insanlardan kopuk bir hayat sürmesi nedeniyle etkisi azalmıştır. Tanınmışlığı azalmıştır.”* (K23)

Öte yandan onun diğer illerde ve çevrede tanınırlığının olmadığını düşünenler de vardır; *“Hocamın Develi dışında çok büyük bir etkisi olduğunu düşünmüyorum. Ancak askerlik için, görev için ve vaaz için gittiği bölgelerde tanınır. Kendisiyle bağlarını koparmazlardı. Mesela Develi İmam-Hatip Lisesi'nde okuyan Van Erciş'li arkadaşlarım vardı. Babaları sadece Ahmet Hocanın hatrına çocuklarını Develi'de okuturlardı.”* (K36), *“Hocamızı ilgisi olan birkaç il dışında çok tanıyan olmasa da Kayseri'de tanınır ve çok sevilirdi.”* (K38), *“Hocam Van Erciş'te ve Hatay Dörtyol'da askerlik yapmış. Ben de görevim icabı o bölgelere gittim. Orada tanıyan kişileri bizzat gördüm. Bulunduğu bölgeleri muhakkak etkilemiştir.”* (K42)

2.5. Bir Dini Otorite Olarak Ahmet İslamoğlu'nun Temsil Ettiği Alim Profili

Dini konularda yetkinliği ile tanınmış kişiler toplum nazarında dini otorite olarak kabul edilir. Bu kabul ediş sürecinin Ahmet İslamoğlu ile ilgili olarak nasıl geliştiğini katılımcılarımızın sözlerine bakarak anlıyoruz. *“Ahmet İslamoğlu dinini çok güzel yaşıyordu. Yaşamadığı hiçbir şeyi söylemiyordu. Güler yüzü, ılımlı, sepmatik, muhabbetli ve*

hoşgörülü olması, siyasi görüşünün olmaması, insanlara siyasi görüşleriyle yaklaşmaması, bu yönleriyle beni çok etkilemiştir.” (K1), “Her yönüyle diğer vaiz ve hocalardan ayrıydı çünkü dört dörtlük bir yaşantısı vardı. Önce Allah önemlidir benim için. Peygamber Efendimizden sonra gelen ise Ahmet Hoca’dır, dört dörtlük İslam’ı yaşayan kişiydi bana göre. Harama çok dikkat ederdi. Aslının nereden olduğunu, nereden geldiğini bilmiyorsa bir yiyeceği yemezdi. İneğine bile başka tarlanın ya da bahçenin otunu yedirmezdi. Kendi bağında bulduğu soğan tohumunu bu bize ait değil diye mahalledeki fakir bir kadına göndermişti. Bu yönleriyle diğer hocalardan ayrılır.” (K2), “Ahmet Hoca yaşadığı gibi konuşuyordu. Bu yönüyle diğerlerinden ayrılıyordu.” (K3) Ahmet İslamoğlu'nun titizlikle ibadet etmesi, bulunduğu dönemin din görevlilerine nazaran daha güler yüzlü oluşu, anlattığı ne varsa bizzat uygulayarak örnek olması, ikram edilen yiyeceğinin kime ait olduğunu araştırmadan yememesi, belli bir siyasi görüş sergilememesi ve farklı siyasi görüşten olan herkese eşit yaklaşması katılımcılarımızı etkileyen yönlerinden bazıları olduğunu görmekteyiz.

Ahmet İslamoğlu'nun İslamı Kur'an ve sünnete uygun şekilde yaşama ile ilgili görüşlerini titizlikle uygulaması, sünnet olduğuna inandığı bütün ibadetleri eksiksiz yapması, kadınlarşa daima bir mesafe içinde muhatap olması, maddiyat düşkünlüğüne dair emareler göstermemesi ve hatta “ para ateştir” sözü vb. davranışları sebebiyle Develi halkı gözünde saygın bir yer edinmiştir. Bu konuda katılımcılarımızın sözleri şu şekildedir. “*Takvaya dikkat ederek yaşaması ve tasavvufi yönüyle ayrılırdı. Tatavvu ibadetlere çok ehemmiyet verirdi. O hem alimdi, hem abiddi hem de zahitti. Yani ilmi ile bildiklerini yaşardı. Takva yönünden örnek alınmalıdır.” (K4), “İlmiyle amel bir kişidir. Maddi hiçbir yönü yoktu. Paradan her zaman uzak dururdu. Miras bile bırakmamıştır. Paraya bu ateştir, derdi. İbadete düşkünlüğü ve paradan uzak oluşu.” (K5), “Takva yönüyle çok dikkat çekiciydi. Babam Develi’de ondan daha takvalısını görmedim, derdi. Her yönden örnek alınmalıdır. Kadınlarla telefonda bile konuşmaz, yüzyüze de görüşme yapmazdı. Haram görmeyeyim diye çarşıya bile çıkmazdı.” (K6), “Az da olsa bildiğini yaşayan bir kişiydi. İlmi ile amildi. Lüksten kaçınan, mütevazı bir hayat yaşayan bir kişiydi.” (K15), “Her haliyle, duruşuyla beni etkilerdi. Yaşantısı bize örnek olmalıdır. Yolda giderken başını bile kaldırmazdı çok edepli bir insandı.” (K16), “Hocamın sünnete dikkat etmesi, yaşantısı, maddeye önem vermemesinden etkilendim.” (K50) Halkın pek alışık olmadığı bu davranış şekilleri onun bilge bir kişilik olarak görülmesine sebep olmuştur.*

Ahmet İslamoğlu'nun kendisinin ibadetleri eksiksiz yapmasının yanı sıra cemaatteki kişilere ya da karşılaştığı kişilere ibadet ederken şekli olarak nelere dikkat etmelerini titizlikle gösterip hatırlatması, onun önem verdiği şeyin dini bir konu olması etrafındaki

insanları etkilemiştir. Onu gözlerinde dini otorite olarak görmelerine sebep olmuştur. Katılımcılarımız bu hususta şunları aktarmıştır; *“İbadetteki hiçbir aksaklığa göz yummazdı. Dakikalarca o aksaklık nasıl düzeltilir diye anlatırdı. Giyimde de islami hususlara çok dikkat ederdi. Başımızdaki takke çok alnımıza inse hemen durdurur geriye çektirirdi. Namazda alnınız yere değmez derdi. Vaazları, yaşantısı, ibadetleriyle çok farklıydı.”* (K7), *“Çok okuması, çok kültürlü olması, çok bilgili olması, islamı iyi anlayıp tebliğ etmesi beni çok etkilerdi. Hadislere ve sünnete çok önem verirdi. Herkese namaz kılmasını tavsiye eder, bunun için mücadele ederdi.”* (K20), *“Sünnet ve şeriatın hiç taviz vermez ve yumuşatmaz emredilen gibi anlatır ve yaşardı. Kendisi yaşayan bir sahabe gibiydi. Hocam yolda bir çocuk görse, yanına varır. Nasılsınız der, namazınızı kıldınız mı, der. Onlara cebinden şeker verir. Onlarla sürekli ilgilenirdi. Kendisini yetiştirmesi ve insana hizmet etme yönü beni çok etkilerdi.”* (K41) İbadetleri anlatması, yaşaması ve bizzat uygulamaya çalışması onun otoriter bir yapıda olduğunu bize gösterir. Bu karizmatik otoriteye uygun yapısı dini yönle birleşince halkın gözünde farklı bir konuma gelmiştir.

Ahmet İslamoğlu'nun çevresinde etkili olduğu dönemde kendisi kadar okuyan ve bildiğini halkın gözü önünde uygulayan din görevlisi yoktu. Ahmet İslamoğlu'nun kitaplara düşkünlüğü, zamanının çoğunu kitaplar arasında geçirmesi ailesi, akrabaları ve çevresi tarafından biliniyordu. Bu konuda araştırmamız esnasında Ahmet İslamoğlu'nun eşi Fatma Hanım şöyle söylemişti: *“Hocan o kadar çok kitap okurdu ki, bir dönem bu yüzden bağırsak rahatsızlığı geçirdi. Doktor çok hareketsiz kalmışsın demişti. Saatlerce iki büklüm kitaplarının başından kalkmazdı.”* Kendisini bu kadar yetiştirmeye çalışan bir kişinin çevredekiler tarafından dini otorite olarak görülmesi de kaçınılmaz olabilmektedir. Katılımcılarımızın bu konudaki sözlerine bir bakalım. *“Çok zeki ve çok kitap okuyan bir insandı. Bir konu anlatırken o konu hangi kitapta hangi sayfada hangi bentte söylerdi. Söylediği şeyleri delillendirirdi. Bir söylediği fetvayı asla değiştirmezdi. Hatipliği mükemmeldi, ses tonu ve tarzı çok etkileyici idi. Çok çalışkan olması. Çok okuması. Tutarlı olması. Hitabetteki etkileyciliği. İnandığı gibi yaşaması ne anlatmışsa onu yaşaması beni çok etkilemişti.”* (K10) *“Alim bir kişiydi. Kendini yetiştirirdi. Öğrendiği ve inandığı ne varsa onu yaşardı. Tebliğ yönünde çok mücadele ederdi. Mekruh olan hiçbir şeyi yapmazdı. Onun ilmi açıdan kendisini yetiştirmesi, inandığı ve anlattığını yaşaması ve ihlasla yaşamasını örnek almamız lazım.”* (K12)

Ahmet İslamoğlu'nun çocuk, genç, yaşlı demeden herkese değer verdiğini, bir çocuk görünce ismini sorduğunu, şeker, hediye ya da para verdiğini, bu ilgi ve alakası nedeniyle halkın gözünde ayrı bir yeri olduğunu katılımcılarımızın ifadelerinden

anlıyoruz. “Çok candan oluşu, kişiye değer vermesi. Hocamın Allah sevgisi, peygamber sevgisinin çok olması. Allah dostlarına olan bağlılığı. Çocuklara hediye vermeyi sevmesi. Yoldaki çocuklara bile hediyeler vermesi. Bu güzel özellikleriyle öğrencilerine de örnek olması. İnandığı gibi yaşayıp, yaşadığı gibi inanırdı. Söyledikleri ile yaptıkları birbirinin aynısıydı. Anlattığı gibi yaşardı. Güler yüzlü olması, insana değer vermesi, paraya önem vermemesi beni çok etkilemiştir.” (K9), “Konuşması ve hal hareketleriyle çekiciydi. Bilgili konuşmaları beni çok etkilerdi. Verdiği vaazı etkili verirdi. İnsanlara söylediğini uygulattırırdı.” (K29), “Onun ilmi çok fazlaydı. İlmini yaşardı. Hem de ilmini konuşmalarıyla yansıtabilirdi. Bildiklerini çok güzel anlatırdı, bunu da örnek almalılar.” (K32), “Kendisinin Osmanlıca ve Arapça bilgisi, vaazlarında bu Arapça bilgisine dayanarak orjinal metinlerden anlatması, görevine bağlılığı, dini yaşaması beni çok etkilerdi. Kendi oğluna karşı bile doğruları söylemesi.” (K34), “Ahmet Hoca belli bir grubun ya da tarikatın hocası değildi. Dünyevi hiçbir çıkar ilişkisi yoktu. Kendini çok güzel yetiştirmiş bir kişiydi. Ahmet Hoca tarafsızdı ve her kesime hitap ederdi.” (K30), “Ahmet Hoca kitaplıklar dolusu kitap okuyan ve kendini yetiştiren bir insandı. Her an okuma halinde idi. Çok fazla okuması, anlattıklarını yaşaması, kendini yetiştirmesi beni çok etkilerdi.” (K38), “Maddiyata önem vermemesi, takvaya önem vermesi, ilme önem vermesi, bütün hayatını kitaplarının arasında geçirmesi, yararlı vaaz vermesi, davete icabet etmesi, etrafındaki fakirleri gözetmesi, cenaze evlerine gidip teselli etmesi, hastaları ziyaret etmesi, hasta da olsa vaazına ve görevine saatinde gelmesi, etrafındaki herkese nasihat etmesi beni çok etkilerdi.” (K45),

Ahmet İslamoğlu'nun ilmî yönünün iyi olmasını çok çalışmasına, çok kitap okumasına bağlayan katılımcılarımızın yanında, onun ilminin Allah tarafından kendisine ikram edildiğine inanan katılımcılarımız da mevcuttur. Hatta kendini ermiş olarak gören katılımcılarımız da bulunmaktadır. “İlmi çok fazlaydı. İlmini Allah'tan alan bir kişiydi yani Allah vergisiydi. Ahmet İslamoğlu yaşantısı ile örnek alınmalıdır. Anlatma tarzı ile de insanları etkilerdi. Bu yönleriyle diğer din görevlilerinden ayrılırdı.” (K8) Ahmet İslamoğlu'nu dini otorite olarak kabul etmiş kişilerden bir kısmının onun ermiş olduğuna inandığını görmüş olduk.

Taşrada ilim ve hikmet gibi nitelikleriyle bilinen ve dini otoriteye sahip bulunanların, uluhiyetle fevkalade samimiyet içerisinde yaşadıklarına inanılır. Taşradaki bu inanışa dikkat çeken katılımcımız şu şekilde söylemektedir: “Hocamız halk tarafından ermiş bir kişi ve şeyh olarak algılanıyordu. O yüzden halkın bakış açısı farklıydı. Konuşmalarındaki etkili yönü ile farklıydı. Sakin sakin ve içten konuşurdu. Samimi olması. Anlattıklarını inanarak anlatması ve yaşaması etkileyiciydi” (K36)

Ahmet İslamoğlu'nun güzel ahlakı insanlara anlatması ve kendisinin de bu konuda örnek olmaya çalışması, yaşamın her alanında titizlikle her şeyin detayına inmesi, helali araması ve haramdan titizlikle kaçması, tasavvufi yönden sürekli ibadet, zikir tefekkür halinde olmayı anlatması ve yaşaması halkın nazarında alışık olmadıkları bir yaşam tarzı sahibi olarak görmelerine sebep olmuştur. Bu yönü de Ahmet İslamoğlu'nu halkın dini otorite olarak görme sebeplerinden biridir. *“Ahmet Hoca ahlaki konulara, tasavvufi konulara örnekler verirdi. İnandığı gibi yaşar, yaşadığı gibi inanırdı.”* (K11), *“Tasavvufi yönüyle beni çok etkilemişti. Hocamın bir konuyu yaşayarak anlatması, duygusal bir şekilde anlatması herkesi çok etkilemiştir.”* (K13), *“Ahmet Hoca her şeyde işin takvasını anlatırdı. Bu yönü beni çok etkilerdi.”* (K22), *“Hem ilmi öğrenmedeki aşkı örnek alınmalı hem de yaşantısı örnek alınmalıdır.”* (K19), *“Tasavvufi yönden ve Allah'ı zikir etmesi, sade ve mütevazı hayat yaşaması, konuşma tarzı, hocamın aile hayatı, maddeye önem vermemesi beni etkilemişti.”* (K48), *“Takvası ve anlattığını yaşamasından etkilendim.”* (K49)

Korku dili değil sevgi dili kullanması, konuşurken yumuşak ve şefkatli bir ses tonu ile anlatması katılımcıların, Ahmet İslamoğlu'nda en çok etkilendiği yönlerden biridir; *“Ağır ağır konuşması içimizi yakardı. Konuşması, bilgisi, her yönü beni etkilerdi”* (K25), *“Ahmet Hocanın konuşması çok etkileyici idi. Kitaba bakmaya ihtiyaç duymadan her şeyi anlatırdı. Bu yönleri beni etkilerdi. Bazı hocaları kendinden sonrası için yetiştirdiğine şahit olmuştuk. Sabah namazı sonrası onlara ders verirdi. Çok güzel anlatırdı.”* (K17), *“Ahmet Hocamın insanı o kadar etkileyici bir yönü vardı ki, konuştuğu zaman hayranlıkla dinlenirdi. Takvaya dikkat etmesi beni çok etkilerdi.”* (K18), *“Halkın anladığı dille konuşması. Sünnete uygun yaşam tarzı olması. Yaşam tarzı ve ilmi ile amel olması beni çok etkilerdi”* (K27), *“Sünnete uygun yaşaması, konuşmalarındaki mülayimlik, güzel konuşması, kırmadan anlatımı beni çok etkilerdi. Vaazları dinlendikçe haz alınır. Toplumun faydasına çalışırdı. Vaazlarında güncel olaylar karşısında nasıl davranılacağını anlatırdı. Toplumun ihtiyacı olanı anlatırdı.”* (K28), *“Takvası, söylediklerini uygulaması, konuşmasının etkileyciliği, maddiyata önem vermemesi, ilmî bilgisi beni çok etkilerdi.”* (K44), *“Konuşma ve hitap şekli, etkileyici konuşması, Onun anlatmada yumuşaklığı, anlattığını yaşaması beni çok etkilemiştir.”* (K47) Ahmet İslamoğlu'nun öne çıkan bazı özellikleri katılımcılarımızı derinden etkilemiştir.

Ahmet İslamoğlu'nun sıra dışı vaazlarının yanında sıradan insanların yaşamakta zorlanacağı bir nevi münzevi bir yaşantıya da sahip olması Develi halkını oldukça etkilemiştir; *“Yaşantı varsa sözün tesiri vardır. Yaşantı yoksa sözün tesiri yoktur. Hocam yaşantısında anlattığı bütün konuları uygulayarak yaşardı. Hiçbir yanlış davranışı görülmemiştir. Büyük bir hatasını şu ana kadar görmedik. Ahmet Hoca olaylar karşısında sessiz*

kalmaz, insanların nasıl olması gerektiğini anlatırdı. Anlattığını yaşırdı. Kendisi güzel bir örnekti. Ahmet Hoca korku diliyle değil sevgi diliyle konuşurdu. Bu yönü beni çok etkilerdi.” (K31), *“Kendi söyledikleri ile, amel etmesi ile diğer din görevlilerinden ayrılır.”* (K33), *“Yapmadığını söylememesi. Samimi anlatımı. Toplumdan kopuk yaşamaması. Tebliğ konusunda hiç yüksünmemesi. Doğal olması. Kimse kırılır incinir mi demeden doğruları söylemesi, beni çok etkilerdi.”* (K37), *“Anlattığını hayatında yaşırdı. Allah'a ve peygambere aşıktı. Bu aşkı anlatırken hissettirirdi. Güteryüzlülüğü, tatlı dilli oluşu, anlatma tarzı, hoşgörülü olması, kusur aramaması, söylediğini yaşaması, samimi olması, ilmi bilgisi ve bilgisini verme çabası beni çok etkilerdi.”* (K39), *“Anlattıklarını yaşaması ve mütevazi bir hayat sürmesi, hiçbir zaman lükse gitmemesi, anlatırken sevecen olması, öğüt vererek anlatması, baba edasıyla konuşması, merhametli konuşması, anlattıklarını yaşaması, mütevazi bir hayatı olması, kibirli olmaması, herkese eşit davranması; fakirinden zenginine, dindar olanından sarhoşa kadar herkese merhametli ve eşit davranması, beni çok etkilerdi.”* (K40), *“İbadet etmesi, ahlaklı olması, hitabeti, anlattığını yaşaması beni çok etkilerdi.”* (K43), *“İtikadi ve ameli yönden çok sağlam olması. Her şeyi dünya menfaati için değil de Allah rızası için yapması, ihlaslı olması, söylediğini yaşaması, yaşamadığını söylememesi beni çok etkilemiştir.”* (K46) Yaşamdaki bu titizliği ile etrafındaki herkesi derinden etkilemiştir.

Kur'an-ı Kerim ayetlerinde emredileni kendisi hangi açıdan anlamışsa; bu uç noktada uygulanması zor bir anlama da olabilir, titizlikle ve tavizsiz uyguladığını, kendisini dinleyenlere de bunu anlattığını katılımcılarımızın sözlerinden anlamaktayız. *“Fıkhi konularda taviz vermezdi. Anlattığını yaşırdı. Bir din adamının Ahmet İslamoğlu gibi öncelikle anlattıklarını yaşaması lazım. Hiçbir şekilde fıkhi konularda taviz vermemesi lazım.”* (K26), *“Anlattığını yaşayan bir kişiydi. Tavizsiz bir kişiydi. Ayetleri tam bir şekilde yaşamak isterdi.”* (K23) Fıkhi hükümlerdeki bu tavizsiz yapısı, Diyanet İşleri Başkanlığı fetvaları ile çakıştığında halkın Ahmet İslamoğlu'nun sözünü tercih ettiklerini anlamış olduk.

Alış-veriş konusundaki titizliğinin normal bir insanın hayatında uygulayamayacağı kadar farklı ve zor olduğunu katılımcımızın şu ifadelerinden anlıyoruz. *“Herkesin yemeğini yemez, suyunu içmezdi. Evine sebze ve meyve alınacağı zaman en arkadaki kimsenin görmediği kasadan alırdı. Göz hakkı olmayan yiyecek isterdi.”* (K5), *“İtikadi konular ve ilmi konularda bilgisinin çokluğu, arapça bilgisi, tasavvufi yönü ve islami yaşantısı, alış-veriş konusundaki titizliği beni çok etkilerdi”* (K35) Dini otoritenin de bilinenden farklı davranışlarıyla halkın gözünde bu karizmatik otoriteye eriştiğini de unutmamak gerekir.

Ahmet İslamoğlu'nun Diyanet İşleri Başkanlığı personeli olduğunu ve maaş aldığını biliyoruz. Ancak banka işlemlerinin haram olduğunu düşündüğü için helal olan maaşını çekmek için bile bankaya gitmediği anlaşılmaktadır; *“Ahmet Hocam diğer vaizlerle mukayese edilmeyecek kadar ayrı bir insandı. Mesela bazı hoca efendiler cebinde çektiği kredinin kağıtlarıyla faiz haramdır, diye anlatması etkisiz olacaktır. Hocam ise yaşar ve yaşadığını anlatırdı. Ahmet Hocam vaazlarında ayet ve hadislerin kendi metnini okur ve açıklardı. Ve çoğunu ezbere okurdu. Etkisi inanılmaz olurdu. Şimdi metinleri okuyan kişi çok az sayıda. İslami kimliği taşıyan bir kişiydi. Onu gören bu kimliği hissederdi. İlmi yönü, kendini geliştirmesi, irfan sahibi olması, ihlaslı ve samimiyet olması, beni çok etkilerdi.”* (K42), *“Çarşıda çok gezmez, maaşını çekmek için bile bankaya gitmezdi. Bankalar faiz mekanı diye gitmezdi. Ahmet Hoca anlattıklarını muhakkak yaşırdı. Bir insan konuştuğunu yaşamazsa etkili olmaz.”* (K24) Ahmet İslamoğlu Develi'de hiçbir kişinin uygulamadığı, günümüzde neredeyse imkansız olan bankaya gitmeme duruşu ile dini ve karizmatik otoritede bulunan sıradışılık özelliğini halkın gözünde sergilemiştir.

Ahmet İslamoğlu'nu dinleyenlerden bazıları da ses tonundaki yumuşaklık, içtenlik ve anlatım tarzından etkilenmeleri sebebiyle kendisinin vaaz ve sohbetlerine katıldıklarını ifade etmişlerdir. *“O kadar içten anlatırdı ki, daha önce anlattığını dinlese bile sıkılmadan dinleyeceğimiz sadece deşarj olmak için dinleyeceğimiz bir kişiydi. Anlattığına inanırdı. İnanarak anlatırdı. Hocam bir hikaye bile anlatıyor olsa o hikayeye önce kendisi inanırdı. Öyle bir inanarak anlatırdı ki herkes çok etkilenirdi. Vaiz ve hocalar bu içtenlikle anlatmasını örnek alabilirler.”* (K14)

2.6. Ahmet İslamoğlu'na Atfedilen Kerametler

Ahmet İslamoğlu'nun dini alandaki bilgisi, Develi halkına yumuşak huylu davranışı, etrafında ihtiyacı olan herkesin yanında olması gibi özelliklerinin, Develi halkı tarafından sevilmesine ve onun dini otorite olarak kabul edilmesine sebep olan yönleri olduğunu, katılımcılarımızın anlatımlarından görmüş olduk. Dini otorite olarak kabul edenlerin buna ilaveten Ahmet İslamoğlu'na atfettikleri kerametler de vardır. Bunlara örnek verecek olursak; *“Benim içinde olduğum sıkıntıyı bilir ve hanımını gönderirdi.”* (K2) *“Ahmet Hoca'nın içimizden geçeni bildiğini düşünürdük. O yüzden yaşamımıza çok fazla dikkat ederdik.”* (K5) *“Hocam için yöresel ekmek yapılacağı zaman onun söylediği, ibadetinde ve ahlakında dikkatli olan kadınlar seçilirdi. Onun ekmeğine kimse adetli olarak katılamazdı. Onun seçtiği kadınların dışındakiler ekmek yapmaya alınmazdı. Herkes büyük bir titizlik ve dikkatle ekmeği yapardı. Ağzımızdan bir dedikodu, bir günah kelimesi çıkmazdı. Aksi takdirde bunu anlar ve o ekmeği yemezdi”* (K18) *“Üniversite öğrenciliğim zamanında üç arkadaş*

hocamı ziyaret ettik. Ona giderken abdest almıştım fakat arkadaşlarımın acele ettirmesinden dolayı namaz kılmayı ziyaretten sonraya bırakmıştım. Karşısında onu dinlerken siz namaz kılmamışsınız, dedi. Abdesti alıp ertelemek daha da büyük bir yanlıştır. Yan tarafa geçip namazınızı kılın, demişti. Ahmet Hocamda bizim bilmediğimiz ilimlerin olduğunu da düşünüyorum.” (K31) “Ahmet Hoca ile bir araya geldiğimizde karşısında konuşmaya çekinirdik ama birçok soru aklımızdan geçirdi. Herkesin kendince olan sorularının cevabı, hocamın sohbetinden çıkıldığında hocam tarafından anlatılmış olurdu. Herkes şok geçirirdi. Aklımdaki soruları nasılda bildi cevapladı derlerdi. Umreye giderken yanına vardım, hocam ben umreye gidiyorum benden bir isteğin var mı dedim. O da yok, dedi. Ben de umre de Uhud Şehitliği ziyaretimde hocam için acve hurması aldım. Hocam da üniversite sınavı öncesinde öğrencilere acve hurması dağıtırdı. Benim umreden döndüğüm gün acve hurmasını yanıma aldım hocama götürmek için yola çıktım. Daha hocama ulaşmadan çarşıda hocamla ilgilenen kişilerden biri bana doğru gelip hocam seni bekliyor, dedi. Ben de hayırdır bir şey mi oldu, dedim. O da dedi ki; hocam dünden beri seni bekliyor. Üniversite sınavına girecek çocuklara hocam dua edip senin hurmanı dağıtacak, seni bekliyor, dedi. Benim acve aldığımı nereden bildi? Üstelik benden bir şey de istemedi. Benim o gün geldiğimi nereden bildi? Bu olay ve bunun gibi kendisinin bir çok kerametini gördüm.” (K41) “Hocama Develi'nin zenginleri sadaka, zekat ve hayırlarını verirdi. O da titizlikle yerini buldururdu. Benim eşim askerde iken maddi açıdan çok zor durumda idim. Ev taksidi yatırma zamanımız gelmiş onu yatıramamıştık. Çocuklarıma hiç yiyecek alamıyordum. O zaman Kayseri'de yaşıyordum. Bir anda kapıda Ahmet İslamoğlu'nun oğlu Bahattin göründü. Elinde büyük bir sepet vardı ve içi pahalı meyvelerle doluydu ve üzerinde para vardı. Ev taksidim kadar parayı görünce çok şaşırmıştım. Kendisi de kapının önünde arabada oturuyordu. Bunun üzerine hem ağladım hem sevindim. Benim bunlara ihtiyacım olduğunu nerden bildi? Çocuklarıma alamadığım bu yiyecekleri getirmesini ve beni ev taksidinin sıkıntısından kurtarmasını unutamam.” (K44) “Hocamın tasavvufu temsil ettiğini düşünüyorum. Kalp gözünün açık olduğunu düşünüyorum. Ondan daha çok faydalanmak isterdim.” (K46) diyen katılımcılarımız onun insanların kalbinden geçeni dahi bildiğine ve bulunmadığı ortamdaki olay ve sözleri bildiğine inandıklarını ifade etmişlerdir.

Ahmet İslamoğlu'na katılımcılarımız tarafından atfedilen kerametlerden biri de gelecekte olacak şeyleri bildiğini, düşünmeleridir. “Ben hocamın kerametine şahit oldum. Dedim ki görev yaptığım camide bütün tamir işlerini bitirdim . Kendisine tamamladığımı söyleyince dedi ki; işlerin kemale ermesi, zevalini gösterir, dedi. Bunun üstünden bir ay geçmeden hemen başka camiye tayin oldum. Beni çok şaşırtmıştı. Kendisinden Allah razı olsun.” (K50) “1980 yılında Ayvazhacı köyünde olan heyelan felaketini bir gün önce cuma vaazında söylemişti. Ben o zaman müftü vekiliydim. O gün ısrarla Develi'ye bir felaket gelecek, dua

edelim demişti.” (K16) “Hocam bir gece yatsı namazı vakti sebepsiz yere sela verdirmişti. İnsanları camiye toplayıp tevbe istiğfar yaptırıp, dua etmişti. Allah'ım üzerimize gelecek beladan bizleri esirge demişti. Bu olayın gecesine Ayvazhacı köyünde heyelan oldu. Evler yıkıldı ve bir çok insan vefat etti.” (K41) 1980 yılında Kayseri'nin Develi ilçesine bağlı Ayvazhacı köyünde gerçekleşen, 40 kişinin hayatını kaybettiği heyelanı (trtarsiv.com), katılımcılarımız Ahmet İslamoğlu'nun önceden bildiğini iddia etmişlerdir.

Katılımcılarımızdan Ahmet İslamoğlu'nun hayvanlarla ilişkisinin, bildiğimiz şeklin dışında olduğunu düşünenler vardır; *“Sabah erken vakitte mezar ziyaretine giderken üzerimize gelen köpeklerle bir insanla konuşur gibi konuştuğunu ve o köpeklerin sakinleştiğini görmüştüm.” (K9)* diyen katılımcımız hayvanları etkileyen bizim bilmediğimiz bir yönü olduğunu söylemiştir.

“Aygözme'de hafızlık kursları tam kapasite ile eğitim verirken orda bir nur yükselirdi. Şimdi kesildi demişti.” (K16) şeklinde konuşan katılımcımız Ahmet İslamoğlu'nun insanların göremediği bazı olayları gördüğünü düşünmektedir.

“Ahmet İslamoğlu ve Yahyalı'lı Hacı Hasan Dinç gibi kişilerin toplum farkında olmasa bile toplumun paratoneri gibi olduğunu düşünüyorum. Onların yerinin kolay kolay dolmayacağını düşünüyorum.” (K34) sözlerini aktaran katılımcı, topluma gelecek bela ve sıkıntılara Ahmet İslamoğlu'nun yaşadığı dönemde varlığı ile engel olduğunu düşünmektedir.

Ahmet İslamoğlu'nun aslında keramet sahibi olduğunu ancak bunu gizlediğini düşünen katılımcılarımızdan bir tanesi şunları anlatmıştır; *“Kendisine iftira eden, vaazda söylemediği bir şeyi söyledi diyen kişilerin çok fazla hastalık çektiğini duyduğunda demişti ki; ben bana iftira atanları daha o gün bağışladım. Ancak onlar Rablerinin itini taşıladı, itin sahibinin rızası olmadı. O yüzden iftira atanlar sıkıntı çekiyor olabilir; demişti. Hocam kendisini çok fazla hakir gösterirdi. Ancak yüksek maneviyata sahipti. Yalnız kendisini gizlerdi. Kalp gözü açık bir kişiydi.” (K41)*

Ahmet Hocamın toplumda en tehlikeli olarak bilinen insanları bile uysallaştıran bir kerameti olduğunu düşünen katılımcımız; *“Hocamın iftiradan hapis yattığı dönemde Develi'den bir kabadayı da hapisteymiş. Hapiste hocama çok iyi davranıp hocama hapiste oda boşalttırmış. Hocam da ona kendisini ziyarete gelenlerin getirdiklerini garibanlara dağıtmasını istemiş. 14 gün sonra hocama bu kabadayı gelip demişki, senin için içmiyorum ama*

dayanamıyorum bana izin versen de sigaramı içsem diye izin istemiş. Ayrıca Ahmet Hocam Ramazan ayında eve doğru giderken yolda bir sarhoş görür. Ona gel seninle iftara gidelim, der. Ancak o sarhoş derki; ben seninle yan yana yürürsem hocam sarhoşla yan yana yürüyor derler, hocam sen önden yürü ben arkandan gelirim, demiş. Ama o sarhoşla yan yana yürüyerek kendi evine götürüp, iftar sofrasına almış.” diyerek Ahmet İslamoğlu'nun bu kişileri etkilemesini keramet olarak görmektedir.

Ahmet İslamoğlu'nun belki de sadece ilgi ve alakası sebebiyle çözdüğü sorunların bazı insanlar tarafından keramet olarak algılandığı söylenebilir. Bu durum bize toplumun, dini karizmatik otorite de bazen farklı bir yönü öne çıkarabileceğini göstermektedir.

Bilimsel düşüncenin bu kadar ilerlediği günümüz ortamında, böyle bir durumun halk dindarlığının bir tezahürü olduğu söylenebilir. Nitekim halkın din anlayışında bir takım olağanüstülükler ve mucizevi yönler her zaman önemli bir boyut teşkil etmiştir.

Geleneksel bir dini otorite figürü olarak öne çıkan Ahmet İslamoğlu'na da bu tür doğa üstülüklerin vehm edilmesi Develi'de yaşayan taşra dindarlığının karakteristik bir yönü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Din sosyolojisi açısından meseleye baktığımızda Diyanet'in kurumsal dindarlığı karşısında menkıbevi halk dindarlığının taşra için taşıdığı önemi burada görüyoruz.

SONUÇ

Bu çalışmada taşrada dinin yaşanma şekillerini, dini otoriteye bağıllığı, dini otoritenin etkilerini ve değişimini analiz etmeye çalıştık. Nitekim din, yaşamın her mecrasında yaşanmaya ve anlaşılmaya, anlamlandırılmaya devam etmektedir. Bunun yanında taşradaki dini yaşamda farklı boyutlar kazanarak varlığını sürdürmektedir.

Bu şekilde sıkı ilişkilerin yaşandığı bir ortamda çalışmalarıyla, hareketleriyle ve sözleriyle kendini kabul ettirmiş başarılı bir kimse de dini otorite olarak karşımıza çıkabilmektedir. Aslında otorite genel anlamıyla; toplumda ya da diğer sistemlerde kurumsallaşmış ya da yasallaşmış güce denir. Bu güç bir kurum olarak ya da birey olarak karşımıza çıkabilir. Ancak bazen taşrada bu güç bir bireye yüklenmiş olarak karşımıza çıkabilmektedir. Kızını İmam-Hatip ortaokuluna yazdıran, Ahmet İslamoğlu istedi diye okuldan kaydını geri sildirdiğini anlatan katılımcımızın da anlattığı gibi bir dini otorite, taşrada hayatın her alanına rahatlıkla müdahale edebilmektedir.

Taşradaki klasik otorite, önder, yapılanma, tabakalaşma, hayatla ve dünyayla kurulan ilişki, öteki ve kendisiyle kurduğu ilişki çok daha sıkı görünmektedir. Geleneksel ahlaki müeyyidelere çok önem verildiği, aile ve akrabalık ilişkilerine önem verildiği görülmektedir. Mülakatta katılımcılarımızdan bazıları Ahmet İslamoğlu'nun evinin bulunduğu mahalleden bile geçerken hareketlerine dikkat ettiklerini, onun mahallesinde düğün yapanların ses yapmadan düğünü tamamladıklarını, bu saygının kendisinin vaazlarını dinleyenler tarafından hatta dinlemeyenler tarafından bile devam ettirildiğini, aktarmışlardır. Bir katılımcımız Allah ve Peygamberimizden sonra benim için Ahmet İslamoğlu gelir, demiştir. Bu durum taşrada insanların dini bir öndere duydukları saygı ve sevgi seviyesini göstermektedir.

Weber'in meşhur kavramı olan otorite çeşitlerinden karizmatik otoritenin etkisi ve yönlendirmesi taşrada daha çok görülebilmektedir. Karizmatik otorite devrimci bir güçtür. Fikirleri değiştirir ve toplumsal kesimleri peşinden sürükler. Taşrada dini otorite

kendini en çok dini pratikler bağlamında göstererek insanları yönlendirmekte ve etkilemektedir.

Bourdieu'nun habitus kavramının; yapılandıran ve toplum tarafından yapılandırılan bir yapı olduğunu biliyoruz. Ahmet İslamoğlu'nun Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı olarak imamlık yapması ve vaizlik belgesine sahip olması sebebiyle din adamı pozisyonunda halkla irtibat içerisinde olmuştur. Bunun yanında kendi karizmasının da etkisiyle aktif görev yaptığı dönemde, bu pozisyonda birçok insanı etkilemiştir ve değiştirmiştir. Ahmet İslamoğlu'nun imamlık görevinden önce de ilme olan düşkünlüğü ve vaazları halkı etkilemiştir. Öte yandan zaman içerisinde bazı fetvalarında yapmış olduğu değişiklikler, hem toplumun ihtiyaçlarını dikkate almasını hem de kendi gelişimindeki farklılaşmayı göstermektedir.

Ahmet İslamoğlu'nun görüşlerini yoğun bir şekilde tatbik edenlerin, çoğunlukla dini eğitim almamış kişiler olması dikkat çekici bulunmuştur. Dini yüksek eğitim almış kişilerin Ahmet İslamoğlu'na saygı duymakla birlikte bazı koymuş olduğu hüküm ve yasakları uygulamadığı ya da bir dönem toplumsal heyecanın etkisiyle uygulasalar bile daha sonra dini hükümlerle uyumsuz olduğunu gördükleri için bundan vazgeçtikleri gözlemlenmiştir.

Dini konularda bilgeliği ile ün yapmış kişilerin dini otorite olduklarını bilmekteyiz. Dini önderler, özellikle taşra tipi toplumlarda, tecrübeli, zihni feraset, icat zenginliği, ilim ve hikmet gibi niteliklere sahip olarak bilinirler. Bunu ispat eden her insan, olağanüstü bir nüfuza sahip olarak kabul edilir. Bir dini otoriteye sahip bulunanların, uluhiyetle fevkalade bir samimiyet içinde yaşadıklarına inanılır. Bu da onun otoritesini, etkinliğini ve gücünü artırır. Nitekim Ahmet İslamoğlu'nda bazı öne çıkan özellikleri sebebiyle olağanüstü bir nüfuza sahip olduğu, toplum tarafından kabul edilme aşamaları ortaya konmuştur. Bir katılımcımız, toplumun siyaset, iş adamı ve her kesiminin önemli bir iş yapacakları zaman Ahmet İslamoğlu'na muhakkak danıştıklarını aktarmıştır. Başka bir katılımcımız Diyanet İşleri Başkanlığı'nın bir konuda fetvası olsa dahi Ahmet İslamoğlu'na danışmadan karar vermediklerini, onu bir noter makamı gibi gördüklerini, vurgulamıştır. En dikkat çekici sonuçlardan biri de katılımcıların önemli bir kısmının, Ahmet İslamoğlu'nun dini konularda hatasız olduğunu düşünmeleridir.

Develi'de dini hayatın yaşanma şekillerinden en göze çarpan özellik bir dini otorite olan Ahmet İslamoğlu'nun Develi halkı tarafından çok sevilmesidir. Halkın gözünde Ahmet

İslamoğlu'nun hatasız olduğu hatta uluhiyetle bağlantısı olduğunu düşünenlerin bulunması ilgi çekici olmuştur. Kendisi saygı duyulan bir dini önder ve otorite olarak görülmüştür. Bu otorite anlayışının verdiği güçle halkın bazı yönlerine müdahaleler yapmış, onların yaşamlarında değişiklik yaptığı anlaşılmıştır. Otuz yıl boyunca evlerine televizyon almayan, dış dolgularının tamamını söktüren kişiler küçümsenmeyecek kadar çoktur.

Taşralının, din adamında sevdiği ve onayladığı davranışları gördüğünde ona olan sevgisinin ve bağlılığının arttığı anlaşılmıştır. Bunun yanında taşra halkının din anlayışında bazı olağanüstülüklerle ve mucizevi yönlerle olan ilgisi dikkat çekici boyutta olmaktadır. Nitekim Ahmet İslamoğlu'na atfedilen kerametlerin, karakteristik halk dindarlığının bir tezahürü olarak Develi halkını etkilediği bilinmektedir. Burdan yola çıkarak taşrada dini eğitim almamış kişilerin, Diyanet'in kurumsal dindarlığının yerine mistik içerikli bir halk dindarlığını tercih ettikleri durum karşımıza çıkmaktadır.

Değişen dünya düzeni içerisinde Ahmet İslamoğlu'nun daha önceden koymuş olduğu yasak ve kısıtlamalarla ilgili görüşlerinden bazılarını değiştirdiği görülmüştür. Bunun nedeni kendisinin bu ihtiyaçlara şahit olması, ailesinin ve çevresindeki kişilerin bizzat ihtiyaçlarını dile getirmesi sebebiyledir. Bu sıraladığımız değişimi yapmış olduğumuz mülakat çalışması ile desteklemiş bulunmaktayız. Buna örnek olarak katılımcılarımız Ahmet İslamoğlu'nun önceleri dış dolgusuna müsade etmezken daha sonraki hayatında buna izin verdiğini belirtmişlerdir. Bunun yanında önceleri güneş enerjisi ile ısınan suyla abdest alınmaz derken yanına giden bir mühendis ve bazı kişilerin bu sistemin zararsız olduğunu anlatmalarıyla bu görüşünden vazgeçtiğini aktarmışlardır. Başka bir örnek de; eşinin bayan bir doktora ve hemşireye ihtiyaç duyması üzerine kız çocuklarının bu meslekleri yapabileceklerini ve okullarını okuyabileceklerini söylemesi ve önceki fetvasını değiştirmesidir. Önceleri kadınların araba kullanmalarına uygun bakmazken; acil bir durumda araba kullanacak erkek olmadığında kadın şoföre olan ihtiyacı görmesi sonucunda, kadınların araba kullanmalarına izin vermiştir.

Sonuç olarak; dinin yaşanma şekilleri, yaşanılan yerin taşra ve kent olmasına göre değişiklik göstermektedir. Taşrada kente göre bazı duygular ve davranışlar yoğun yaşanmaktadır. Karizmatik otorite, bulunduğu ortamda farklı düşünce ve davranışlarıyla her zaman dikkat çekicidir. Fakat bu taşrada daha da ön plana çıkmaktadır ve taşrada etkilene alanı daha geniştir. Dinî otorite, toplumda farklı bilgi ve becerisi nedeniyle her

zaman ilgi odağı olmuştur. Bu Develi ortamı gibi taşraya ait özelliklerin bulunduğu bir yerde daha da önemsenmiştir. Bu etkinin bulunduğu yerin dışında da olduğu görülmüştür. Taşrada dini otoriteyle bütünleştirilen bazı doğa üstülüklerde bulunmaktadır. Bunun bir tezahürü olarak taşra halkının, kurumsal dindarlık yerine menkıbevi halk dindarlığını tercih ettikleri görülmektedir. Dini otoriteye olan inancın boyutu bazen dine olan inancın gereği gibi anlaşılmıştır. Dini otoritenin; zaman, yaşamın getirdiği ihtiyaçlar ve daha birçok sebeple değişim geçirdiği görülmektedir.

Ahmet İslamoğlu Develi halkı üzerinde ve daha önce görev yaptığı yerlerde dini karizmatik otorite olarak kabul edilmiştir. Halkın her tabakası üzerinde bir etkiye sahip olmuştur. Değişik zaman dilimlerinde değişim geçirdiği görüşleri de mevcuttur. Taşralının Kur'an ve sünnette dini bir hükmü aramak yerine kolay olanı seçip, bir otoritenin etkisi altına girmeyi tercih etmesi dindarlığın bu hayata ilişkin özel bir görünümüdür.

KAYNAKÇA

- Akşit, Bahattin (2012), Türkiye'de Dindarlık Sosyal Gerilimler Ekseninde İnanç ve Yaşam Biçimleri, 2. baskı, İletişim yay., İstanbul.
- Alver, Köksal (2017), Taşra Halleri, 1. baskı, Çizgi kitabevi, Konya.
- Aron, Raymond (2014), Sosyolojik Düşüncenin Evreleri, 9. baskı, Kırmızı yay., İstanbul, çev. Korkmaz Alemdar.
- Atacan, Fulya (1990), Sosyal Değişme ve Tarikat Cerrahiler, 1. baskı, Hil yay., İstanbul.
- Atay, Tayfun (2011), Batı'da Bir Nakşi Cemaati Şeyh Nâzım Kırısî Örneği, 2. baskı, Berfin yay., İstanbul.
- Ay, Resul (2014), Anadolu'da Derviş ve Toplum 13-15. Yüzyıllar, 2. baskı, Kitap yay., İstanbul.
- Aydın, Mahmut (2013), Ana Hatlarıyla Dinler Tarihi-Tarih, İnanç ve İbadet, 3. baskı, Ensar Neşriyat yay., İstanbul.
- Aziz, Aysel (2014), Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri, 9. baskı, Nobel yay., Ankara.
- Bauman, Zygmunt (2013), Sosyolojik Düşünmek, 9. baskı, Ayrıntı yay., İstanbul, çev. Abdullah Yılmaz.
- Bird, John (2015), Din Sosyolojisi Nedir, 1. baskı, Lotus yay., İstanbul, çev. Abdulvahap Taştan, M. Derviş Dereli.
- Bochenski, J.M. (2018), Otorit Nedir? Otorite Mantığına Giriş, 2. baskı, Küre yay., İstanbul, çev. Hilal Görgün.
- Bora, Tanıl (2016), Taşraya Bakmak, 2. baskı, İletişim yay., İstanbul.
- Bourdieu, Pierre (2018), Sosyoloji Meseleleri, 3. baskı, Heretik yay., Ankara, çev. Filiz Öztürk, Büşra Uçar, Mustafa Gültekin, Aslı Sümer.
- Coşkun Ali (2012), Sevgi Sosyolojisi, 1. Baskı, Rağbet yay., İstanbul.

Çelik, Celaledin (2013), Geleneksel Şehir Dindarlığından Modern Kent Dindarlığına Dindarlığın Değişen Kentsel Görünümleri, 1. baskı, Hikmetevi yay., İstanbul.

Çelik, Celaledin (2017), Anadolu Şehirleşmesinde Gelenek ve Din; Kayseri’de Dini Hayatın Şehirleşme Serüveni, Düşünen Şehir Dergisi, Kayseri Büyükşehir Belediyesi yay., Kayseri.

Çelik, Celaledin (2017), Taşra Halleri, 1. baskı, Çizgi kitabevi, Konya.

Diyanet İşleri Başkanlığı İlmihal 1 (2006), Özgün Matbaacılık, Ankara.

Develi Belediyesi (2015), Develi, 1.baskı, Develi.

Durkheim, Emile (2013), Toplumbilimin Yöntem Kuralları, 1. baskı, Cem yay., İstanbul, çev. Özer Ozankaya.

Ebû Zeyd, Nasr Hâmid (2015), Kutsal Metin, Otorite ve Hakikat, 1. baskı, İlimyurdu yay., İstanbul, çev. Muhammed Coşkun.

Furseth, Inger- Repstad, Pal (2013), Din Sosyolojisine Giriş, 2. baskı, Birleşik yay., Ankara, çev. İhsan Çapcıoğlu-Halil Aydınalp.

Göle, Nilüfer (2015), Gündelik Yaşamda Avrupalı Müslümanlar, 1. baskı, Metis yay., İstanbul, çev. Zehra Cunillera.

Günay, Ünver (1999), Erzurum ve Çevre Köylerinde Dinî Hayat, 1. baskı, Erzurum Kitaplığı yay., İstanbul.

Hökelekli, Hayati (2005), Din Psikolojisi, 6. baskı, Türkiye Diyanet Vakfı yay., Ankara.

Kayıklık, Hasan (2011), Din Psikolojisi, 1. baskı, Karahan yay., Adana.

Kayseri Ansiklopedisi (2010), 1. baskı, Acar yay., İstanbul.

Kurt, Abdurrahman (2014), Din Sosyolojisi, 6. baskı, Sentez yay., Ankara.

Macit, Nadim (2006), Dini Otorite Sempozyumu, 1. baskı, Ensar Neşriyat, İstanbul, haz. Ahmet İshak Demir.

- Mardin, Şerif (2013), Türkiye, İslam ve Sekülerizm, 3. baskı, İletişim yay., İstanbul, çev. Elçin Gen-Murat Bozluolcay.
- Nacak, İbrahim (2018), Taşra Kentin Ötekisi, 1. baskı, Çizgi Kitabevi yay., Konya.
- Ritzer, George-Stepnisky, Jeffrey (2013), Çağdaş Sosyoloji Kuramları ve Klasik Kökleri, 4. edisyon, çev. Irmak Ertuna Howison, De Ki yay., Ankara.
- Seyidoğlu, Halil (2009), Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabı, 10. baskı, Kurtiş matbaacılık, İstanbul.
- Sönmez, Vecihi (2006), Dini Otorite Sempozyumu, 1. baskı, Ensar Neşriyat, İstanbul, haz. Ahmet İshak Demir.
- Süme, Mehmet (2018), 19. Yüzyılda Orta Anadolu'da Bir Osmanlı Kazası Develi, 1. baskı, Özyurt yay., Ankara.
- Tebâtebâi, Seyyid Muhammed Hüseyin (1995), Ulema ve Dini Otorite, 1. baskı, İnsan yay., İstanbul, çev. Kutlukhan Eren.
- Topçu, Nurettin (2013), Sosyoloji, 4. baskı, Dergâh yay., İstanbul.
- Topçu, Nurettin (2016), Taşralı, 8. baskı, Dergâh yay., İstanbul.
- Ulu, Mustafa (2006), Üniversite Gençliğinin Dini İnaniş ve Davranışları, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.
- Weber, Max (2012), Din Sosyolojisi, 1. baskı, Yarın yay., İstanbul, çev. Latif Boyacı.
- Weber, Max (2013), Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu, 1. baskı, Yarın yay., İstanbul, çev. Latif Boyacı.
- Weber, Max (2017), Sosyoloji Yazıları, 1. baskı, Metis yay., İstanbul, haz. Hans H. Gerth, C. Wright Mills.
- Weber, Max (2018), Sosyolojinin Temel Kavramları, 11. baskı, Yarın yay., İstanbul, çev. Medeni Beyaztaş.
- Yavuzer, Hasan (2006), Çağdaş Din Hizmeti ve Diyanet İşleri Başkanlığı, 1. baskı, Laçın yay., Kayseri.

Yılmaz, Nazif (2012), Hatıralar ve Mülâhazalar 1 Ahmed İslamoğlu, 1. baskı, Kaynak yay., İstanbul.

Zuckerman, Phil (2009), Din Sosyolojisine Giriş, 1. baskı, Birleşik yay., Ankara, çev. İhsan Çapcıoğlu, Halil Aydınalp.

“TAŞRA VE DİN: ANADOLU TAŞRASINDA DİNİ OTORİTENİN ETKİLERİ VE DEĞİŞİMİ-DEVELİ'Lİ AHMET İSLAMOĞLU ÖRNEĞİ”

(Yüksek Lisans Tezi)

MÜLÂKAT FORMU

1. Cinsiyetiniz
2. Yaşınız
3. En son mezun olduğunuz okul ve mesleğiniz?
4. Ahmet İslamoğlu Hoca'yı ne zamandır tanıyorsunuz?
5. Ahmet İslamoğlu Hoca'nın vaazlarına katıldınız mı ya da sohbetlerinde bulundunuz mu?
6. Ahmet İslamoğlu Hoca'nın sözlerini ya da görüşlerini kimler aracılığıyla duydunuz?
7. Ahmet İslamoğlu Hoca'nın sohbetlerine katılım sıklığınız nasıldı?
8. Ahmet İslamoğlu Hoca'dan duyduğunuz (dinlediğiniz) hangi konulardan etkilendiniz?
9. Ahmet İslamoğlu Hoca'dan duyup hayatınızda değişikliğe gittiğiniz bir şey oldu mu?
10. Sizce Ahmet İslamoğlu Hoca'nın yaşamınıza etkisi ne kadardır?
11. Bu değişiklikler hangi alanda oldu? Ne tür değişiklikler oldu anlatınız.
12. Ahmet İslamoğlu Hoca'nın dini konularda zamanla farklılaşan-değişen yorumları oldu mu?
13. Bu değişiklik olan konular nelerdir?
14. Ahmet İslamoğlu Hoca'nın vaazları güncel meseleler ve toplumun sorunlarına çözümler içerir miydi?
15. Bu görüşler sizi tatmin eder miydi?
16. Ahmet İslamoğlu Hoca'nın hangi konularda zamanın ve toplumun ihtiyaçlarını karşılamadığını düşünüyorsunuz?
17. Ahmet İslamoğlu Hoca'nın erkeklerle ilgili sohbet ve vaazları yeterli miydi?
18. Ahmet İslamoğlu Hoca erkeklerle ilgili hangi konularda sohbetler verirdi?
19. Ahmet İslamoğlu Hoca'nın kadınlarla ilgili vaaz ve sohbetleri yeterli miydi?
20. Ahmet İslamoğlu Hoca kadınlarla ilgili hangi konularda sohbet verirdi?
21. Ahmet İslamoğlu Hoca Develi toplumsal hayatında etkili olmuş mudur?
22. Bu etkiler nelerdir?
23. Ahmet İslamoğlu Hoca Kayseri ve Türkiye dini hayatında iz bırarmış mıdır?
24. Bunlar nelerdir?

25. Sizce Ahmet İslamoğlu Hoca diğer vaiz ve hocalardan hangi yönleriyle ayrılmaktadır?

26. Ahmet İslamoğlu Hoca diğer vaiz ve hocalar için sizce hangi konularda örnek alınmalıdır?

27. Ahmet İslamoğlu Hoca vefat ettiği için, Develi'de dini hayat açısından sizce bir boşluk olmuş mudur?

Düşünceleriniz:

Değerli katılımcımız; bizimle paylaşmış olduğunuz değerli bilgilerinizden dolayı çok teşekkür ederiz...

Rukiye EKEN

MÜLAKATA KATILANLARIN LİSTESİ

1. K1: A.B., 48, Bilgisayar Teknikeri
2. K2: A.C., 65, Ev Hanımı
3. K3: A.D., 77, Emekli Öğretmen
4. K4: A.E., 75, Emekli Din Görevlisi
5. K5: A.F., 38, Tekstilci
6. K6: A.G., 60, Ev Hanımı
7. K7: A.H., 68, Esnaf
8. K8: A.I., 68, Esnaf
9. K9: A.İ., 52, Esnaf
10. K10: A.J., 50, İmam-Hatip
11. K11: A.K., 60, Öğretmen
12. K12: A.L., 75, Terzi
13. K13: A.M., 65, Öğretmen
14. K14: A.N., 48, Öğretmen
15. K15: A.O., 52, Öğretmen
16. K16: A.Ö., 70, Emekli Öğretmen
17. K17: A.P., 63, Emekli İşçi
18. K18: A.R., 55, Ev Hanımı
19. K19: A.S., 33, İmam-Hatip
20. K20: A.Ş., 70, Veteriner
21. K21: A.T., 62, Ev Hanımı
22. K22: A.U., 33, Öğretmen
23. K23: A.Ü., 50, İmam-Hatip
24. K24: A.V., 75, Ev Hanımı
25. K25: A.Y., 80, Ev Hanımı
26. K26: A.Z., 75, Emekli Öğretmen
27. K27: B.A., 53, Kamuda Şef
28. K28: B.B., 71, Emekli İmam
29. K29: B.C., 67, Terzi
30. K30: B.D., 39, Bilgisayara Teknikeri
31. K31: B.E., 40, Öğretmen
32. K32: B.F., 67, Emekli İşçi
33. K33: B.G., 44, Öğretmen
34. K34: B.H., 53, Öğretmen
35. K35: B.I., 67, Öğretmen
36. K36: B.İ., 55, Akademisyen
37. K37: B.J., 50, Eczacı
38. K38: B.K., 36, Zabıt Katibi
39. K39: B.L., 62, Ev Hanımı
40. K40: B.M., 41, Kur'an Kursu Öğreticisi
41. K41: B.N., 60, Esnaf
42. K42: B.O., 66, Emekli Müftü
43. K43: B.Ö., 42, Kur'an Kursu Öğreticisi
44. K44: B.P., 62, Ev Hanımı
45. K45: B.R., 44, Ev Hanımı
46. K46: B.S., 52, Kur'an Kursu Öğreticisi
47. K47: B.Ş., 43, Ev Hanımı
48. K48: B.T., 65, Ev Hanımı
49. K49: B.U., 40, Öğretmen
50. K50: B.Ü., 52, İmam-Hatip

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER:

Adı ve Soyadı : Rukiye Eken
Doğum Yeri ve Tarihi : Develi/02.01.1979
Medeni Hali : Bekar
İletişim Bilgileri : eken1234567@hotmail.com
 05518602636 (Gsm)

EĞİTİM:

1985-1990 İstiklâl İlkokulu
 1990-1996 Develi İmam Hatip Lisesi
 1997-1999 Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Teknikerliği (Başörtüsünden mezuniyete kısa bir süre kala okuldan atılıp diploma alınamadı)
 2005-2007 Anadolu Üniversitesi İlahiyat Önlisans
 2010-2012 Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi (İLİTAM)
 2014-2019 Erciyes Üniversitesi Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Din Sosyolojisi Bilim Dalı

İŞ DENEYİMİ:

1996-1997 Eğitim-öğretim yılında Develi Müftülüğü Mimar Sinan Kur'an Kursunda fahri olarak Kur'an Kursu Öğreticiliği yaptım.
 2003 yılında Develi Aygözme Yatılı Kız Kur'an Kursunda fahri olarak Kur'an Kursu Öğreticiliğine başladım. 2006 yılında 4-C li, 2008 yılında 4-B li olarak. 2011 yılından itibaren memur olarak Kur'an Kursu Öğreticisi olarak atandım.
 2010 yılından itibaren Develi Müftülüğü ana binada bulunan Şehit İmam Hüseyin Yıldız Kız Kur'an Kursunda görev yapmaktayım.

Yabancı Dil: İngilizce (Düşük düzey), Arapça (Düşük düzey)